

విజ్ఞప్తి.

పాఠకమహాశయులారా!

నాకీ నాటకమును రచింపవలెననుకొనిక చాల కాలముక్రిందటనే జనించినది. కాని కార్యాంతరములచే నయ్యది కొనసాగదయ్యె. గతసంవత్సరము నాయాపులలోఁ గొందఱి నాటకమును వ్రాయుటకు నన్నుఁ బోత్పఱించినందున సుమారుక మాసము కాలములోనే దీనిని ముగింపఁగల్గితిని. కాని ద్రవ్యలోపముచేఁ బ్రచురింప వలనుపడదయ్యె. నేటికి మన్నిత్రులును సుబోధాని గ్రంథమాలాధ్యక్షులును నగు మ. రా. రా. శ్రీ. పోట నేగిటాచలదాసుగారాహ్వన పురస్కరముగా నీ నాటకమును వారి గ్రంథమాలయందుఁ బ్రచురింపఁ గడంగినందుట వారికి నేతాశయుఁ గృతజ్ఞుఁడను. నాకీ రచనకుఁ గడంగుటకీడియే ప్రథమంబుగాన నిందలిదోషంబుల మన్నింపఁ బండితవర్త్యుల బహుజలి పూర్వముగా నేపయిన్నాడను.

చల్లపల్లి }
1924.

గ్రంథముఁడు.
కొత్త వేదిక.

ఉ. నాటకము లో రచించుటకు ♦ నాకు సిద్ధమంబుటందుదా
గాటపుమైత్రీ నివ్వటలఁ ♦ గల్గొని నాటకముగా రూపిత
లోటులు లేకయుండనవ ♦ లోకముఁ బోనరచిజెల్పి పో
డ్పటయినట్టి సూరికవి ♦ వర్ణనకై తెయు నేగృతజ్ఞుఁడను.

అట్లు,
గ్రంథకర్త.

సుబోధినీ గంధనిలయము, తెనాలి.

ప్రధాన పోషకులు.

- మ. రా. రా. శ్రీ. సంకాపీరభద్రయ్య శ్రేష్ఠిగారు. తెనాలి.
- „ కొమ్మూరు చినహనుమంతరావు శ్రేష్ఠిగారు. „
- „ పెద్దిభొట్ల రామయ్యగారు. „
- „ పిల్లలమండ్రి సోమయాజులుగారు. „
- „ మారాఠు కోటయ్య చౌదరిగారు. పేరకలపూడి.
- „ వాళిరెడ్డి కోటయ్య చౌదరిగారు. చ్చిపాళెం.
- „ కన్నెగంట వెంకటాపుచౌదరిగారు. నందివెలుగు.
- „ గవిని శాయన్న చౌదరిగారు. జంపని.
- „ చదలవాడ ప్రమామహేశ్వరరావు
చౌదరిగారు. పెదపూడి.
- „ సుంకర పున్నారాయుచౌదరిగారు. పల్లెకోన.
పోషకులు.

- మ. రా. రా. శ్రీ. కామిశెట్టి వేంకటస్వామినాయుడుగారు. తెనాలి.
- „ చుండుగురు రామమూర్తి శ్రేష్ఠిగారు. „
- „ చుండుగురు కామయ్య శ్రేష్ఠిగారు. „
- „ చుండుగురు చ్చిసాంబయ్య శ్రేష్ఠిగారు. „
- „ చుండుగురు పెదసాంబయ్య శ్రేష్ఠిగారు. „
- „ గుండుగురుల కుమారిస్వామినాయుడుగారు. „
- „ అన్నగోల నర్సయ్యనాథుగారు. „
- „ భీమిడిపాటి వేంకటరమణయ్యగారు. „
- „ గుడిమర్ల రామానందచార్యులుగారు. „
- „ పసుపులేటి తొండవెంకటయ్యనాథుగారు. గుంటూరు.
- „ కాకుమాను వుళ్లక్కగారు. తెనాలి.
- „ గోన దరాజుల వేంకటసుబ్బారావుగారు. „
- „ పి. పి. రాఘవాచార్యులుగారు. ఉప్పలూరు.
- „ నేమూరి బక్కరామయ్య నాయుడుగారు.
పోలీసుడిపార్టుమెంటు తెనాలి.

సంపాదకీయభూమిక.

పాఠకమహాశయులారా !

ఈ హారుతీవిజయమును నాటకరూపమున విరచించి సర్వస్వామ్య సంకలితముగ మాగ్రంథమాల కొసంగి మాయుద్యమమునకుఁ దోడ్పడిన శ్రీయుత. కోపల్లె వేంకటరత్నకవిగారికి మాకృతజ్ఞతా పూర్వక వందనము లర్పించుచున్నాము.

ఇట్లు,

సంపాదకుఁడు.

ఈనాటకమందు వచ్చు వాతలు.

పురుషులు.

అంజనేయుడు—కథానాయకుఁడు.

రావణుడు—రాక్షససభాపు. (పాతకాధినాథుడు)

సారణుడు—రావణునిచానుడు.

మైరావణుడు—పాతాళలంకాధిపతుడు. (రాక్షససభాపు)

శ్రీరాముడు—అయోధ్యాధిపతి.

లక్ష్మణుడు—రామునితమ్ముడు.

సుగ్రీవుడు—వానర్షిసభాపు. (కర్మలంకాధిపతి)

విభీషణుడు—రావణునితమ్ముడు.

దీర నాళికుడు—
వశ్రదత్తుడు—

} మైరావణుని భటులు.

సుచంద్రుడు—
వ్యాఘ్రదత్తుడు—

} మైరావణుని మంత్రులు.

సుమతి—మైరావణుని చెల్లెలికొడుకు.

పంచదన—మైరావణుని నేవకుడు.

స్త్రీలు.

మదనమాలిని—మైరావణుని భార్య.

కుందలతిక—
మనోరమ—

} మదనమాలిని చెలికన్యలు.

దోర్దండి—మైరావణుని చెల్లెలు.

ఇంకను కొందఱుభటులు మొదలగువారు వస్తురు.

శ్రీ

మారుతివిజయము.

(నాంది)

ఉ. శ్రీగమణీయమై భువిని ♦ జెన్నగు నర్కకులార్వచుంబునన్
సారసగర్భప్రార్థనను ♦ సాధుహితౌ బొనరించుబుట్టి సీ
తారమణికి వివాహమయి ♦ దానవులన్ వధియించి భూపతీ
భారిమువాపి భక్తులను ♦ బాలనజేసెడి రాముం యోముతే.

(నాంద్యంత్యంబున సూత్రధారుండు ప్రవేశించి)

సూత్ర—సాందర్యజితవీరవహూటీ! సతీ! నీయలంకారము పూర్తి
యైనవా నొక్కసారి యిటు చాగలవా?

సతి—(ప్రవేశించి) నాథా! ఏమి పలుకు?

సూత్ర—సఖీ! సకలవిద్యజ్ఞున పరమోభిషేకబగు నీపథన దిలకించిపోవా!
మనమేమో తమ్ములరింతుమను గొండంతయాశితో నిచ్చటికి
విచ్చేసిన వీరి నేనాటకమాడి సంతసింపజేయనగునా యని
యోచించుచుంటిని.

సతి—నాథా! ఈకాలంబున నాటకంబులకై వెదకినొనవలెనా?
ఏయింటఁ జూచినను గవులే యెచ్చటఁజూచినను నాటకంబులే!

సంపాదకీయభూమిక.

పాఠకమహాశయులారా !

ఈ మారుటివిజయమును నాటకరూపమున విరచించి సర్వ స్వామ్య సంకలితముగ మాగ్రంథమాల కొసంగి మాయుద్యమమునకుఁ దోడ్పడిన శ్రీయుత. కోపల్లె వేంకటరత్నకవిగారికి మాకృతజ్ఞతా పూర్వక వందనము లర్పించుచున్నాము.

ఇట్లు,

సంపాదకుడు.

ఈనాటకమందు వచ్చు పాత్రలు.

పురుషులు.

అంజనేయుడు—కథానాయకుడు.

రావణుడు—రాక్షససభాపు. (వింకాధినాథుడు)

నారదుడు—రావణనిచారుడు.

మైరావణుడు—పాతాళలంకాధిపతుడు. (రాక్షససభాపు)

శ్రీరాముడు—అయోధ్యాధిపతి.

లక్ష్మణుడు—రామనితమ్ముడు.

సుగ్రీవుడు—వానర్షిసభాపు. (కపిలంధాధిపతి)

విభీషణుడు—రావణాతిమర్దుడు.

దీర్ఘనాభుడు—
వక్రదత్తుడు—

} మైరావణుని భటులు.

సుచర్మకుడు—
వ్యాఘ్రదత్తుడు—

} మైరావణుని మృతులు.

సుమతి—మైరావణుని చెల్లెలికొడుకు.

పంచజనుడు—మైరావణుని సేవకుడు.

స్త్రీలు.

మదనమాలిని—మైరావణుని భార్య.

కుందలతిక—
మనోరమ—

} మదనమాలిని చెలికన్యెలు.

దోర్దండి—మైరావణుని చెల్లెలు.

ఇంకను కొందఱుభటులు మొదలగువారు వస్తురు.

శ్రీ

మారుతివిజయము.

(నాంది)

ఉ. శ్రీరమణీయమై భువిని ♦ జెన్నగు సర్కకులార్వముబునన్
సారిసగర్భపార్థసను ♦ సాధుహితం బొనరంపబుట్టి సీ
తారమణీక వివాహమయి ♦ దానపులన్ వధియించి భూపతీ
భారమువాపి భక్తులను ♦ బాలనజేసెడి రాముఁ డోముతన్.

(నాంద్యంత్యంబున సూత్రధారుఁడు ప్రవేశించి)

సూత్ర—సాంద్యంత్యంతివధూటీ! నటీ! నీయులంకారము పూర్తి
యైనచో నొక్కసారి యిటు రాగలవా?

నటీ—(ప్రవేశించి) నాథా! ఏమి సలహా!

సూత్ర—నటీ! సకలవిద్యజ్ఞుల పరితోభిరింబగు నీసభన విలంబించితివా!
మనమేమో లిమ్మలరిఁతుమను గొండంతియొకతో నిచ్చటికి
విచ్చేసిన మీరే నేనాటకమాడి సంతరింపఁజేయనగునా యని
యోచించుచుంటిసి.

నటీ—నాథా! ఈకాలంబున నాటకంబులకై వెదకికొనవలెనా?
ఏయింటఁ జూచినను గవులే యెచ్చటఁజూచినను నాటకంబులే!

సూత్ర—అవునుకాని యీసదస్యుల నలరించుట కేదేని క్రొత్తనాటక మొకటుండిన బొగుండును.

నటి—క్రొత్తనాటకములకుమాత్ర మేమి కొడున.

సూత్ర—అట్లుగాను. అయ్యది పౌరాణిక సంబంధమైన క్రొత్తనాటక మని నాయభిప్రాయము.

నటి—అట్లుతైల మొన్నటిదివంటును మీరేదియో క్రొత్తి నాటకమును జనువుచుంటి ! అనాటకమైన బొగుండునా ?

సూత్ర—(జ్ఞప్తి నభినయించి) ఓహోహా ! హనుమద్విజయము మాట యేనా ?

నటి—అవును.

సూత్ర—మంచి నాటకమును జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చితివి. ప్రస్తుతమిందిది మిక్కిలి యుపకరించును.

నటి—అట్లుయూ బాగుంటేని దిద్దినాము !

సూత్ర—అదిజనేయును మైగానానా వర్ణించును.

నటి—ఇది యేపురాణములోనిది ?

సూత్ర—ఇది యేపురాణమందున నున్నట్లు గాన్పించు గాని శక్తి-వ పురాణ గాథలవలె నిదియు జననామాస్యంబునఁ గవివ్రాసె యైనది. దీనినే పూర్వసత్వరుండగు మారయని ప్రతి శి రూపమున రచియించెను.

నటి—దీని నిదివర కెవ్వరు గాటక రూపంబున రచియించి యుండు లేదా ?

సూత్ర—ఇదివర కెవ్వరును రచియించినట్లు కనపించు. ఏది యెట్లు లున్నను యాజ్ఞాబ్రహ్మచర్యవ్రతానుష్ఠానగర్హితును,

భక్తాగ్రేసరుండును, భవిష్యద్భ్రహ్మయు, గేవల భగవత్సద్గుణుఁ
డుగ నెంచిపూజింపఁబడు శ్రీయాంజనేయుని చతుమగుటవలనను,
యిది గయోపాఖ్యానాది కథలవలె జనసామాన్య బున వెలసిన
కథయైయుండియు నాటకరూపంబుఁ దాల్చుట కిదియే ప్రథమ
మగుటచేతను ప్రేక్షకుల నల్లసంపాదించు ననియే నాయభి
ప్రాయము.

నటి—నకే! ఇంతకును దీని రచించుచిన కవి యెవరు?

సూత్ర—ఇదిగో చెప్పెద వినుము.

సీ. దివ్యతారికమృతం ♦ దీక్షాపరుండు మే
కలరత్ననామఁ డే ♦ ఘనుని తాత
సదయుండు సద్భ్రహ్మ ♦ చారియా రాయనా
భిఖ్యుఁ డెనుగుణాఘ్నం ♦ పెద్దతండ్రి
సంస్కృతాంధకవిత్వం ♦ చతురకోవిదుండు కో
దండరామాయ్యుఁ డే ♦ ధన్యులండ్రి
విమలసచ్చార్మికం ♦ విఖ్యాతయోగ శేష
మాంబాధ్యక్షులుండే గో ♦ యశస్సుతిల్లి

తే. గీ. విమల కోపలైవళ మే ♦ వినుతచరితు
నస్వయంబాచు నలరాను ♦ సువినిమిద
నలంబు వినిధిజకవిధ్యుఁ ♦ డమలయశుండు
నయవినిండు వేంకటరత్నం ♦ నామఁ డబల.

నటి—ఓహూ! ఇంతా! నడిగరి. ఈనూతనకవి యొనర్చిన నాటకంబు
చేతనా! మనమీసభ్యుల రంజింపజేయుట. అందులో నాటక
రచన కతని కిదియే ప్రథమముగాబోలు.

సూత్ర—ఓసి! వెఱ్ఱిదానా! సకాశంశయ మవసరములేదు. ఏమన
ప్రాజ్ఞులగు సనభికులు కథాప్రాశస్త్యము క జూతురుగాని కవిత్వా

మాధురిమను గణింపరు. అదియునుగాక కవిగూడ వారి
కీవిధంబున విన్నవించుకొరినాడు— ఓ విబుధాగ్రేసరులారా !

చ॥ పరమకృపాళుడై పరగు ♦ పాలకుఁ డీశ్వరుఁ డిచ్చినట్టి భా
నురమగు బుద్ధిసంపదల ♦ సొంపెగదా కవనంబు గాన సా
దరమతిఁ దప్పలన్ విడిచి ♦ ఇద్దయు నొప్పులె జూడఁగోరెదన్
మురువుగఁ దేనలాని వెనఁ ♦ బూవులవీడెడి తేంట్లకై వడిన్.

నటి—సరే ! అట్లయిన నాలస్యమెందులకు వలయుపాత్రలను సిద్ధ
పఱుపవలయును గదా !

సూరి—అవును. పోదము పద. (ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు.)

(ఇది ప్రస్తావన.)

శ్రీ

శ్రీకాకుళరమణసహాయం

శ్రీఅంజనేయస్వామినేనమః

మా రు తి వి జ య ము .

ప్ర థ మాం శ ము.

శంగము—రావణుని కొలువుకూటము.

రావణుని ప్రవేశము.

రావ—అహా! ఏమిది! అబ్బా! రాముబాణంబు లెంతచురుకైనవి.
 మ॥ అకటా! మర్మములెల్లఁ గాలదొడఁగెఁగఁహా! రాముబాణాగ్నిచే
 వికలంబయ్యె మనంబు డప్పివడఁమెఁగఁ ♦ బీరమ్ము వమ్ముయ్యెఁగా
 ర్ముకఁఖిద్దాది సమస్తసాధన చయం ♦ బుల్ వోయె నేఁడాజిలో
 సకలంబిట్టులు వ్యర్థమయ్యె నరిచే ♦ శౌర్యంబు లింకేటికిఁగ.

మున్నిందాగ్నియమ నైఋతి వరుణవాయు కుబేరీశానులతోడఁ
 బోరితిని; గాని యీచురుకుదనంబును; నీలాఘవలక్ష్మశుద్ధులను, వారి
 యెడఁగాన. నేటిసంగరంబున యూపాక్ష, విరూపాక్ష, శుపాద్వ్యలాదీ
 గాగల కుమారవర్గంబును, వృశ్చికరోమ, సర్పరోములు మొదలుగాఁ
 గల దండనాథులును మడసిరి. మూలబలంబంతయు నిర్మూలంబయ్యె.
 అది యేమిమాయయోకాని

ఉ. ఆలమునందు నేనెచట ♦ నారసి చూచిఁగాని రాముఁడా
 భీలశరాధిఁ జిమ్ముచతి ♦ భీకరుఁడై కనవచ్చుదానవుల్
 కాలునిరీతి వీనిగని ♦ కల్కలఁదిగఁ బరువెత్తుచుండురా
 కాలుఁడుగూడ వీనిగతి ♦ క్రౌర్యముజూపఁడు ప్రాణికోటిపై.

అప్పుడుకాదిప్పుడో! యేవస్తువుఁ గనుగొన్నను, నేవైపు జూచినను, నెవరిని బరికించినను, నాకు రామమయమై కన్పించు. అట్ట దిక్పాలయుతుండయిన యమరేశ్వరునిచే సహిత మూడిగ మొనరించు గొన్న నేనప్పహొకమానవాధముచే నోటమినొందుటహాడ నాలోనాకే సిగ్గుచున్నది. (ఆలోచించి) పోనీ! మతివోయిన నాపిచ్చిజడదారుల మాటచొప్పున మావిభీషణుడన్నట్టిత-డా శ్రీహరియాయేమి? అయిన నేమి? మావిభీషణుడన్నట్లు నీతినిసంగి యాతనిశరణు వేడమనియా (క్రోధాట్టహాసముతో) ఆ! ఏమీ! దిగ్విజయంబొనరించి సకల లోకంబులఁగెలిచి సకల దేవతలచే నూడిగంజొనరించుకొను నేను! మదీయ భుజాకంఠాతివాయఁ గైలాసంబెత్తి బంతిమాడ్కి నాడి శంకరునిచే మెప్పొందిననేను! ఒక్కమానవాధముని శరణంబు వేడుదున? వేడక చేయునదియేమి? రామునెద్ది స్వంగరంబొనర్చి (పెదవి విఱచి) అబ్బే! అదియునుగాదు! పోనీ! యెవ్వరినైన నాయము గోరెదనన్న అయ్యో! కుమారా! నీవు డీని నాకీకప్తము లేకపోవునుగదా! తగ్గడీ! నాకంటెముందు నిన్నెయ్యద్ధమునకుఁ బంపి చంపుకొంటినే! (లక్ష్మణునుద్దేశించి) ఓసీ! లక్ష్మణహతకా!

మ॥ అనిలోనఁ బలుమారు నానుతునిచే ♦ నాత్మీయుఁడ నీవు నీ యనుజండు మునున్యాయ యుద్ధమాన ప్త ♦ స్వంబందఁగాలేదెనీ మనమందయ్యది విస్మృతఁ బొరిసెనే? ♦ మోనంబుతోనండునా తనయుఁ జంపితివేమి పౌరుషమదే ♦ ధర్మంబురా? దుష్కృతీ!

కానిమ్ము నీవుమాత్రము జీవింతువా? నేడు సంగరంబున మదీయశక్తి సహారంబుచే నీవు మొదలుఁ బ్రేతలోకంబుగాఁ బట్టితి వనియే తలంచితిని. కాని సారణుడింతదనుకఁ జెప్పినదానినిబట్టి మూడిగ నింకను బ్రాణంబులున్నవనియుఁ బ్రతికించుట కాకోతినంజీవిఁ దేఱబోయెననియుఁ చెల్లెననిది. ఆ! కోతియున్న జ్ఞప్తి కీవచ్చినది. నాదక్కడ కోతి! యైరావతవిజయచిహ్నంకొనెనై సురాసురులకుఁ

బెటకనలవిగాక శ్రీహరివక్షస్థలంబునఁ గొస్తువంబువలె మదీయ
వక్షోభూషణంబగు మైరావతదంతశకలం బొక్కపిడికిటిపోటున కూడి
పడునట్లొనర్చె. ఇది యిట్లుండ నొంటిమై సంజీవిదేబోయెనట. దీనికి
విఘ్నంబొనఁగూడిన బొగుండును, సూర్యోదయంబైన లక్ష్మణుండు
జీవింపఁడు. లక్ష్మణుండు సచ్చినరాముండును గడతేరు. (అలోచించి)
కాలనేమిఁ బంపితిగదా! వాఁడుకడుమాయాపి! తండ్రికన్న ఘనుఁడు
ఇదిగాక యయాపదగిరి చుట్టును పడునాలుగు కోట్లగంధర్వులు
కాపుండిరట. ఇది యిట్లుండ స్థూలజంఘాది రాక్షసులదోడిచ్చి
మనమాల్యవంతుని బంపితినిగదా! అతండనన్య నామాన్య విక్ర
ముఁడు. తొల్లి విష్ణునితోఁబారి యాతనిపోటును సహితము లెక్క
సేయని బాహుబలుఁడు. మొదటఁ గాలనేమిమాయావాగురక జిక్కి
నెడలుటయే దుస్తరము. ఒకవేళ నయ్యదినిర్గమించినను గంధర్వులచేఁ
బావునక్కిము. అదియుఁగడచిన మాల్యవంతునిచేఁ జచ్చుట ధ్రువము.
దైవక్రియచే వినిసన్నటిని గడచినను గొంతకాలహరణము గాకమానదు
గదా! అంతిలోఁబ్రగ్గుపొడిచిన మదీపవృత్తంబె కెరవేరు. [పరిక్ర
మించి] ఇకఁబ్రోక్షుకుగా నున్నట్టు కాన్పింపడి. అల్లడే!

మ॥ సకలామ్నాయ రిహస్యవేది ♦ సురదున్యాధ్యక్రియాదత్తుడుకా
బ్రకటఁబోకిన జాయమాం కరుణా ♦ సస్థితి దైత్యాన్వయుం
డకిలంకాత్ముకుండలడే! పొడమెఁ బూ ♦ ర్వాశాస్థలి భార్గవుం
డికికై నాయునుండద్భవంబుఁ గనునా ♦ యిహార్థ మీచేరగక.

ఇంకిఁ గొంచెముసేపులో భాస్కరోదయంబును లక్ష్మణాస్త
మయంబును గాగలదు. (అలోచించి) కాలనేమి వెంటఁ బంపబడిన
సారిఁబండింతదనుక గాలనేమి చెపుమా? అచ్చటి వృత్తాంత
మేమైనదో?

భటు—(ప్రవేశించి) దేవా! జయము! జయము! సాగఁబడు
వాకిట తిమదర్శనమునకై వేచియున్నాఁడు.

రావ—శ్రీఘముగాఁ బ్రవేశపెట్టుము.

భటు—చిత్తము. (అనినిష్క్రమించును.)

సార—(ప్రవేశించి) దేవా! జయము. జయము.

రావ—ఏమిరా! అచ్చటివృత్తాంతమేమైనది. ఆవానరుని పని తుద ముట్టెనా?

సార—దేవా! అవధరించుము. దేవరాయానతికొని చని మహకాల నేమి సంజీవికై చను మార్గియుఁ ఘాత్యమాలి యకరిరూపం బుననున్న కొలనిదాపున సత్యతదర్శనయంబగు నొక తపో వనంబునున్నాశ్రమంబును నిర్మించి యందు దానొక జడదారి వేసముదాల్చి నన్నుఁ దనకు శిష్యునిగానొనర్చుకొని యావాన రుఁ రాకకై వేచియుండెను. అంత నా హనుమంతుండును వాయువేగంబునఁ బోవుచు నీవంబు దామయకంబున కచ్చెరువొంది మున్ను. దాచేసమార్గంబుకాదని భ్రమించి యుచటికైతియె.

రావ—శబర! మనకార్యము గల్గెన్నికెన్నె తరువాత!

సార—దేవా! మిమ్ముల నావానరు వట్లు సంగయస్వంతంబై గగనం బునుండి భువికవలిగించి మురరూపంబునను కాలనేమిం గాంచి బుష్టియనునమ్మకంబున నమస్కరించె. అట్లు నమస్క రించిన కాలనేమి యానతిగొనుచు, దివ్యదృష్టింగన్నవాఁ డెఱుగు నానతివృత్తాంతంబులయు నెఱిగించి సంతోషింపై యంతదూరమరుగఁ జనిలేదనియు, దివయాశ్రమంబున నుం దొటకుననియుఁ జెప్పి యయాశ్రమధిక్షాంకగహించుటకై శుచియై స్నానంబొసరించిరమ్మని చెప్పి స్నానార్థము మున్ను నాకెఱిగించిన యానతింబునుకొని మార్గముజూపుటకై

ప్రథమాంకము.

నన్ను నిర్దేశించె. నేనును నాతనిగొనిపోయి నాకొలనుజూపితి.
ఆవానరుండును నీమోసంబెరుంగక నిశ్చింతతో నాకొలనిలోదిగె.

రావ—బలే! (కాలనేమినుద్దేశించి) నీవు నీతండ్రికంటె మాయలయం
దేడాకులెక్కువచదివితివిరా! పిమ్మట

సార—స్వామీ! యాతడట్లా కొలనిలోనికి దిగునంత నాగ్రాహం
బాతని బట్టిమింగె.

రావ—(సంతోషముతో) స్వామిభక్తియన్న నిట్లుండవలె. కాలనేమి
యెక్కడ! వానికి నాయర్ధరాజ్యం బిచ్చెద వాని నాయెదు
టకుఁ గొనిరమ్ము.

సార—దేవరసాంగముగా జిత్తిగింపవేడెద.

రావ—చిత్తగింపటకేమున్నది. హనుమంతుని రాకకై వేచి యతఁ
డెంతకును రానందున విసిగి లక్ష్మణునిపై నాసవిడి రాముండును
ననుజు ననుసరించెననియా? సరే! యింక జెప్పనవసరములేదు!
ఓరీ! ఎవఁడురా! అక్కడ.

భటు—(ప్రవేశించి) దేవా! ఏమిసెలవు!

రావ—వీనిని మావిద్యుచ్చాహ్వానికశకుఁ గొంపోయి తగు బహుమాన
ముసేయుటకు మాయాజయైనదని చెప్పుము. సారణా! నేటితో
నావైర మంతరించినట్టి! సొమ్ము.

సార—దేవా! అట్లు జరుగలేదు. చివఱవఱక వధరింప వేడెద.

రావ—(తెల్లఁబోయి) ఏమీ! అట్లు జరుగలేదా! మఱియు జరిగినది?
చెప్పు చెప్పు.

సార—అట్లా నక్రమముచే మ్రింగువడి యాతుడొక్కపెట్టునఁ దన
శరీరంబుపెంచిన, నాగ్రాహంబునకూపిరి వెడలక యుదరంబుపగిలి

చచ్చె. అట్లు చచ్చి యారూపంబు విడిచి తన పూర్వరూపంబగు నచ్చరరూపంబుఁగొని యంతటఁబోక మనకాలనేమిని గురించి యాతఁడు ముని కాడనియుఁ దమచేఁ బంపఁబడిన రక్కసుండనియు నెఱింగించి దివంబునకరిగె.

రావ—అటులనా (విచారముతో) ధాన్యమాలికి శాపమోచనమైనదా! అయ్యో! పాపము దానికి నావలనగదా! అట్టి ఘోరరూపంబు గల్గుట! అకల! శాపమోక్షణమైన నెనుక జూచుటకు దాని కొమముండైన లేకపోయెనే! కుమారా! అతికాయా! నిన్నుఁగూడ నాలక్ష్మణ హతకుని పొట్టినప్పటిని గవోయి తండ్రి! పన్నుట

సారి—ఇట్లా కపివీరుండా వలినలన నిక్కరిబెఱిగి ఘోరాకాసుండై కాలనేమిగదసి విడిచిబయలుపడ నాతఁడును దానిఁగలయు; మాయఁబన్ని మృగంబురూపంబు లకేకంబునైకొని పోతొడకానిచే మనసె. నేనును న్నామిక్కామునియై యాతనితోఁ బోవఁజూచితిని; కాని యొకవేళ నేనును మనసిన దేహకీచృత్తాంతి బుఁ దెలుపువాఁడగునయోని యదృశ్య గూఢ బుడఁ గుడనఁకుండయే వచ్చితిని. కాని మార్గమధ్యంబున మన మార్గవహగులగుపడిన నచ్చటిచృత్తాంతియొకఁడై జూచి దేహకీచిగోచరమై చి యచ్చటనిలిచితి.

రావ—చదే! బాగుగనేయున్నది. ఇంక నచ్చటినుంచాక మీరు!

సారి—చిత్తము. ప్రియమైనద. అట్లు మనస్త్రాణఁడ ఘాతీ రాక్షసులు మాల్యవఁతుని ముందుకుకొని వాఁకున్యంబున వియత్తిల నాన మోహరంబుఁబన్ని నిలుచుచుతఁడో నా వానిపేరుఁకొనికొరల పంచయోజనాయుతంబును, దశయోజన నిస్త్యంబును నగు దోణశ్చైలంబుగలిగించి ఘోరరూపంబుఁదాల్చికలకలారాపంబుల రోషనీకుహరంబు భేదిల్లఁజేయుచు వచ్చుచున్నది.

రావ—గిరినే పెల్లగించితెచ్చెనా? ఔరా! వానిసాహసము. తరువాత

సార—అట్లువచ్చు నా వానరవీరునిఁ గనుఁగొని మనవారు వానిఁ బోసీయక చుట్టుముట్టి పరశు, పట్రిన, భిండివాలా ద్యనేకా యుధమ్ము లొక్కుమ్మడిఁ బరిపి వేడి సూపుటయు నాపిరుండు నేయివోసిన మండుయగ్నియుఁ బోలె మండిపడుచు విజృంభించి యొక్కకేల నప్పగ్యత్రులుఁ బరిపివచ్చి వాలంబుఁజెంచి యొక్కొక్కఁది మదలకొంది రాక్షసవీరుల నావాలంబునఁజుట్టి సగ్గదంబునఁ బడనైచుచుఁ గొందఱునఖంబులఁజేరియు గొందఱు ముష్టిఘాతంబులకొనియు, గొందఱు బొదంబులఁ జదిపియు, మన సేన నేలకుఁగోలకుఁ దెచ్చుటనుజూచి సహింసక మాల్య వంతుండు సింహనాదంబుఁజేసి ధనువు సజ్యంబుఁగావించుకొని యీవానరునిమీఁద శరవర్షంబు గురిపింప నాతండుది లెక్క సేయక వాలంబుచే నాతని విల్లువీటిచి తలదన్నిన నారాక్షస వీరుండు నొప్పుసిలి యంతిలోఁదెలిసి గోషతామ్రాక్షులనై నవ్వన చురునిపై శిక్తిఘాతంబులకొనెన నాతండా రెండింటినిఁగూడ విలువ మాల్యవంతుండు నాకేకోత్తముని పతాక్రమంబున కచ్చెఱువొందుచు, గాఢకటాక్షులబ్ధంబగు గరవాలంబుచే నా కపివీరుని ఎత్తుంబు నడవ నదియు వ్రజకర్కశింబగు నాతని మురుంబు భేది నెల్లాలక రేడుపఱియలయ్యె. అంతినాహనుమం యుండు కోపోద్దీప్తుడై తనవాలంబు మాల్యవంతుని కింతుంబు నకుఁజుట్టి గిరిగిరికొద్దిపై సగ్గదంబుననైచె. అట్లు ప్రేమివడి కొంతనడి నశ్చేన్ద్రుడుండు పడపడిఁ దెలిసి రనాశాంబునకుఁ జనియె. పాత శేషులగు రక్కసులును నాతనినే యనుసరించిరి. అంతి నా హనుమంతుండు నునులేకప్పగ్యత్రులుఁ గొంచుఁ జనియె.

రావ—(హిహారముతో) సరియె! ఇంతికున్నున ప్రాతిఘాత్యంబునకు జయినది లేదు. లేకున్న జగదేక వీరులగు నింతిమంది రాక్షస

వీకుల నొక్క వానరుండెట్లు సమయింపనోపు. ఇంకనీ వరుగుము.

సార—చిత్తము (అని నిష్క్రమించును.)

రావ—అహ! గంధర్వ సిద్ధ సాధ్య విద్యాధరాద్యఖల సుపర్వుల మున్నొక్కడొక్కడె పెక్కు చిక్కులకై యలయించిన రాక్షసవీరు లిందరిల్లొక్కనిచే మ్రందుటజూడ నాకుఁగడు 'నాశ్వర్యంబై చూపట్టెడిని. నేను మున్నాయజునిచే వరంబులుఁ గొనునప్పుడు దానవభోజన భాజనంబులే కదాయను నిర్లక్ష్యముచే నరవానరులచేఁ జావకుండునట్లు వరంబులు గోరనైతి. దాని నూహించియే దేవతలీ నరవానరరూపంబుల నన్ను సాధింపగడగిరిని తలంచెద. కానిమ్ము భవితవ్యమెట్లున్నదో యట్లుకాక మానదు. (యోజించి) మాల్యవదామలచే హనుమ తుండు మడియును, దాన నాయభీష్టుంబు నెంపేరునను నాశతోనుండ నదియు వమ్మయ్యె. అల్లదే! తెల్లవాఱుచున్నది. ఈయడి యాసలంబడి చింతించుచు నీరేయియంతయు నొక్క తృటిగా వెళ్ళఁబుచ్చి నానిశాచరత్వమును సార్థకపఱచుకొంటిని. (ఆలోచన మభినయించి) బలే మంచియోడన పొడకట్టినది. ప్రస్తుతమందాతఁడే నాపగ నీఁగఁగలవాఁడు.

మ. వరదివ్యాస్త్రవిశారదుండు పటుదో ♦ స్ఫూరప్రమత్తాదివి
స్ఫూరగర్వాపసయ ప్రవీణుఁ డసుర ♦ స్తుత్య ప్రభావోదయుం
దురుమాయావిధ భాసురుండు నిరపా ♦ యుండైన మైరావణుం
డరయ నాడగు సూడుదీర్పఁగల ధ ♦ న్యాత్ముండు ఛాత్రీస్థలి.
అదియునుగాక మున్నొకప్పుడు నీకుఁ దీర్పరాని యిక్కట్లు సంభవించినప్పుడు నన్ను దలంచునది, తక్షణంబ సన్నిహితుండనై దానిం దీర్చెదనని వాక్రుచ్చెఁగాన నాతనికే దలంచెద.
(ధ్యానము నటించును.)

మైరా—(ప్రవేశించి తనలో) ఏమిది ! నాస్థిమిత్రుండగు రావణుండీ యసమయంబున నన్ను దలచుటకు గతంబేమి చెపుమా? ఈతనికేదైన ముప్పు వాటిల్లునుగద? (పరిశ్రమించి) ఇదిగో ! ఇచ్చట యెంటిమై యాలోచనాగీనమనస్కుడై చూపట్టెడిని (ప్రకాశముగా) మిత్రమా !

రావ—(ఎదురుగా వచ్చి కొగలించుకుని) మిత్రమా ! కుశలమా ?

మైరా—ఆ ! కుశలమే. ఇట్టి యసమయాబున నొంటరిగా నిచ్చట గూరుచుంటివే? పన్నదలచిన కార్యమేమి ? వైశంప చెప్పుము.

రావ—మిత్రమా ? నాస్థిమిత్రుని చెప్పును.

చ. అనయము దానిజేస మృతికా ♦ త్రును గూది కృశించుచుడునా
యనుజను నూరడి చుటకు ♦ నై ఖరదూషా ముఖ్యుడైశ్వర్య
నాటకుఁ గోహాస గి వడిఁ ♦ గాపిఁనుండఁగ దండకాటవిక
వనమునఁ గ్రీడసంబుచును ♦ వారని దుండుమునకు నంశుక.

మైరా—సో ! అట్లునప్పుట నహమే తిరువారి.

రావ—అట్లు వారలందఱకాటవియందలి జనసానంబు నివాసముగా కీర్తించుకొని వసింపుమిద.

సీ. దగెరనుండెనుచేరి ♦ ఫిర శచంఘన

గ్రీనుతుల రాముఁ ♦ డనజుడిట్లు

వెడింగద్రోసిన నడపుయందున

ననజుడు సతియుఁ ద ♦ న్ననునరింప

సంచరించుచు జన ♦ స్థానాబుర్రుమన

వాసంబుఁగైకొని ♦ వట మచుంక

మన సుగర్వంబు వారిఁ ♦ గనుఁగొంచు దరిఁజేరి

కొత్తవారలటాచుఁ ♦ జిత్తిమందు

తే. గీ. దలచి భాషింప దొరకొన్న ♦ దనుజకాంతఁ
గాఁగ మనులందుఁ దలపోసి ♦ కరుణవీడి
కత్తివాతఁను నెత్తురు ♦ జొత్తిలంగ
ముక్కుఁ జెవులనుగోసిరి ♦ ముదితయసక.

మైరా—హర! హర! అంతటి గ్రూరచిత్తులా? సిమ్మట

రావ—

ఉ. సోదరి భంగపాలుఁగని ♦ శోకమునొది ఖరుండు రోపియై
భదముమాని సైన్యములఁ ♦ గీడ్కొనఁజేసి యుదగ్రమూర్తియై
సోదరుడైన దూషణుండు ♦ శూరవరేన్యుండు మెటరాఁగనా
సోదరిసూచిదీర్చిఁగను ♦ శూరత నేగిరి రామునిదిక్కి.

ఇట్లు సమరి సన్నాహంబు దీపింపఁబడునాలుగువేల రథకు
లోక్కపెట్టున నానాధములఁ బొందికఁ జననాతిండ్రిక్క
రుండె వారిలందఱు నమయించె.

మైరా—నీహి! అజేయులగు మన ధీమాపూరుల రోక్కపూడె
నధియించెగా? తిరువారె.

రావ—ఇట్లా జనస్థానంబు జన లోక్కుంబగునా, మన లోక్కులకు నా
యొద్దికే తెంచి ఘోషు ఘోషున చుట్టించుమఁ దలఁపరాభన
వృత్తాంతంబుఁ జెప్పిన నేరును గొంతవడిఁ జిత్తించి నాకెన
దోడ్కొని జనస్థానంబున కిరిగి రామున కెట్లును నుపరాధివము
నేయదలంచి మన మాచునిసాయంబున నారాముని వంచి యి
యాతంబులేనితఱి నతిని నతియు నగ్రాల్మలంబ్యా ధన్యమునగు
సీతఁ దెచ్చితిని.

మైరా—(తనలో) ఈతండు కామాతురత్వముచేఁ దెచ్చినగాని చెల్లె
లుపై దయచేఁగాదు. (ప్రకాశముగా) సరే! మంచిమఁ
జేసితివి. అందుచియనియైన నంజోచించక ముక్కుఁజెవులను
గోసిన పాతకునికిఁ దగిన ప్రతీకారమొనర్చితివి. పదంబు.

రావ—పిచ్చుట.

సీ. భార్యా వియోగంబు ♦ భరియింపజాలక
తమ్మునిఁ దోడ్కొని ♦ దండకవని
నెల్లెడఁజరియించి ♦ యినసూనుడున్నట్టి
ఘనఋశ్య మూకాద్రీ ♦ కడకుఁజేరి
సుగ్రీవుతోఁజ్ఞేతి ♦ సారిదినఁగావించి
దొంగపోటున వారిఁ ♦ ద్రుంగఁజేసి
కపిసేన సమకూర్చి ♦ కడలికి నేతువు
నిర్మించి మనలంక ♦ నెలపుఁజేసి
తే. గీ. సుతుల హితులను మఱి బంధు ♦ తతులనెల్ల
సవనిఁగూల్చిరి ననఁదక్క ♦ నక్కజముగఁ
గడకుఁ బులితోఁడంగని గొట్టె ♦ కఱిచెనన్న
చూదమయ్యెను నాగతి ♦ సఖుడఁచేను!

ఇతఁడును మన విధిమారుడు పగవారిని జేరబట్టియే నాకీగతి నచ్చినది. ఇచటి మర్కటబుల్లెఁ బూసగుచ్చినట్లక్కడి వారికిఁ జెప్పుచుండఁబట్టియే వారికి విషయమింత సులభ సాధ్య మైనది.

మైరా—ఏమీ! మన విధిమారుడు పగవారిఁజేరెనా? అతఁడట్లులేల చేయవలసివచ్చెను?

రావ—ఎందులకా!

చూ. చెలిమిలి చేటునైనదన ♦ చిత్తమునకా దలపోయకుండ న
న్వలఁ బగవారిచేతలనె ♦ పల్కులు ధానునిభంగిఁ బెప్పుచుకా
వలదిక నైరిపాదములఁ ♦ బట్టుము చూపడటానుబంబు న
ప్పలుకుల కాగ్రహణాదవ ♦ వారకతన్నిన నేగె రోపియై.

ఇట్టి వివర్ణయం చూడఁబట్టియే సిన్నుఁ దలంచితిని. “శ్లో॥ కేనా మృతమయం సృష్టమ్ మిత్రమితృక్షోద్యయమ్ | ఆపదంచ పరి

త్రాణం శోకసంతాపభేషజమ్॥”అను నారోవ్యైన్యనుసారంబుగా
నాపదలయందు మిత్రసహాయ మవశ్యాపేక్షతోయ మనుమాట
సత్యము. మఱియు,

సీ॥ విపదంబురాశిని ♦ వేగిరంబుగదాట

మేల్లెర నావ సూ ♦ మిత్రుడరయ
దారిద్ర్యనునుఘోరి ♦ తమమును మాయింప

మిత్రసమానుండు ♦ మిత్రుడరయ
త్రేమిల్పితి మోచ ♦ జగదాలమునదాట

మేటి చేయగారి జూ ♦ మిత్రుడరయ
చిత్తివ్యధామయ ♦ చిహ్న బులనుగొన

మేటియా వైగ్యూడు ♦ మిత్రుడరయ
నే నీ ధరిణిమిత్రాహ్వయాక్షర ♦ వ్యయముఁజూడ

కట్టియమృతి బుగగోరి స్థ ♦ జిహ్వకెనొ
దెలియఁగారా దానికి ♦ విలువలేని

దీనిమదిసంచి కార్యంబు బూచుమయ్య.

కావున మిత్రసమ్యుక్తమైన నీవు నన్నివిషయములందు దాటింప
వేడద.

మైరా—మిత్రమా! నీ సైన్యబుగననాకుఁ గమనాశ్చర్యంబుగు
చున్నది. ఏలయన! సురాసురులంపఁకుట బ్రభువువై శంక
రనినోఁగూడ రజతాచలంబెత్తి యప్పగమేల్వెనునచే సమా
తము మెప్పొందిన ఎంకమానవాధమనకింత జడియ గురే?
అదియునుగాక నీవితరుల నాయమపేక్షింపవలెనే? అయినను
నీవు నన్నొక పెద్దనాగావి చియమగుచుంటివి కావున నేనొర్పు
నాయమెఱిగించెద వినుము.

మ॥ సురవిద్యాధరి సిద్ధసాధ్యుడుగుల్ ♦ గోద్యంబుతోఁ జూడ వా
నరసైన్యములు తోకలెత్తుకొని యి • న్నాహంబుం పడియా

శరధిన్ జేరెడి త్రోవ వెంబడి జనన్ సత్యంబుగా నేడు దా
శరధిన్ దమ్మునితోడఁగూల్తు నిక నే సంగ్రామరంగంబునన్
ఇక నాకు సెలవాసంగుము గేబోయెద. (పోగోవును.)

రాజ—(చెయ్యిబట్టియాపి) మిత్తిమా ! కొంచెమాగుము. ఎదిరిని
దన్న చెయ్యిగకముండు సాహసింప జనదు. రాముడైన,
నామాన్యుడనకొంటివా యీమి ? అతని పరాక్రమం బించుక
తెల్పెదవినము.

మ. అనుమానంబునవీడి తాటకను ఘోః రాజన్ చెనద్రుంచెద
త్తినయన్ గూల్చె, సుగ్రహం పిమ్మట జనస్థానంబునన్ వైత్యులన్
మునుమర్వారి పరాక్రమాఘోలను గూడించె, నిర్భీతిన్
య్యినపంశోత్తిము బాహోర్యపటిమంః ఘ్నంగ నామాన్యమే ?
మఱియు

సీ॥ చిగుత ప్రాయమునందె ధీతిక : విల్లును
వెఱకుగ్గియవలె ధీచిచ్చెచె
రాజకులైక వి రామున్ రాజులు
భగ్గవరాముని ధిగఁజేచె
తీవీరుఁ ఁ ధీమిద విలసిల్లు
వాలినికొకఁ ఁ గూలన్చె
దులలే , ఎలఁగ్గి ధీలగుచుఁ గడఁపి
ఎన కుంభిరద్దని మడియజేసె

సే॥ గీ॥ సరియరాముని సాటివా ధీరులుకాదు
గౌహవిక్రమ గాంధీర్య బలములందు
గానకెదిరించి పోర గాఁ గాదుసుమ్మ
మాయఁగ్గొని పోరులే మనకు తెప్ప !

కావున దన్నజుల కెవ్వొచ్చరణీయంబగు మాయయుద్ధంబుననే
వారి జయింపవలయు.

మైరా—(ఆలోచించి) అవును. నిజమే. నీవు చెప్పినదికూడ బాగుగనే యున్నది. ఎదిరించి పోరిన జయమంత సులభసాధ్యము కాదు. కావున మాయచే నెట్టులైన నారామలక్ష్మణుల నిద్దఱ నేటిరేయిఁ గొనిపోయి నాలంకయందలి కాళికకుఁ బలిసొసంగెద. నీవు నిశ్చింత నుండుము. ఇదే పోయెద.

రావ—మంచిది. కార్యమునం దప్రమత్తుడనై జరియింపుము. కార్య సాఫల్యంబైన వెనుక నొక్కమారు పునర్దర్శన మీయవేడెద.

మైరా—నేనొనరించు కార్యంబుల కెన్నఁడైన విఘ్నంబు లొదవునా! నీవు కోరినరీతిని కార్యము సఫలంబైఁ విమ్ముట చిన్నఁ గలిసి కొనెద. (నిష్క్రమించును.)

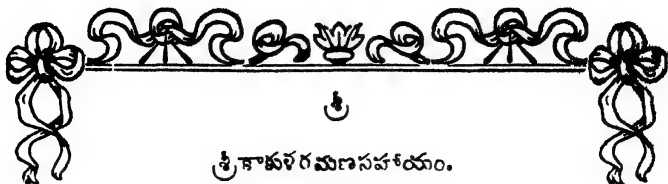
రావ—(తనలో) ఈతం డెటులైనను దన పట్టినపట్టు విడుచువాఁడు కాఁడు. కార్యం బెట్టిదైనను దుదవరకుఁ జూచితిరును. వీనిచే నావైరి మంతరించునని తోచుచున్నది. (ఆలోచించి) మిత్రే! అంతటి యదృష్టమా? కాని! దీనినిగూడఁ జూచెదఁగాక.

(నిష్క్రమించును;)

ప్రథమాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీ ఆంజనేయార్పణమస్తు.

శ్రీ

శ్రీకాకుళరమణసహాయం.

శ్రీ ఆంజనేయస్వామినేనమః.

మా రు తి వి జ య ము.

ద్వి తీ యాం స ము.

రంగము—సువేలాచలపర్యతము.

[రాముఁడు, లక్ష్మణుఁడు, సుగ్రీవుఁడు ప్రవేశింతురు.]

రాము—సుగ్రీవా ! రాత్రి మనయాంజనేయుఁ డొనర్చిన సాహస మత్యంత స్మరణీయము సుమా !

మ॥ దనుజాస్త్రక్షత రక్తసిక్తతనుఁడై ♦ ధాత్రీస్థలిఁగూలు ల
 క్ష్మణునిఁగాంచి యమోఘవేగమడరఁ ♦ నందంబులఁ దాటి యా
 యినుఁడేతేరక మున్నదోఁగిరినే ♦ హేలాగతిఁ దెచ్చినా
 యనుజుఁ జీవితుఁ గాంగఁజేసె గరుణా ♦ స్వాంతుండతిండ్లుఁడే?

మఱియు

శా॥ ఘోరాకారములొప్ప వైత్యులునువి ♦ ఘోర్దోగసంరింభులై
 దారిఁ సెరలనడ్డమై పెగ దో ♦ ర్ధిర్బంబునఁ గొంగి గం
 భీగాకారముఁదాల్చి రక్కసుల స్రా ♦ వీణ్యాబు మాయించెనా
 వీరోత్తింసుని బాహువిక్రమ బలో ♦ ద్వేలంబు సామాన్యమే ?

ఇదికా కప్పర్వతంబుఁగొనివచ్చునప్పు డాతసమూర్తి యత్యంత
 దర్శనీయమై చూపెట్టెడిని

మ॥ అరుణాంశూజ్వల బింబదీప్తిసమమై ♦ యాస్యంబు సాంపాద
 త్యురువశ్రోవల కర్కశంబులగు బా ♦ హుద్వంద్వమేపార వి

మా ధీ తి వి జ తు ము.

స్ఫురదుగ్రాశనితుల్యవాలమమరణః ♦ జోద్యంబుగా వచ్చునా
వరవీరోత్తముభవ్యమూర్తిగన నా ♦ స్వాంతింబు శోభిల్లెడికా.

ఈవరోపకార పారీణుండు మమ్ముద్ధరించుట కిదియే ప్రథమంబు
గాదు.

సీ॥ అతివను గోల్పోయి ♦ యశస్సులదిరుగాను
నాకుసీకును మైత్రి ♦ సుషుప్తజేసె
గపిసేన సమకూర్చు ♦ గాంబు వృధసయు
నిన్న నూల్కొనజేసె ♦ నేర్పుతోడ
దగుణిపాణముఁగోయ ♦ దలపోయ నాదునే
మముఁజెప్పి నాతి ప్రా ♦ గమునునిలిపె
నిందడిదబ్బణిగ్ని ♦ నిలఁగూలు నిపిసేన
జీవింజేసె నెం ♦ జీవిదెచ్చి
తే॥ గీ॥ ఆలముననేను క్షుణ్ణు ♦ ఉపనిగూల
వాని బ్రతుకంగజేసె న ♦ వార్యశక్తి
మొదటినుండియు నాపుణ్య ♦ మూర్తి కరుణ
మాకుఁజేసిన లగుల ♦ మఱునఁ దరిమె!

సుగ్రీ—దేవా! భృత్యుండింత పొగడ్తకక దగఁడు. దేవరయెడ
దన విద్యుక్తమును నెరువేర్చుకొనెను. దానికింత పొగడ్తయేల?

రాము—కపిరాజా! మాకింత మహిమకార మొనర్చిన మారుతి
మాకు భృత్యుండెట్లుగు? నాకాలము సందర్శులుండు.

భక్తు—భానుజా! నాకు జాలకాలమునుండి యొక విషయంబుఁదెలిసి
కొనఁ గోరితి కందు. ఏమన ఇంతటి పరాక్రమోపేతుండగు
నచివుండుండియు నీవు వానిని జయింపలేక పోవుటకు
గతంబేమి?

సుగ్రీ—సుమిత్రపుత్రా! దానికిదగు కారణంబులేక పోలేదు. అంజ

నేయుండు, నేనును వాలియుఁ గలసి యున్నప్పుడు మమ్ముల నిద్దర నొక్కరిగ నే నేవించుచుండె. అది కతంబున నాతఁడు వాలితోఁబోర నిచ్చగింపడయ్యె. వాలియు నీతఁడు నాయుద్ద యునిక్కిజేసియే నన్నుఁ జంపుట కంతగా సాహసంపడయ్యె. ఇదిగాక దీనికిఁకొక ప్రబల కారణంబుఁ గలదు.

ఉ. చిన్నతనంబునందితఁడు ♦ జెన్నగు నైజపు చాపలంబునన్
మిన్నక మానివర్చులను ♦ మేరదొలంగి గలంచుచుండ నా
సన్నతనొంది కోపమున ♦ వారలు శాపమొసంగిరయ్యెడన్
సన్నతపాత్రిమైన తన ♦ సత్త్వము దానె యెరుంగ కుండగన్.
దాన దన సత్త్వంబులు తెరింగించినఁగాని తెలియనేరఁడు.

లక్ష్మ—అటులనా ?

రాము—సుగ్రీవా ! రావణుడిక నేమి చేయునని తలంచెదవు.

సుగ్రీ—దేవా ! లంకయుండు సన్నాహంబున్నట్టు కాన్పింపదు. నిన్నటి పరాభవంబుతోనే యాతఁడు నిరుత్సాహుడైనట్టు తోచెడిని.

చం. తలముడివీడఁ బాదములు ♦ దద్దయుఁ ద్రోటిలుచుండ వానరుల్
కిలకిలమంచు నవ్వచును ♦ గేకిసలాడుచు వెన్కొంగఁ దా
బలుమరు వెన్కెఱుచుచును ♦ బాతెను దైత్యుండు లంకలోనికిన్
దలపఁడటంచు నెంచెదను ♦ దానయి యుద్ధముసేయ నెప్పుడున్.

రాము—అట్లెన్నడును దలంపఁగూడదు. యుద్ధమందొకప్పు డపజ యంబుకల్గినంతి మాత్రమున శూరులు యుద్ధ విముఖులగుట కల్గ. రావణుడుగూడ శూరుఁడననొప్పు. అదియునుగాక పట్టినపట్టు విడుచువాఁడునుగాడు. ఇంకేదియో ప్రబలయత్న మొనరించుచుండెనని తోచెడిని.

లక్ష్మ—రావణుడుగూడ నొక శూరుఁడేనా ! శూరుఁడగువాఁడు సంగరంబున వైరికి వెన్నిచ్చి చనునే ? దొంగమాటునఁ బర

శ్రీల దొంగిలించుటయందు మాత్రమితఁడు కడుశూరుఁడనియే చెప్పవచ్చును.

రాము—అట్లనకుము. రావణుఁడు మున్నొనర్చిన శూరకృత్యము లనే కములుకలవు. శంకగునితోడ రజతాచలంబెత్తుటయన సామాన్యమా? త్రిశంకులకుఁ బ్రభువైన దేవేంద్రునిచే సహిత మూడిగ మొనరించుకొనుటయన సామాన్యమా? సుగ్రీవా ! నేడు వారలు తమంతట వాము మనపైకి యుద్ధమునకువచ్చునట్లు గాన్పించెను. కావుననీవేగి మనసైన్యంబుల నెప్పటియట్ల లగ్గులుపట్టు నల్లొనర్చుమని మననీలుని కాజ్ఞాపింపుము. పొమ్ము.

సుగ్రీ—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించును.)

రాము—అత్తుగా ! నేటిరీతిఁజూడ మనల జయింప రావణుండు మరల నేదియో గొప్పయత్నముఁ జేయుచుండినట్లు తోచుచున్నది. మనవిభీషణుఁ డుదయంబునుండియు నాకడకురాకతడసె. అతఁడు వచ్చినఁగాని యచ్చటివృత్తాంతంబు దెలియనేరదు.

అత్తు—అన్నయ్యా ! మీరెప్పుడిట్టి యూహలచే నూరకఁ బెదరుచుందురు. ఇంకను వాడొనర్చునదియేమి ?

చ॥ అనుజుఁడు కుంభకర్ణుఁడును ♦ నాల్కజుఁ డాహరిజిత్తు మిత్రులు
ఘనభుజులైన పుత్రులును ♦ గార్వివిచక్షుణులైన మంత్రులు
దనుజులనేకులీకలన ♦ ధారుణిఁగూలిరి దానవుం డిర్క
గనుఁగొనఁజేయఁగా గలుగు ♦ గార్శమదెయ్యెది చూడభూవరా !

రాము—అట్లుతలంపఁ గూడదు. రావణుఁడుమాత్రముసామాన్యుడా? వాఁడు పట్టిపట్టినపట్టు తుదముట్టువటకును మిన్నకుండువాడు కాఁడు. మనల జయింప నేజేని మాయోపాయము నెమరు చుండుననియే నాయభిపాయము. (చూచి) అల్లదే ! మన

యాంజనేయుండేదియో గొలుగుకొనుచు నీదిక్కునకే వచ్చుచున్నాడు.

లక్ష్మ—అతనికి గొలుగు కొనుటకేమున్నది? సంతతము మీనామ స్మరణమే గదా!

(అంజనేయుండు ప్రవేశించును.)

అంజ—అహ! రామభక్తికి మించినదింకొకటేదియును లేదుకదా?

సీ॥ పారంబులేని సంసార ♦ వార్ధినిదాట
రమ్యతరీయుక్తి ♦ రామభక్తి
కామాదిరోగ సం ♦ ఘాతభీతిని బాప
ప్రణతభేషజశక్తి ♦ రామభక్తి
అజ్ఞాన సిమిరంబు ♦ హరియింప మహిమీంద
రవిబింబ సమదీప్తి ♦ రామభక్తి
ప్రబలనారకకూప ♦ పాతభీతులకును
రవిజహస్త విముక్తి ♦ రామభక్తి

తే॥ గీ॥ గ్రసితపాతకంపునివృత్తి ♦ రామభక్తి
రహిని మోక్షజనానక్తి ♦ రామభక్తి
కామిలజనసుఖపాప్తి ♦ రామభక్తి
శ్రీమదతిసంపదవ్యాప్తి ♦ రామభక్తి

మఱియు,

మ॥ సరసీజానన శంకరాదిజగదీ ♦ శస్త్రాత్రపాత్రంబు, దు
ష్కరపాపాలవి దావకీలి, భవరో ♦ గవ్యాప్తికా మందు, సు
స్థిర మోక్షప్రద, మార్తరక్షణమునై ♦ దీపించి లోకాళి కి
ద్ధరరామోభ్యుతబొల్చు మౌరమును నే ♦ ధ్యానింతు మోక్షార్థినై.

(రామునికై తిరిగి చేతుల జోడించి)

సీ॥ వనరుహనేత్రాయ ♦ ఘననీలగాత్రాయ
 భస్మిత్త్రాయ తు ♦ భ్యన్నమోస్తు !
 తాటకదమనాయ ♦ హటకచేలాయ
 భానుతేజాయ తు ♦ భ్యన్నమోస్తు !
 హరధనుర్భంగాయ ♦ కరుణాంతరంగాయ
 భరతాగ్రజాయ తు ♦ భ్యన్నమోస్తు !
 పావనాభిఖ్యాయ ♦ పరమాత్మరూపాయ
 భక్తావనాయ తు ♦ భ్యన్నమోస్తు !

శే॥ గీ॥ వాలినిగ్రహణాయ తు ♦ భ్యనమోస్తు !
 ఆశితజవరక్షాయ తు ♦ భ్యనమోస్తు !
 అఖిలవేదవేద్యాయ తు ♦ భ్యన్నమోస్తు !
 భగవతేరామచంద్ర తు ♦ భ్యనమోస్తు !

(అని నమస్కరించును.)

రాము—(లేవడిసి కొంగిలించుకొని) దీర్ఘాయురస్తు ! ఆంజనేయా
 ఇటు కూర్చుండుము. (అని లేనవ్వును గూర్చుండుట)
 సూచించును. ఆంజనేయుం డట్లు కూర్చుండక రాముని పా
 ముల సమీపమునఁ గూర్చుండును.)

రాము—పావనీ ! నిన్న నీవొనర్చిన మహిమాపకారమెన్నటికిని మఱు
 దగివదికాదు.

౩. తమ్ముని భంగపాటుగని ♦ తాలిమిఁ దూలఁగఁ గోపముంది మ
 ర్మములు దూటువారఁగను ♦ రక్కసునేసితి నంతెకాని నా
 తమ్ముని ప్రాణమీయఁగను ♦ దార్ధ్యముకల్గెనె నాకుఁజూడనీ
 విమ్మహిదాని నిచ్చితి విఁ ♦ కేగతిఁ దీరెడి నీయుణంబహూ !

అంజ—దేవాది దేవా! శ్రీరామచంద్రా! ఏల నీగతి నీపొగడ్తకు
గుఱిజేసెదవు నీవు భూభారంబు హరియింప మాయామాను
షరూపంబుఁ గైకొనిన యాదినారాయణుండవు. సమస్త
స్థావర జంగమంబుల కాత్మవునీవ. ఇట్టి నీవు హమ్మల నిమి
త్తమాత్రములుగా నొనర్చికొని సకల కార్యంబులు నడుపు
చుండువు. ఇట్లు నీవేయొనర్చిన పనికి నన్నేల పొగడవలె?

రాము—అంజనేయా! నీధక్తికి గడు సంతసించితిని.

లక్ష్మ—అదిగో! మనసుగ్రీవుఁడు విభీషణువెంటనుకొని వచ్చు
చున్నాఁడు.

రాము—ఏదియేని విశేషముండితీరవలయును. లేనిచో మన విభీష
ణుఁడాలసింపఁడు.

(విభీషణ సుగ్రీవులు ప్రవేశింతురు)

ఇద్దరు—రామచంద్రా! జయము, జయము,

రాము—విభీషణా! నేడేల యింతయాలసించితివి. శ్రొత్తలేమైన
గలవా?

విభీ—నేడు దేవర సావధానముగ నవధరింపవలసిన విశేషమే కలదు.

రాము—ఏమీ! సావధానముగ నవధరింపవలసిన విశేషమేకలదా?
లక్ష్మణా! నేనుజెప్పలేదా! వాఁడేదియో మనలను జయించు
టకుఁ గొప్పయత్నముఁ జేయుచుండునని; విభీషణా చెప్పుచెప్పు.

విభీ—దేవా! అవధరింపుము. రావణునకుఁ బ్రియమిత్తుండును పాతాళ
లంకాధినాథుండును నగు మైరావణుడను దైత్యనాయకుం

దొకడుకలఁడు. వాఁడు కడుమాయావి. రావణునికంటె భుజబలంబునం దధికుండు. రావణుండు కడచినరాత్రి నిన్న దేవరచేదనకుఁగల్గిన పరాజయంబునకు దుఃఖించి తన మువ్వఁదీర్పఁగల తనపారందరు గఠించినందున నీమైరావణునిఁదలఁచి యాతనికి వృత్తాంతంబు దెలిపి తనకుఁ దోడుఁగమ్మని ప్రార్థించెను. దాని కతఁడుసమ్మతించి నేటిరాత్రి రామలక్ష్మణులఁ గొనిపోయి నాలంకయందలి కాళికఱ్ఱ బలినొసంగెదనని దైర్యంబుఁజెప్పి చనియెనట.

లక్ష్మ—ఏమి! రాత్రివేళ వోరుగతి మమ్ముఁ గొనిపోవునా ?
(మైరావణు నుద్దేశించి) ఓరోరి! నిశాటా!

శా! ఔరా! దానవ! కొవ్వయిగతిని గూఁ రాత్తుండవై మమ్ములఁ ఘోరాఱ్ఱ దలకింపఁజాలకిటు నంఁ కోచంబు లేకుండనో
కూరా! రాత్రివేళ వోరుగతి వేఁ గొంపోవ నూహించితే
రారా! చూచెద నీదు వేడబములఁ రాకుండఁజేమోనుమి!

రాము—లక్ష్మణా! శాంతింపుము. విభీషణా! నీకీసంగఁజెలులఁ దెలిసెను?

విభీ—నాశో! గూడఁదమకు శరణాగతులైన నామంత్రులు వల్పురును మదాజ్ఞచే ననేకంబులగు మాయారూపంబుల లంకయందుఁ దిరుగుచు సచ్చటివృత్తాంతంబులఁ గొనితెచ్చి నాకెఱిగింపుచుందుకు. కడచినరాత్రికూడ నామంత్రులలో వజ్రదంతుడను వాడీ యుదంతంబుఁ గని నాకెఱిగించె.

రాము—అట్లైన యస్వరము కానేరదుగదా?

విభీ—నామూ! తమనేవకులలో నవృత్తమూడువారుకూడఁ గలరారా!

రాము—అట్లన మనము జాగరూకులమై యుండవలదే! ఇదివరకొక్క

రావణునిచేతనే పడలేకయుండ నీ మైరావణుడుగూడ నుం
రించెనే?

విభీ—దేవా!

తే. గీ. దశముఖునికంటె! నాతని ♦ తనయుకంటె!

మాయబందున నీతఁడ ♦ మేయుఁడధిప!

సంగరంబున శస్త్రాస్త్ర ♦ సమితిచేత

మరణమొందఁడు పద్మజ ♦ వరమువలన.

రాము—అటులనా! అట్లైన మనము మిక్కిలి జాగరూకతతో ముంద

వలసినదే. సుగ్రీవా! నీవేమనెదవు?

సుగ్రీ—దేవా!

శా. ఏలా భీతిని బొందెదీవిటులనో ♦ యిత్వైకవంశాగ్రణీ!

పాలేయాచలసానుసన్నిభతనుల్ ♦ ప్రస్ఫార బాహుగులు

జ్వేలాభీల పశాక్రమక్రములు న ♦ ద్వీరోత్తముల్ వానరుల్

లిల్ గాలుని దూలవై చెదరు దో ♦ ద్వీర్యంబున భూవరా!

మఱియు,

శా. ఏరేలా? భువి నేను గల్గునెడల ♦ క్షీతిల్లఁగానేల నే

బోరాటంబునకు గడంగినయెడన్ ♦ బోరగలం డెవ్వఁడా

మూరద్యేషి గడంగిన గడపెడన్ ♦ మైరావణుడేల నా

కూరాత్ముఁ డలఁపంగనేల మది సం ♦ కోచంబుల్ విడుమా

మదీయ బాహుబల రక్షితులగు మిమ్ములఁ దేరిజూడ నా

రావణునకేకాదప్పాలనేమ్రునికైన శక్యంబే? కావున రక్షించ

దక్కి సుఖంబుండుడు.

రాము—సుగ్రీవా ! నీవంతటివాడవే యగుదువు కాని,

మ॥ ఎదురై పోరినగాదె శత్రువుని నీ ♦ వేరీతిగానైన నా

పద నొందించెద వట్లుకాక మదమే ♦ పారంగ మాయావియై

కదనంబందునఁ గానరానియెడలం ♦ గారింపనెల్లెను న

య్యదనన్ బ్రాణముఁ గోలుపోవుటయెగాకాత్మక విచారింపఁగన్.

ప్రత్యర్థి ప్రత్యక్షంబుగా నిల్చి యుద్ధంబొనర్చిన వాఁ డేలోకం

బున డాఁగినను, నెవ్వరడ్డంబైనను, మద్బాణాన్ని కాపాతి

యొనర్చెద. అట్లుగాక నాఁడా రావణి యొనర్చినవిధంబున

నీమైరావణుండు గూడ మాయాయుద్ధంబునకుఁ గడంగిన నేమి

చేయనగునాయని యోజించుచుంటిని.

విభీ—స్వామీ! వాఁడు తప్పక మాయాయుద్ధంబుకే కడంగును.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! ఎందుల కీవిచారము. ఇచ్చుక తమ రాజ్యం
యొసంగినచో

శా. ఖద్యోతంబులభంగి రాత్రిచరు లా ♦ కంపించుచున్ గాలఁగా

నద్యోజితశక్తిగాని భీమశిఖిల ♦ సాధంబులున్ గూలఁగా

విద్యోతంబగు బ్రహ్మబ్రాణమున నే ♦ వ్రేల్పింతు లంకాపురిన్

బ్రద్యోతప్రభఁగప్ప ధూమశిఖిల ♦ భస్మావశేషంబుగాన్.

శత్రువిధ్వంసనంబును, ప్రళయకాలావలాభీల జాజ్వల్యమానం

బును, గాఢేశుప్రసాదలబ్ధంబును నగు బ్రహ్మాస్త్రం బీలంకపైఁ

బ్రయోగించి యాబాలవృద్ధంబుగా నీలంక భస్మావశేషంబుఁ

గావించి వార్ధి గలిపెద. దాని మువ్వవైర మంత మొందు.

రాము—తమ్ముడా ! ఒక్కనికై పెక్కుమంది నిరపరాధుల నధిమ

టేటిధర్మము. రావణుడాకొక్కడేగదా! మనకపకార మొనర్చి

నది. అట్టియెడ నాబాలవృద్ధంబుగా లంకనుగాల్చుటేటిధర్మము.

అదియునుగాక రావణుఁడుమాత్రమీ యస్త్రవిధానమెఱుఁగ

కుండునా? అతఁడుగూడ నీయస్త్రమునే ప్రయోగించిన లెం

ప్రభులును బోరి తుడకు లోకంబులు భస్మంబులుగానొనర్చు.
దాన మనము లోకోపకార మొనర్చుటకు బడులు లోకాపకార
మొనర్చినవారమగుదుము. కాన నది సరియైనపనిగాదు. అంజ
నేయా! నీయభిపాయమేమి?

అంజ—స్వామీ! విన్నవించెద.

చ॥ అరియెదురైనవాని నెటు ధైర్యము గూర్చుగవచ్చుగాక శాం
బరిమెరయుంగబోరుగతి ధైర్యము వాని వధింపనెట్లు? లీ
తరుణమునందు దానవుడు ధైర్యము వచ్చెడి చోప్పుదోచు ని
ప్పురుసున గట్టి రక్షణము బాధక చేయుటమేలు భూవరా!.

కావున మనవిభీషణుడు చెప్పెడి మాటలనుబట్టిచూడ వాడు
మనలకెదిరించి పోరిన దానును వెనుకటివారి నే యనుసరింప
వలసివచ్చునను భీతిచే నేదైన గట్టోపాయంబున మమ్ముల
గిరురించి మిమ్ములగొనిపోవ నూహించినట్లు కాన్పించెడిని.
లేకయున్న మిమ్మెదిరించిపోర వానివశమా? కాన మనము
జాగరూకులమైయుండట యుత్తమము. దీనికి నాకొకయోజన
పొడకట్టుచున్నది.

శా॥ భూతవాతము జోద్యమంది కనఁగా ధైర్యము వాలంబున
జానుర్యంబువంగ గోటనొకటి ధైర్యముచియ్యమింద
గీర్తి మిమ్ములనుంచి వాకిటను దో ధైర్యంబుతోనుండ నే
రీతి శత్రుడు మిమ్ములజేరఁగలదీ ధైర్యముచియ్యమింద.

ఇట్లు సురక్షితమగు మిమ్ముల దేలికటకు వైరి
సమర్థుండుకాదు. ఇట్టిరాతిగడిపిన రేలు వెయ్య బాలో
చించుకొనవచ్చును.

రాము—అంజనేయా! నీవు చెప్పినది మిక్కిలి యుక్తియుక్తముగ
నున్నది. అట్లయినయ్యును. అల్లదే! చండకిరణుండు చర
మాది బ్రాపించుచుండె.

రాము—సుగ్రీవా ! నీవంతటివాడవే యగుదువు కాని,

మ॥ ఎదురై పోతినఁగాదె శాత్రుని నీ ♦ వేరీతిగానైన నా

పద నొందించెద వట్లుకాక మదమే ♦ పారంగ మాయావియై

కిదనంబందునఁ గానరానియెడలం ♦ గారింపనెట్లెను న

య్యదనన్ బ్రాణముఁ గోలుపోవుటయెగాకాత్మక విచారింపఁగన్.

ప్రత్యర్థి ప్రత్యక్షంబుగా నిల్చి యుద్ధంబొనర్చిన వాఁ డేలోకం

బున డాఁగినను, నెవ్వరడ్డంబైనను, మద్యాణాన్ని కాపాతి

యొనర్చెద. అట్లుగాక నాఁడా రావణి యొనర్చినవిధంబున

నీమైరావణుండు గూడ మాయాయుద్ధంబునకుఁ గడంగిన నేమి

చేయనగునాయని యోజించుచుంటిని.

విభి—స్వామీ! వాఁడు తప్పక మాయాయుద్ధంబుకే కడంగును.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! ఎందుల కీవిచారము. ఇంచుక తమ రాజ్యం
యొసంగినచో

శా. ఖద్యోతంబులభంగి రాత్రిచరు లా ♦ కింపించుచున్ గాలఁగా

సద్యోజాతశ్చాగ్నిభీమశిఖిలఁ ♦ సాధంబులున్ గూలఁగా

విద్యోతంబగు బ్రహ్మబాణమున నే ♦ వ్రేల్పింతు లంకాపురిన్

బ్రద్యోతప్రభఁగప్పు ధూమశిఖిలఁ ♦ భస్మావశేషంబుగాన్.

శత్రువిధ్వంసనంబును, ప్రళయకాలావలాభీల జాజ్వల్యమానం

బును, గాఢేశుప్రసాదలబ్ధంబును నగు బ్రహ్మస్త్రం బీలంకపైఁ

బ్రయోగించి యాబాలవృద్ధంబుగా నీలంక భస్మావశేషంబుఁ

గావించి వార్ధిగలిపెద. దాన మునవైర మంతమొందు.

రాము—తమ్ముడా ! ఒక్కనికై పెక్కుమంది నిరపరాధుల వధిఁచు

టేటిధర్మము. రావణుడా! కిక్కడేగదా ! మనకపకార మొనర్చి

నది. అట్టియెడ నాబాలవృద్ధంబుగా లంకనుగాల్చుటేటిధర్మము.

అదియునుగాక రావణుఁడుమాత్రమీ యస్త్రవిభాసమెఱు గ

కుండునా ? అతఁడుగూడ నీయస్త్రమునే ప్రయోగించిన నెక్క

ప్రంబులును బోరి తుదకు లోకంబులు భస్మంబులుగానోనట్లు.
దాన మనము లోకోపకార మొనర్పుటకు బగులు లోకాపకార
మొనర్చినవారమగుదుము. కాన నది సరియైనపనిగాదు. అంజ
నేయా! నీయభిపాయమేమి?

అంజ—స్వామీ! విన్నవించెద.

చ॥ అరియెదురైనవాని నెటు ధైర్యము గూల్పగవచ్చుగాక శాం
బరిమెరయంగబోరుగతి ధైర్యము వాని వధిపనెట్లు? లీ
రతుణమునందు దానవుడు ధైర్యము వచ్చెడి చొప్పుదోచు ని
ప్పురుసున గట్టి రక్షణము ధైర్యము చేయుటమేలు భూవరా!.

కావున మనవిభీషణుడు చెప్పెడి మాటలనుబట్టిచూడ వాడు
మనలనెదిరించి పోరిన దానును వెనుకటివారి నే యనుసరింప
వలసివచ్చునను భీతిచే నేదైన గట్టిపాటుంబున మమ్ముల
గిరురించి మమ్ములఁగొనిపోవ నూహించినట్లు కాన్పించెడిని.
లేకయున్న మిమ్మెదిరించిపోర వానివశమా? కాన మనము
జాగరూకులమైయుండట యుత్తమము. దీనికి నాకొకయోజన
పొడకట్టుచున్నది.

శా॥ భూతవాతము జోద్యమంది కనఁగాఁ ధైర్యమువలంబున
జాతుర్యంబొదవంగఁ గోటనొకటికొనఁగి సందిచియోమిఁద ని
ర్భీతికొ మమ్ములనుంచి వాకిటను దో ధైర్యంబుతోనుండ నే
రీతికొ శత్రుడు మమ్ములజేరఁగలడీ ధైర్యము విచారింపఁగొ.

ఇట్లు సురక్షితమగు మమ్ముల దేరిచూచుటకునైన వైరి
సమర్థుండుకాదు. ఇట్టిరాతిగడిపిన శేషటివిషయం బాలో
చించుకొనవచ్చును.

రాము—అంజనేయా! నీవు చెప్పినది మిక్కిలి యుక్తియుక్తముగ
నున్నది. అట్లయినట్లుము. అల్లదే! చండకిరణుండు చర
మాది బ్రాపించుచుండె.

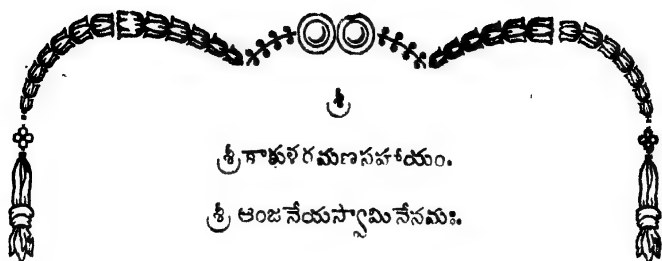
చ॥ కదనమునందు దానవుల ♦ ఖండితగాతులఁజేసి దేహమం
తదనుజరక్త మొప్పఁగను ♦ దద్దయురక్తిమఁజెంది వార్ధిలో
ముదమునఁగ్రుంక భానఁడదె ♦ పోయెడిపశ్చిమవార్ధికింకన
య్యుదయమునుండి యాయినన ♦ కుగ్రపురక్కసిపోరె, నావలెకా.

ఇంక మనము సాంధ్యకృత్యంబులఁ దీర్చికొని మనయాంజ
నేయుండు సూచించినరీతి నీరేయి జాగరూకతతో వర్తింపు
దము. సుగ్రీవా ! మనవానరవీరుల నందర నీరేయి కడుజాగ
రూకులై యుండునట్లాజ్ఞాపింపుము. విభీషణా! నీవాదానవుని
మాయల నెఱింగినవాడవగుటచే నీరాత్రినీవును నీవారును
గడునప్రమత్తులరై యాదనుజుని రాకపోకలను గనిపెట్టు
చుండవలయునుమా ! అంజనేయా ! నీవిష్వసు చెప్పినరీతి
తగుసన్నాహంబున నుండుము. మేమిదే సాంధ్యకృత్యంబులఁ
దీర్చికొని వచ్చెదము. లక్ష్మణా ! పోదమురమ్ము. [అందఱు
నిష్క్రమింతురు.]

ద్వితీయాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీఅంజనేయార్పణమస్తు.

శ్రీ

శ్రీకాకుళరమణసహాయం.

శ్రీ ఆంజనేయస్వామినేనమః.

మా రు తి వి జ య ము.

శృ తీ యాం క ము.

రంగము—సువేల్లాది

[ఆంజనేయుండు వాలము వలయాకారముగా జుట్టికనబడును.]

ఆంజ—ఇప్పటికి రాత్రియందొక యామముమాత్రమే గతించినది. ఇంక మూడుయామములు గడువవలె. ఇంతదను కాదానవుని జాడ యేమియుఁ గాన్పింపకు. ఇప్పటికే కాదొక ముందు మాత్రము !

ఉ॥ ఈవిధి నాదురక్తితుల • నిమ్మహి నాపద నొందఁజేయఁగా
నావనజాక్ష వాసవపు • రాదులకై ని సశక్యమింక మై
రావణుడేమి సేయునీతి • రాత్రియంతయుఁ గాచుచుండెదా.
దేవవిరోధివచ్చినను • సీతనిల్చి కలంతునాజిలోక.

కాని, జగదేశ్వరులగు నీ మహాత్ములకుఁగూడ బగవద్భీతిచే ననదలవలె దాగియుండవలసి. అవును! యెదుటనిల్చి పోరిన నెట్టివారినినైన జయింపవచ్చునుగాని చోరులనీ దొంగపొతున వచ్చువారి నెవ్వరు వధింపఁగలరు? కానిమ్మీతం జేమి చేయునో! గూఢచరగాక. (అని కూరుచుండును.)

[దీర్ఘనాసికుడు, వక్రదంతుడు ప్రవేశింతురు.]

దీర్ఘ — అరే! వక్రదంతా! మనరాజుగారైన మైరావణచక్రవర్తి నేడీనడల నిద్దరినెట్టులైన తీసుకొనిరమ్మనుటకు గారణమేమి?

వక్ర — అరే! దీర్ఘనాసికా! బహుశా వీరిని కాలికకు బలియిచ్చునని తోచెడిని. ఇందాక మనచార్యాకునితో దేవినలంకరింపుమని యాజ్ఞాపించె.

దీర్ఘ — అటులనా? అయితే యీవేళమనకు వరమాంసముదొరకునా? (అనినాలుక చప్పరించును.)

వక్ర — మనదాకావస్తుందటరా? ఎక్కడిది మనరాజుగారికేచాలదు.

దీర్ఘ — అయితే మనమీనరులను గొనిపోవుటవలన ఫలమేమిరా?

వక్ర — ఇందాక మనరాజుగారు చెప్పినమాటలు వినలేదురా? ఈనరులను తీసికొనివచ్చినవారికి గొప్పబహుమతిజేసదనని.

దీర్ఘ — అట్లయిన సేనరుఁడు గొనిపోవుటమిలెక్క. పోదముపద.

వక్ర — (మెల్లగా) అరే! ఆగుము. ఇచ్చటెవ్వఁడో గూరుచున్నాడు. వానగునివలెనున్నాడు.

దీర్ఘ — అరే! మనరాజుగారు మనలనెవ్వరికిఁ గనబడనద్దని చెప్పి నారుకాదురా?

వక్ర — అవునురా. అరే! వీడెంతవాసరుడురా. వీనికిగుఱదిన మనల నిద్దరిని నొక్కపెట్టునఁజంపును.

దీర్ఘ — అవునురా! మెల్లగా సీవై పునుండి పోదముపద.

(అని యిద్దరును నాంజనేయునికనుఁగటక వాలపుచుట్టదరికఁజేరుదురు)

వక్ర — ఇదేమిరా! మనలోకములోని పాముచుట్టవలె నున్నది.

దీర్ఘ — ఇది యావానరుని తోఁకవలెనున్నది. అమ్మయ్యా! యెంత

వక్ర—(బాగుగా పరిశీలించి) అరే! దీనికెక్కడా త్రోవ యున్నట్టు లేదే! తప్పక దీనిలో నానరులిద్దరున్నారా.

దీర్ఘ—అవును. దీనికెక్కడయినా త్రోవయున్నదేమో చూడరా.

వక్ర—(చూచి) ఎక్కడాలేదుగాని! నేను మెల్లగాత్రోవచేస్తాను నీవు లోపలికి వెళ్ళుము.

దీర్ఘ—సరే కానిమ్ము.

వక్ర—(చుట్టను సమీపించి చెతితోత్రోసి) అరే! దీర్ఘనాసికా! ఇది కదలునట్టులేదురా! (అని తన నోటిదంతములతో కదిలింపగా నవి యూడివడును)

దీర్ఘ—నీచేత కాదురా? నేను సందుచేసెదను చూడు. (అని ముక్కుతో చుట్టను లేవనెత్తి బోవును ముక్కూడివడును.)

వక్ర—(బోసి నోటితో) అయ్యో! నాపండ్లు.

దీర్ఘ—(బోసి ముక్కుతో) అయ్యో! నాముక్కు.

అంజ—(స్వగతము) ఎచ్చటనో సవ్వడి వినవచ్చుచున్నది. రాక్షసుండువచ్చి యుండనోపు. (వెనుకకుఁ దిరిగిచూచి) అదిగో! అచ్చటేనో నల్లగా గార్మిగుళులవలె రెండువ్యక్తులు గాన్పించుచున్నవి. (లేచి ప్రకాశముగా) ఓరోరి రాక్షసాధములారా! నిలుండు నిలుండు మిమ్ము మదీయ ముష్టిప్రహారంబుల కెఱుఁగా వించెద. కాచుకొనుండు.

దీర్ఘ—(భయముతో) మనము వీనికంటఁబడితిమి. వీండు మనలను బ్రతుకనివ్వడు ఏమిదిక్కు.

వక్ర—అరే మనము వీనికంటఁబడకుండఁ బరుగెత్తిపోదము పద.

అంజ—ఓరోరి పిరికిపందలారా! పారకుండు, పారకుండు (స్వగతము) నేనిచ్చటనుండి కదలరాదు. కానిమ్మా దైత్యాధములేమి చేయుదురో చూచెదఁగాక.

[సుగ్రీవుడు ప్రవేశించును.]

అంజ—ఎవరక్కడ !

సుగ్రీ—అంజనేయా ! నేను సుగ్రీవుడను.

అంజ—అటులనా ! ఇవ్వడెంత ప్రొద్దుపోయినది.

సుగ్రీ—రెండవయామము గతించుచున్నది. ఇప్పటికి రాజపుత్రులు సురక్షితులేదా ?

అంజ—ఆ ! ఇంతకుముందెవ్వరో రాక్షసులిరువురి ప్రాంతమునకు వచ్చిరి. నన్నుగని పాటిరి. ఇచ్చట విడిచివెళ్లుట కూడనని యూరకుంటిని.

సుగ్రీ—అటులనా ! అటులైన దానవుండేదియో యత్న మొనర్చుచుండెననియే తోచెడిని. కావున నీవతిజాగరూకుడనై యుండవలయును సుమా !

చ॥ అరయగ రామభక్తుడవు ♦ నై యలరారెడి నీకు వేరుగాఁ గఱపఁ బనేమిలేదయినఁ ♦ గార్యముఁబట్టి వచ్చింతు నిప్పు డే మఱక నృపాలపుత్తులను ♦ మానుగ రక్షణఁజేసి పిమ్మట ధరణిపు మన్ననల్ వడసి ♦ తద్దయగీర్తిఁ జెలంగుమా వెనక. మఱియు

మ॥ వెనుకఁజేసిన నీమచ్చికమముల్ ♦ వేమారుఁబెత్తంబులు దునుభావింపుచు విస్త్రయాత్ములగుచు ♦ దోరంబుగా బొంగుచుండిన సేవారలు నేడుగూడ నినుదం ♦ డిగ్గొత్త్రముల్ జేయని య్యివంశోత్తముఁ గాచుమా ! కపికులం ♦ బేసారు కీర్తిగనక. మేమందరముఁ గూడ సేరేయి నీకీతిగనే వచ్చుచున్ పోవు చుండెదము. నేనిదే పోయివచ్చెద.

అంజ—సుగ్రీవా ! వింతగాఁ జెప్పవలెనా ?

మ॥ అరయగ నాదగు బాహువప్రబల ర ♦ క్షాధీనుల్ జేరఁగా గిరిజానాథునికైన శక్యమగునే ♦ గీర్వాణులెల్ల గనక

ధరణీనాథుల నేడుగాచెదను దో ♦ రర్పంబునకవచ్చునా
సురవైరి ధరఁగూలవైచి వెననే ♦ జూపింతు మద్వీర్యముగా

కావున మీరెల్ల రీరేయిదాశరథులఁగాచు భారము నాపైనిడి
సుఖసుప్తి జెందుఁడు. ఒకవేళ నాదైత్యుండు నన్నుఁగూడఁ
గిటురించి రాజపుత్రులఁగొని పోవునేమోయను భీతికల్గిన నిటు
వినుండు.

శా॥ లోకాలోకపరీతభూభవన ము ♦ ప్లోలంబుగా వార్ధిలో
నేకంబొగతిఁ గల్పివైచెద దివి ♦ హేలాగతిఁ జింఁచెదఁ
లోకాన్యగహవేషు రామునిక నే ♦ లోకంబునక దాచినక
నాక ద్వేషినడంచి సోదరునితో ♦ నాభూవరుఁ దెచ్చెదఁ.

కాన మీరాసంశయంబుఁగూడ వీడినిశ్చింతతో నుండుఁడు.

సుగ్రీ—అంజనేయా ! నీవట్టివాడవ్వేయగుమవు. రాజపుత్రులఁ గాచు
భారమంతయు నీదేయయినను స్వామిభక్తిజూపుటకై యప్పు
డప్పుడు నిన్ను హెచ్చరించుటకై వచ్చుచుందుము. దానికి
నీవు గనవలదు.

అంజ—భానుజా ! నేనేమరుపాటున నుండకుండ నన్నెచ్చరించుటయు
మంచిదే. కాని భృత్యుడనగు నేనుండ రాజవగు నీకేఁ.
శ్రమయనికాని మఱొక్క టికాదుసుమా.

సుగ్రీ—వాయుజా ! నీవు నాకు భృత్యుండవనుకొను దినంబులుగతిఁచె
నీబాహువిక్రమం బెఱుంగక నిన్ను సామాన్యనిగాఁ దలంచి
నప్పుడు నిన్ను భృత్యమాత్రునిగాఁ జూడవలసె. కాని నీవిష్ణుడు
రామకార్యార్థ మొనర్చిన యమానుషకృత్యంబులఁ గని వినిన
నాటినుండియు నిన్ను భృత్యమాత్రునిగాఁ గాఠీకపికోటి కంత
కును బ్రభువుగాఁ దగుదునను దలంపేర్పడె. అదియునుగాక
నాస్వామియగు రామచ్చంద్రునకు నీ వత్యంతాప్తుడవగుటచే
నిన్నాతఁడు సోదరతుల్యునిగా మన్నించుటఁజేసి మేమును

“యథారాజస్తథాప్రజా” యను సామ్యంబుగ నిన్ను నారీతిగ నేమన్నింపవలయు. అట్టియెడ నీవు మాకు భృత్యుండ వెట్లగుదువు. పరేగితజ్ఞుండవగు నీవాడు పలుకులయందెన్నటికిని బరుల మనంబుల నొప్పించు పలుకులుండునే? ఇత నేబోయివచ్చెద. జాగరూకుండవై యుండుము.

అంజ—సుగ్రీవా! నావిషయంబున నీ నెప్పటికిట్లుగాఁ దలంపవలదు. నేనెప్పటికిని నొక్కఁడవువాడనే. నీవు మాకు ప్రభువువును మాన్యుండవును. నేనెప్పటికిని నీకు భృత్యుండవై యున్నదాజ్ఞానువర్తినై మెలంగెద.

సుగ్రీ—నీభక్తికి సంతులించితిని నేబోయివచ్చెద. (నిష్క్రమించును)

(మైరావణుని ప్రవేశము)

మైరా—నేనుపంపిన రాక్షసులిరువురుఁ గార్యసాధల్య మొనర్పలేక పోగా మై పెచ్చు భగ్నవయవులుఁగూడనైరి. లేకున్న వీరలచే నీ కార్యమగునా? (పరికించి) నేడికపిసైన్యమంతయు గమజాగరూకతతో మెలంగుచున్నది. నేనదృశ్యరూపుండనై వచ్చుటచే వీరు సన్నఁగనిపెట్టఁజాలరైరి కాని వీరిలో నానరులిద్దరున్నట్లుగాన్పించదు (ముందుకుఁజూచి) ఇదిగో! వక్రదంశుఁడు చెప్పిన వాలపుఁజట్టయిదియే (సమీపించిచూచి) దీని కెక్కడను దారియున్నట్లు గాన్పించదు (అలోచించి) నేను వారివలె నీచుట్టను భేదింతుటకుఁ బ్రయత్నింపకేదేని మాయోపాయంబునఁ గార్యంబు నాధిపత్యుఁడనై. (అనిపరికించిచూచి) అదిగో! యావానగుప్రక్కను మాత్రము కొంచెము దారియున్నట్లు గాన్పించుచున్నది. వీడేకాబో లాంజనేయుఁడు. వీని పరాక్రమమునగురించి యిదివరకే కొంతవినియున్నాఁడను. వీడనన్యసామాన్య విక్రముండఁట. నేనిప్పుడు వీనినేవిధంబున మోసపుచ్చవలె! (యోచించి) బలె! మంచియోజనపొడఁగట్టి

నది. “ ఏకక్రియాద్యర్థ్యకరీబభూవా ” అన్నట్లుకావనిచే రెండు కార్యములు సమకూరగలవు. ఇప్పుడు నేను విభీషణరూపముఁ గైకొనిన వీరు తప్పక మోసపోయెదరు. దానివలన లోనికిఁ జని యానరుల నిర్దష్ట గొనితెచ్చుటయొకటి. ఇతఁ రెండవది విభీషణుఁడు మాదానవులవీడి యీనరుల నాశ్రయించి మా కులంబాతకును నవకీర్తి తెచ్చెఁ గావున వీనిరూపముతో వీరలఁ గొని చనిన వీడే యీపనినొనర్చెనని నమ్మి వీనిగడతేర్తురు. దాన రెండవకార్యముఁగూడ సఫలముకాగలదు. భేష్ ! ఇట్లుండవలె. మైరావణుఁడు తలఁచినకార్యంబున కెప్పుడైన విఘ్నముండునే? అట్లునర్చెదఁగాక (అని నిష్క్రమించి మరల విభీషణరూపముతోఁ బ్రవేశించి) ఆంజనేయా! ఇప్పటికి రాత్రి యందు రెండుయామములు గతించినవి. ఇతఁ నీరెండుయామములు వీరినెఱుఁగెనఁ గాపాడిన నితభయంబులేదు. కాని

మ॥ కరుణాదూరుఁడు పాపచిత్తుఁడును దుఃస్కార్యక్రమాధుర్యుఁడునరమాయావిదుఁ డిద్రకోపనుఁడు నుఃస్వరూప మైరావణుండుగునానావిధ వేషుఁడై తిరుగు నీ యుర్వీస్థలిక గాన నిత్ర రినామాయకు నొంగకుండకయ యీ భ్రాతృశుల్క బ్రోవుమా!

ఏదీ తెఱువిమ్ము. వారల నొకపరిజూచినచ్చెద (ఆంజనేయుండు తెఱువొసంగును లోనికిఁజని రామలక్ష్మణులున్న పేటికతోఁ బ్రవేశించి) ఆంజనేయా! నేపోయినచ్చెద జాగ్రత్త సుమా!

ఆంజ—మంచిది పోయిరిమ్ము.

మైరా—అమ్మయ్యా! ఇప్పటికి వీనికండ్లలో మమ్మఁగొట్టి కార్యసాఫల్యమొనర్చికొంటిని. ఇతఁమీఁదటి కార్యమునకై యోజింపవలె. కానికార్యమంత సులభముగా సమకూరునని నేమొదట ననుకొనలేదు. కొడువలొండుఁ గావించెన. (నిష్క్రమించును)

(సుగ్రీవుడు, విభీషణుడు బ్రవేశింతురు)

సుగ్రీ—అంజనేయా!

అంజ—ఎవరక్కడ?

విభీ—నేను విభీషణుండను. ఈయన సుగ్రీవుడు. జాగరూకుడవై కాచుచుంటివా?

అంజ—ఏమీ! విభీషణా! నీవిప్పుడేగద యిచ్చటికివచ్చితివి. మఱల నింతత్వరలో వచ్చుటకు గతంబేమి!

విభీ—ఆ నేనీరేయి నింతదనుక నిచ్చటికి వచ్చియేయుండలేదు. ఏదో! మోసము జరిగియుండనోపు. అంజనేయా! తెలువిమ్ము (అని లోపలికిఁ జని మరలప్రవేశించి) మోసము మోసము! (అందరు నివ్వెఱపడి చూచుచుండురు)

ఉ॥ మోసముఁజేసి రాములను ♦ ముచ్చిలిపోయెను పైత్యుఁడింక నా
వేసముతోడ వానిదగు ♦ వేసముఁగల్గొనఁ జాలవై తివో
కేసరిపుత్రి! నేడిటుల ♦ క్లేశమునొందితి మిందరుండియు
మోసముఁగానలేక కడు ♦ మోహితులైతిమి వానిమాయకుఁ.

అంజ—ఆఏమీ! రామచంద్రుని గొనిపోయెనా? హా! రామచంద్రా!
(అని మూర్ఛిల్లును)

సుగ్రీ—ఎంత మోసముజరిగినది. హా! రామచంద్రా!

అంజ—(మూర్ఛజేటి)హా! రామచంద్రా! సద్గుణసాంద్రా! కాసల్యా
గర్భజలధిరాకాసుధాకరా! అయ్యో! మేమిందరమింత జాగ
రూకతతో నిన్నుఁగాపాడుచుండినను నిన్నుదైత్యుండు మాయఁ
జేసెనే! రాకాసుధాకరబింబంబువిడంబించు సీముఖబింబంబు
మఱలఁ జూచుభాగ్యంబు నాకుఁగల్గునే! అయ్యో!

శా॥ రాకాచంద్రు నిరాకరించుముఖము ♦ రాజీవసామ్యంబులొ
నాకన్నంగవయుఁ వెడందయురమాహా! గొప్పలొ బాహులు

శ్రీకారాకృతిమిందు కర్ణములతోఁ ♦ జెల్వొందు నీరూపమున్
నాకీకన్నులకింకఁ జూచుసుఖమ ♦ న్నా ! నేటితోఁదీరెనే!

మఱియు

ఉ॥ పాతకుడైన రావణుని ♦ బాధలదీనతనొందియాసుర
వ్రాతముదన్ను వేడఁగను ♦ రక్కసుఁజంపగ భూమియందు సం
జాతమునొందినట్టి దను ♦ జాతకుడంచును నిన్నుఁదెల్పు నా
పూతచరిత్రులైన ముని ♦ ముఖ్యులమాటలు రిత్తవోయెనే?

మఱియు

మ॥ పనునాల్లేండ్లు గతించునాటికిఁక నీ ♦ పంతంబుజెల్పించి న
మృదమేపారఁగ బట్టణంబునకు నా ♦ మాజ్యాప్తికై రానిచో
సదయుండా భరతుండు ప్రాణముల ని ♦ స్సందేహతఁబాయునే
కద ! యాధన్యునికేమి చెప్పితివి నీ ♦ కై ప్రాణమిటుండఁగన్.

అక్కటా ! దానవునింటఁ బడరాని యిడుములఁగుడుచుచు నెన్నటి
కయిన నాముక్కడిరక్కసు నుక్కడించి తన్నుద్ధరింతువని
గంపెదాసతో నెదురుఁజూచు నాపూతచరియగు సీతాదేవి
కేమిచెప్పితివి? జగదేశవీరుండవగు నీవనదరీతి నొక్కదై త్యాధ
ముని మాయక్కిట్లు జిక్కవలసివచ్చెనే? అయ్యో ! లక్ష్మణా!
నీకిన్నియు గండములేగదోయీ ! మొన్న నారావణునిశక్తి
ప్రహారంబుచేబడిన నిన్నెట్టులో బదిక్కించుకొంటినిగదాయని
సంతసించుచుండ నింతలో నిదియొకటిసంప్రాప్తమయ్యెనే?

సుగ్రీ—ఆంజనేయా ! నీవీరీతిగ దుఃఖంపుచుండిన నేమిలాభము!
ముందు జరుగఁదగుదానికై యోజింపవలయునుగదా? ఈరేయి
నీయొద్ద కెవ్వరెవ్వరువచ్చిరో తెల్పుము.

ఆంజ—నీనొకసరివచ్చితివి. విభీషణుఁడొకమారువచ్చె. నింకెవ్వరును
రాలేదు.

విభీ—అయ్యో ! నేనా? నేనురాలేదే.

సుగ్రీ—(కోపముతో) ఓరోరి! రాక్షసహాశకా!

ఉ॥ భీతుడైనైతి సోదరుఁడు ♦ ప్రేమదోఱుగి గృహంబునుండి ని
ర్భీతిని నన్ను బోనడిచె ♦ వేమఱునీమహిమంబుఁ దెల్పనో
పూతచరిత్ర! భోవుమని ♦ భూమిపుచెంతను జీరి నేడరి
వ్రాతము కప్పగించితి నె ♦ రాక్షసుఁ గప్పయెలుంగు పామనై .
ఇంతటిద్రోహ మొనర్చిన నిన్నుమాత్రము బ్రతుకనిస్తుమా ?
కప్పజైన

ఉ॥ సక్తము దాపకింక ధర ♦ అహం చెవ్వరికిచ్చినాహం! వా
జెక్కడికేగినాహం! నెల ♦ వెచ్చటనో! మెఱింగింపు దానికి
దక్కిన నిన్ను జంపుటది ♦ తిధ్యుఁడెవ్వఁడగాచిచేని
నక్కట! చాననేల భయ ♦ మందక చెప్పెము దాచకుండగఁ.

అంజ—అఁ ఏమీ! సుగ్రీవా! నీవీగతి నిష్కరంబులాడఁజెల్లునే? ము
విభీషణు కేమిగాఁ దలఁచితివి.

ఉ॥ అక్కట! యిట్లులాడదగు ♦ నయ్య? విభీషణ భూమియందు కెం
దెక్కిన పుణ్యమూర్తియతి ♦ శిశ్రి యకార్యమొనర్చునొక్కొక్క
నెక్కరణ్ణ నలఁచితివా! ♦ యీశ్వరబాడగ నమఁబున
దెక్కుమ భోక వేగమున ♦ నీగతివాడితివంచు నెంచెదఁ.

ఈతఁడొకఁడనినోసి. అదియును గాత మనలఁదలఁచిన రాను
భక్తుఁడు. అతఁడే యకార్యమొనర్చెనటఁ యొప్పును. దాన
పుడేవేనమఁద జెసినవాయని తోచెడిని.

వి?—అఁ ఏమీ! సుగ్రీవా! నీనే రామచంద్రుల శాస్త్రపుస్తక వ్రుగించితి
ననిమా? అవును! నిజమే!

ఉ॥ కాచెదనేడు శాస్త్రపుస్తక ♦ గాచెద మిమ్ములనంచు బీరముల్
దోచినదీతి రాఘవుల ♦ తోడుతఁబల్కి విరోధరాగదాఁ
గాచుకొనుంగలే కొరులఁ ♦ గాఱులుఁగూసెదవేల నిపుసం
కోచముపీడి నీదయిన ♦ కోయశసంబును క్కటవేయుచుఁ,

నేనట్టివాడనేయెనచో

సీ॥ మాయసీతనుదెచ్చి ♦ మామేఘనాథుండు
తల్గుంపవెతఁజెంద ♦ దెలుపలేదె ?
మిముఁగూల్చ దనుజుండు ♦ మేటిహోమాముఁజేయఁ
గనిదానిఁజెరుప మిమ్మునుపలేదె ?
మావారిగుట్టంత ♦ మహిమిాకు నెఱిఁగించి
ప్రీతితోవారి జం ♦ పింపలేదె ?
మైరావణుఁడు నేఁడు ♦ మనలను వంచింపఁ
బ్రతినఁజేసెనని జె ♦ వ్పంగలేదె ?

తే॥ గీ॥ అనుదినంబును మావార ♦ ల రయమిమ్ము
నెన్నిమాయలఁజేసిన ♦ నెఱిఁగితెలుపఁ
బట్టియేకద విజయముల్ ♦ బడసినారు
దానినైనను మనమందుఁ ♦ దలఁపవలదె.
నాకట్టిదుశ్చింతయే యున్నయెడల మీరీలంకవైపునకైన దేరి
చూడఁజాలరు నేనుజన్మముచే రాక్షసుడనైనను నీవలె నేనంత
ద్రోహినిగాను.

సీ॥ అన్నవాకిటనుంచి ♦ యసురుతోఁబోరంగ
బెద్దరాతినినడ్డు ♦ పెట్టలేదు
అగ్రజుండు గతించె ♦ ననిలోన దైత్యుచే
నని వానిరాజ్యంబుఁ ♦ గొనఁగలేదు
అనిలోన నన్నదా ♦ వెనుకొనభయమంది
దిశలన్ని గతిలేక ♦ దిరుగలేదు
పరుని సాయంబున ♦ భారను బరిమార్చి
వానిభార్యను గొని ♦ వలలలేదు

తే॥ గీ॥ అడుగు నలుపునుగానక ♦ యలదియొరుల
కేగఁగించెడి గురువింద ♦ గింజనీతి

నిన్నియునుజేసి తనతప్పు ♦ తెన్నుకొనక
పరుల ద్రోహులటంచని ♦ బలుక లేదు.
నేననినచో—

మ॥ ధరణీధార నివారణార్థమయి ♦ దైత్యక్షేణిమర్దింప ని
ధరణీ బుట్టువు వొందినట్టి యల శ్రీ ♦ దైత్యాంతకుండ ను నీ
ధరణీనాథుని రాముఁగూర్చి మునుల ♦ త్యంతంబుగాబల్కు నీ
తరుణంబందున రాముఁజేరితిని స్వాం ♦ తంబందు మోక్షార్థినై.
అంతేగాని నీవలె స్వలాభంబుఁగోరి యన్నను వధియించి
యరిని రాజ్యంబుగొన నుద్దేశించికాదు. రావణుఁడు లోకాప
కారి యనుటదక్క వానియందు నాకు వేరుకారణంబులేదు.
లోకకంటకుండగువాఁడు సుతుండై నను వధాన్తుండనునారోపి
ననుసరించి దైత్యుల వధియించుటలో రామునికి సాయమొన
ర్చితిని.

సుగ్రీ—అరీ! గుర్చదాంధా! మర్యాద నతినిమించి ప్రేలునిన్ని నే
మదీయముష్టి ప్రహరింబున కెఱుఁగావించెద.

(అని హుడికి పోబోవున)

అంజ—(అడుపడి సుగ్రీవునొక చేతను విధిమణి నొక చేతను బట్టుకొని)
సుగ్రీవా! శాంతింపుము. విధిమణా! ఎన్నడును బతులమగు
బులనొప్పించి యెఱుఁగని నీవీతి నిష్కరవాక్యంబులాడఁ జెల్లువా?
ఇట్లు మనలో మనమే కలహించుచుండిన చేమనవలె? రామ
చంద్రుఁడు పగతునిచేఁ క్కె సీతరుణున ముందుజరుపనలసిన
దానిని యెఱింగిరితఁ గలహించిన నేమిలాభము? కావున
శాంతించి జరుపవలసినదానిని యెఱింగింపుడు.

విశీ—అంజమా! నేనేమిచేసితి? నిరంతరరామపదచింతనాపరుడ
నగు నన్నీరితి రామచంద్రుని ద్రోహంబున శాత్రవున కప్పని
చితి ననుటపాడియో?

సుగ్రీ—అంజనేయా! నీవసురుల మాయల నెఱుంగజాలవు. వీడులేప్పక రాఘవుల వైరికప్పగించెను.

అంజ—సుగ్రీవా! అట్లేన్నడును దలంపవలదు. విభీషణునే నాది నుండియు నెఱుంగుదును. ఈతడు దక్కినరక్కసులలో గణింపఁ దగినవాఁడుకాదు. నీమనంబున సంశయంబును వీడుము.

సుగ్రీ—సరే! నీ యిష్టము.

అంజ—విభీషణా! ఇతముందు జరుగవలసినదేమి?

చ॥ అనఘుఁడు రామచ్చంద్రుడట ♦ లాపదనొందె విరోధితేత మీ మనముల దానినెంచకయె ♦ మానుగఁ బోరదొడంగినారదే మఁచమనిదోచె మీకరయఁ ♦ గావున వేఁజెదఁబోరుమాని నీ యనువునకెట్లు శత్రువిధ ♦ మారయనచ్చునో! చింతసేయుడీ!!
సకలదానన మర్మవిదొండవగు నీకుఁదెలియునిదేమియులేదు. ఏయుపాయంబుననైన రామచ్చంద్రు నపాయముకొ బొరయ కుండ రక్షింపవలయు. గావున నిత మాసుగ్రీవునిమాటలకుఁ గిరియక కర్తవ్యమాలోచింపుము.

విగ్రీ—అంజనేయా! నీవితచెప్పవలయునా? యీ సుగ్రీవుతోనేమి. రామచ్చంద్రుని రక్షించుకార్యమందరికిఁ గావలసినదె. దానికే యోశించుచుంటిని. ముందాదానవుని పురంబుఁజేరుటయే ముర్ఖుటము. ఆపట్టణంబునకు మార్గంబెట్లులన.

మ॥ కలదీలంకకు బచ్చిముంబునను బె ♦ కై నట్టి యుద్వాసమా వలఁగాన్పించెడు దానమధ్యకొలన ♦ వ్వారి ప్రపూరంబునక గలదబ్బింబు మనోహరంబగుచు నా ♦ కంజంబునకొచ్చి యం దలి నాశంబున సూక్ష్మరూపియగుచుకొ ♦ దాబోవఁగాన్పించెడుకొ!
ముందివ్విధంబున నిన్నిటి నిర్దమించినఁగాని వానిపురంబును జేరలేము. చేసినచేమాయె! లోనికికొజనుటదుస్థరము.

ఋనిలంకయందుకంటె వానిలంకయందెట్లు రాక్షససైన్యంబు
 కలదు. వారెల్లప్పుడు గడునప్రమత్తులరై యుప్పట్టణంబుఁగాచు
 చుందురు. వారల వధియించి లోనికిఁజనినను రాఘవులజాడ
 లరయుట బహు దుర్ఘటము. ఇత మైరావణుండన్ననో రావ
 ణునికన్న బలపరాక్రమములయం దధికుఁడు. విరించిచే సంగ
 రంబున శస్త్రాస్త్రంబులఁ జావకుండ వరంబులందెఁ గాన వానిని
 యుద్ధంబున గడతేర్పవలెనేకాని శస్త్రాస్త్రంబులఁ జావఁడు.
 కావున మనయందు బాహుబలధైర్యసైన్యంబులయం దధికుం

డగువాని నిష్పనికి నియమింపవలె. అట్టివానికై యోజింపుఁడు.

సుగ్రీ—ఇంతటికార్యమొనర్పఁగల ధీరులీ వానర సైన్యంబునఁగలరా?

అంజ—ఇది సాధ్యమగుపనికాదు.

విభీ—అజనేయా! ఈపని నీకుడప్ప నితరులకు సాధ్యమగునా?

సీ॥ ఉదయించు నాఁడెయ ♦ య్యుదయార్కుఁ గన్గొని

ఫలమని బట్టిన ♦ భవ్యమతివి

విశ్వరూపముఁ దాల్చి ♦ వేడివేలుపునొద్ద

విద్యలునేర్చిన ♦ విమలమతివి

జానకీసతిఁగాంచ ♦ శతయోజనాల్గిని

క్షణములో దాటిన ♦ సర్వనిధివి

లెక్కకు మించిన ♦ రక్కసులను ద్రుంచి

సంజీవిఁ దెచ్చిన ♦ శౌర్యనిధివి

తే॥ గీ॥ తలఁప నికసాధ్యంబు లీ ♦ ధరణిఁగలవె?

నేడు మమ్ములదయఁజూచి ♦ నేర్పుమీఱు

రామచంద్రుని రక్షించి ♦ భూమి నేరి

కందరానట్టి కీర్తిని ♦ బొందుమయ్య!

కావున నీవుదక్క మమ్మివిపదంబుధినుండి దాటింపనికొరులు
 సమర్థులుగారు.

సుగ్రీ—(తనలో) ఈమహాత్ముని కొరులెఱిగించినగాని దననత్వంబె
ఱుంగనేరడు.

అంజ—(విజృంభించి) నిజము విభీషణా ! నిజము.

ఉ॥ ఏగలుగంగ రాఘవుల ♦ నెట్టివిపత్తులుఁ జేరనేర్చునే ?
వేగమపోయి దానవుని ♦ వేడబడుంతయుఁ దూలఁజేసినే
నాగడిదొంగబట్టి పరి ♦ మార్చెదఁ దెచ్చెదరాజపుత్రులఁ
ఈగతి శోకమందుటది ♦ యేటికిఁ జూడుడి మత్స్యతాపముఁ.
మఱియు

కా॥ గాలింతు దిశలన్ని క్రోధమడర్క ♦ గారింతు డైత్యునిను
న్మూలింతు గులపర్వతంబులను ని ♦ యూలింతు లోకంబులఁ
దూలింతుఁ సురకోటి భీతిఁబలువఁ ♦ దోరంబుగా నేడు నే
నొలింతుఁ గ్రహతారకాది గణముఁ ♦ జూపింతు మద్వీర్వముఁ.

విభీ—అందుకు సందియమేమి. నీవు నిక్కంబుగాఁ దలంచిన నీకసా
ధ్యంబెద్ది ? 'కాని' 'అలస్యా దమృతంవిషం' బన్నట్లు కార్యమాల
సించినఁ జెడును.

చ॥ త్వరపడుమయ్య కార్య మది ♦ తప్పనో! యేమొ! గరాసిచూడ భూ
వరు నటుగొంచుఁబోయెఁ గడుఁ బాతకుఁ డాతఁడిఁ కేమిసేయునో !
'గుణ యెఱుంగఁ డించుకయుఁ ♦ గాలమువ్యర్థము నేయకుండ నీ
వరిగినగాని లేనియెడ ♦ నాచుట కష్టముసుమ్ము వారలఁ.

కావున సత్వరంబు చనువలయు.

అంజ—ఇదే పోయివచ్చెద, మీరిక్కడ జాగరూకులై యుండుడు.
సుగ్రీవా ! ఇంక నేనరుగునునా ?

సుగ్రీ—పోయి కార్యసాఫల్య మొనర్చుకొనిరమ్ము.

మ. కడు మాయావియటంచు విందుమతినిఁ ♦ గార్వంబు సాధించుచుం
డెడి పట్టాతనిమాయలోబడక నీ ♦ డెందంబునఁ భ్రాంతి కె

ష్టుడు దావియ్యక జాగరూకతను సంఘార్థంబుగాఁ గార్యమిం
పడరక జేయుచు మాకు నెల్లఱకు నీ ఘనందముగ గూర్చుమీ!

కార్యంబు సాధించునప్పు డెంతవానికైనను భుజబలంబొక్క
దానిచేఁ గార్యంబు సఫలంబుకానేరదు. చతురుపాయంబులు
వలయు. సకలరాజనీతి కోవిదుడవగు నీకు నెఱింగింపఁ బనిలేదు.
కావున గమనప్రమత్తుడవై కార్యంబు సాధించి రాఘవులం
దొడైమ్ము. నిన్ను సకలదేవతలును రక్షింతురుగాక. నీజనకుం
డగు వాయుదేవుండు నిన్ను రక్షించుగాక. మేమేగి వానరులు
కలఁగకుండ నేర్పాటుఁ గావించెదము. నీవింక పోయిరమ్ము.

విభీ—అంజనేయా! రానవుని పురంబునకేగు మార్గంబు తెఱంగఱిం
గించితినిగదా. అయ్యది నీమనంబుననిది జాగరూకతతో కార్య
సాధ్యమొనర్చుకొనిరమ్ము. (సుగ్రీవవిభీషణులుస్పృహింతురు)

అంజ—(ముందుకువచ్చి) ఆహూ! ఇప్పటికి రాత్రిమూడు యామ
ములు గతించుచున్నవి. ఇచ్చటికామాయదాని రక్కసుఁడు
వచ్చి యొక్క ముహూర్తము కానచ్చినది. వాఁడైన
పాపచింతనకుఁ జొరఁడుగదా! (అలోచించి) భగవంతుడగు
రామచంద్రునేమి చేయఁగలడు. అయిన నేను బోవుచుంటిని
గదా! (యోచించి) ఇంతటికార్యంబు నావలన గాఁగలదా!
ఆ! ఏమీ! శ్రీరామచంద్రుని యనుగ్రహంబున్నచో నాకిది
దొనుకలెక్కా!

కవిరాజ విరాజితము.

పరమదయాకర - పాపభయంకర - పద్మజనేవిత - పాదయుగా
సురమునిపూజిత - సూరిజనావన - శోషితదానవ-దోషహరా
పురహరిరక్షక - భూరిస్థపాకర-మోక్షవిదాయక-భూమిధరా
సరగుప్తబావుము - సారెతునిమ్మిదె - సన్నుతిజేసెద - చక్రధరా
ఇంక నేనాలసింపజనదు. పోయెద (అనిన్నిష్క్రమించును)

తృతీయాకము సంపూర్ణము.

శ్రీ

శ్రీకాకుళరమణసహాయం.

శ్రీ ఆంజనేయస్వామినేనమః.

మా రు తి వి జ య ము.

—♦ చ తు ర్థాం క ము ♦—

ప్ర థ మ రం గ ము.

రంగము—సరోవరము.

[ఆంజనేయుడు ప్రవేశించును.]

ఆంజ—(ప్రవేశించి) ఆహా! ఏమీ? యీతటాక రామణీయకము.

మ! కరమొప్పారెడి నీసరోవరము చ ♦ క్రాంగాది నానాద్విజ
స్ఫురణాబొల్పుచు చంద్రకాంతపు శిలా ♦ సోపానముగల్గి భా
స్వర వజ్రోపవీరకతంబులపరకా ♦ సావర్ణపంకేజ వి
స్ఫురమై కన్నులకింపుగొల్పెడినహా! ♦ చోద్యంబుగాముందటక .

ఇయ్యదియేకాణాలు! విభీషణునిచే నిర్దేశింపబడిన కొలను.
దీనియం దాసువర్ణపద్మంబు నెమకవలయును. (పరికించిచూచి) అల్లదే
కన్నులకింపగుచు సువర్ణ కోణంబులుగల్గి చుక్కలయుదుఁ జంద్రునిగతి
గన్పట్టెడిని.

ఉ! చుక్కలయందు జంద్రుగతి ♦ శోభిలుచున్నది పుష్పరాజిలో!

సక్కజమైనకాంతిసల ♦ రారెడి దీనసరోవరంబు పెం |

పెక్కినశోభ జెందెడిని ♦ నేనికవేగమే సూక్ష్మరూపినై ।
యిక్కమలంబుఁ జొచ్చితి న ♦ యేని సురారీపురంబు కన్నడుకొ.
అట్లానర్చెదఁగాక (నిష్క్రమించును)

ద్వితీయరంగము — పాతాళలోకము.

[అంజనేయుని ప్రవేశము]

అంజ—(ప్రవేశించి) ఎట్టకేలకు నేనిప్పుడు పాతాళలోకముఁజేరితిని.

అహూ ఎమీ ! యీరసాతలసభావము.

సీ॥ హటకేశ్వర జటా ♦ జూటాగ్రసంస్థిత
శుభాంశుకిరణ సం ♦ శోభితంబు

బలిసద్మరతుక ♦ పద్మాక్ష ఘనవతు

కాస్తుభదీప్తి ప్రి ♦ కాశతంబు

ప్రత్యాశనోద్వేల ♦ పాపక్షయించిత

భోగవతీ జల ♦ పూరితంబు

మూర్ఘసగరసుతో ♦ న్మూలనోస్థిల న

ప్రౌఢకపిలతపో ♦ రక్షితంబు

తే॥ గీ॥ సంకటహరంబు రోగభ ♦ యుక్తరంబు

పాపరహితంబు పుణ్యప్ర ♦ దీపితంబు

అర్ధసహితంబు ధర్మసం ♦ వర్ధనంబు

గాంచఁగలిగె పాతాళలో ♦ కంబునేడు !

ఈలోకవాసులకు రోగభయంబుండదు. (పైకిచూచి) అప్పుడే సూర్యోదయమైనట్టున్నదే? అయ్యో! పొరబడితిని. ఈ సూర్యబింబదర్శన మెక్కడిది? ఈలోకంబున రాత్రింబవళ్లను భేదమెక్కడిది! సంతతంబీ లోకవాసులగు సురిగవుంగవుల శిరోరత్నంబుల దీప్తియే పట్టపవళుగా నొనర్చుచుండు (ప్రక్క

మఱియు) అల్లదే భోగవతీనది. భగవతియగు భాగీరథీ లోకంబున, భోగవతీ నామంబున బ్రవహించుచు నీలోకవాసుల పాపంబులనుండి యుద్ధరించుచున్నది.

మ॥ హరిపాదంబున జన్మమంది హరజూ ♦ టాగ్రస్థలి నిల్చి దాఁ గరుణతో లోకములెల్లఁ బ్రోవఁగను నా ♦ కంబుదు మంచాకినీ నరనామంబున బూజఁగొంచు ధరణి ♦ భాగీరథీనామయై బరగెఁ భాసిలుచుండు భోగవతి నా ♦ పాతశలోకంబునన్.

అల్లదే ! ఈయెడమనైపునఁ గాన్పించునదే విభీషణవచనానుసారముగా దానవుని పురంబుగానవచ్చు. ఇతనేనచ్చటికేగి కర్తవ్యమాణిచించెదఁగాక.

త్వితీయరంగము.

రంగము—మైరావణుని కొలువుకూటము.

మైరావణుడు, సుచర్మికుడు, వ్యాసునివస్తుకు వేదికలు.

మైరా—అమాత్య శేఖరులారా !

ఈ ఉరగులు పాయంబులను ♦ నూర్జితగీతి పాసంగుచుండిరే ?

గనువమువీడి పన్నగులు ♦ కామిత వస్తుచయంబులిచ్చురే ?

యరసురలే దానవుల ♦ హంకృతిమారి మెలంగుచుండిరే ?

కొలుపులింకేమి లేవుగద ! ♦ కోవిదులార ! యెఱుంగఁచెల్పురే ?

సుచ—అప్రతిహతప్రతాపులగు దేవర భుజానంరక్షితులమగు మాకే కొఱంత లేలగల్గెడిది.

శే॥ గీ॥ ఉరగు అతిభక్తి గిన్నంబు ♦ లొసంగినారు

భయమున భజింపుచుండిరి ♦ పన్నగేంద్రు

లసందు లుష్కరిదయుస్తులై ♦ యలగుచుండి

గీగుపాలింపఁ గొఱంత లిం ♦ కేలగల్గు!

మైరా—మంచిది. ఇంతకును రాజ్యకళాధురంధరులగు మీవంటి
మంత్రపుంగవులుండబట్టియే సర్వంబును నిర్విఘ్నంబుగ సాగి
చున్నది.

శే॥ గీ॥ అధిపుడెంతటి కార్యజ్ఞుఁ ♦ శైవగాని
మహితకార్యగతులు వెల్పు ♦ మంత్రవరుడు
లేనియెడవాని రాజ్యంబు ♦ లేశమైన
వృద్ధి నొదంగఁ జాలదు ♦ వేయునేల ?

వ్యాఖ్య—ఇదంతయు దేవరయన్మగహమె. దేవా ! దేవరయాజ్ఞయై
యెడల నిరాంతకముగాఁ గొనసాగుచున్నది; కాని బలి
యొక్కందు మాత్రము

శే॥ గీ॥ బలియుండనటంచు ♦ పద్మాక్షునిపుడఁకుఁ
గలదటంచును దలపోసి ♦ గర్వమునచు
సరకునేయఁచు మనలను ♦ పారిభజించి
నలుపుఁగావించె రాక్షస ♦ కులమునెల్ల.

మీగుమిక్కిలి మరమొనర్చు కార్యంబులన్నియు మావ్యంబు
లని యాశ్చర్యపించుచుండు.

మైరా—అవు నాసంగతి మాకును తెలియును. మున్నొకప్పుడు
మనవాడే కదా ! యను తెల్లపున నాతని జూడఁజొరయితిని.
కాని యందఁ నెకొనునెట్లాతి. గృహద్వారంబున విష్ణుఁడు
గాని గిష్ణుఁడుగాని నాకుఁ గనిపించలేదు. లోనికిఁ జూచి
నాతండు పన్నెంతయో మన్నించెను. కాని నే నొనర్చుటను
లన్నియు సుప్తకార్యబులఁబయు, మునులన హింసింపరాదనియు
ఇకవంతులగు విష్ణుని భజించవలయు ననియు, నేనో నోరికి
వచ్చి పల్లెల్ల వదరఁగొడఁగెను. నేనును నుచితఁగిరిని నుత్తరం
గ నగి వచ్చితిని.

సుచ—“ తాజెడ్డకోతి వనమెల్లఁ జెటివినదన్నట్లు ” మన కులవిరోధ

యగు నాదొంగను తాను బూజించి రాక్షసకులంబునకెల్ల నప్ర
తిష్ఠఁ దెచ్చినది చాలక తమనుగూడఁ బోత్సహించెను
గాఁబోలు !

వ్యాఘ్ర—అవును ! పూర్వము మనవారిధాటి కోర్వజాలక పాటి
సంధంబునఁ దాగిన నీచుని భజింపవలసినదే !

సుచ—తాను భజించినందు కొన్నచి న మేలునే మనకుఁగూడ సమ
కూర్చును గాఁబోలును. పేదపాటుసరీతిని దఱిఁజేరి మూడ
డుఁగులనేల నిమ్మని యాచించి పుచ్చుకొని పిమ్మట జగముం
దియు నాక్రమించి సర్వస్వము హరించి దేవతల కొసంగిన
ఎంచకునేనా ! భజింపవలసినది !

మైరా—కానిమ్ము. వీరికిఁగూడ మత్ప్రేతాపం బించుక చవిఁజూపినఁ
గాని త్రుళ్ళడఁగనేరఁడు.

వ్యాఘ్ర—దేవా ! తమరు నిష్పటిదినంబున కొలువుకూటంబున నున్న
యట్లుడి యదృశ్యతొటకుఁ గఠంబేమి ? ఇయ్యది తెలిసికొన
గోనుచుంటిమి. కాన సాదరభావంబున నయ్యది యెఱిఁగింపఁ
బోలునేని యానతీయనేడెద.

సుచ—తమ రదృశ్యతొటకుఁ గఠం బరయఁజాలక మేమందఱము
హాకొక విధంబుగఁ దలఁచితిమి.

మైరా—అదియూ ! చెప్పముఱచితిని ! పనుఁడు

చ॥ కిలఁడుగదా నుహీస్థలిని ♦ కైకసిందఁడుఁ డుగ్రవైరి దో
ర్బల పరిశోషకముఁడు ♦ రాక్షసవర్మండు రావణుండు దా
పలమునఁజూచు శత్రువుల ♦ సంగరమందున నోర్వలేక యా
యలబడిమాన్చి బ్రోవటకు ♦ నై తలఁచె ననుఁజెల్మిపెంపునక.

సుచ—దేవా ! రావణునికుఁగూడ మోపుఁ గలిగించునంతటి వైరి
నీరుఁడెవ్వఁడు ?

శా॥ గీర్వాణాధిపుడాది కల్లుసురలఁ ♦ శేఖరగతి గెల్చె నా
 శర్వాణీపతి మెచ్చరావ్యగిరి ను ♦ త్సహంబుతో నెత్తె దో
 ర్గర్వంబొప్పుగ నెల్లలోకముల వీఁ ♦ కణ గెల్చిసాధించె నా
 మర్వాగోద్యము భీతిఁగొల్పుఁగల శ ♦ త్తుండెవ్వఁడో చూడఁగన్.

మైరా—అవును. నిజమతఁడట్టివాఁడే! కాని యాతఁడాక్కపారబాటు
 గావించెను. ఏమన ఏద్యుగస్ఫులిచే వరంబులు గొనునపుడు నర
 వాసరులచే జావకుండఁగ వరంబుగొనుట మఱచెను. దానికి
 దార్పణముగా -

చ॥ చెలియలిముక్కుఁ గోసెని ♦ చేతమునుదుఁ దలంచి రావఁబ
 డెలమినిఁ దెచ్చె రాముసతి ♦ నిస్థచర్చిని దాన రాఘవు
 డెలుకజనింప వానర స ♦ హాయముఁ గొంచును వాఁడొకా దా
 జలమునఁ బోరఁగావొడఁగె ♦ శాత్రునృసైన్యము న్నెన్యమొదఁగన్.

అట్లారాముడు పోరి

చ॥ అరుదగురీతిఁగూల్చె నపు ♦ దాహనమగు న కుంభాశ్లే మహేనా
 దరు నలమేఘనాధు సతి ♦ దారుణ విక్రముఁ గుంభాస్థుని
 కరముఁ గూలిరికిఁ బలు ♦ దోర్నఁ జాలురు దైత్యవర్ముల
 సరణిఁ దొంగి గావఁబు ♦ నాయముఁ గోరెను నన్నునాజ్ఞై॥

ఈశీలేదన వారందరున గూలి తుదకుఁ దానును సారామునిచే
 నాహవాబుఁ గరాధవింపఁబడి శతచేతస్కుండై బాల్యనఖం
 పనగు నన్నుఁడొంచె. నేమను నాతిన్ దైన్యంబూహించి పాయ
 మొనర్చినెంచి యిట్లంటి-

శే॥ ౧॥ సమయ మొనరింతుఁ జూచు ని ♦ శాచరేంద్ర!

శేఖరగతి పూజ నేటి ని ♦ శీధమందు

భ్రాతృసహితంబుగా రాముఁ ♦ బట్టితెచ్చి

కరుణఁ దిగనాడి బలియిత్తు ♦ గాఢశకుమ.

వ్యాఘ్ర—ఓహూ! దానవభోజ్యంబులగు సరవాసరాధము లెంత వారలైరి? దానవవీరుల వధించునంతటి పరాక్రమ మెచ్చటి నుండి వచ్చెనో? శౌరా! కాలవైపరీత్యము!

మైరా—కాలవైపరీత్యముకాక మతమున్నది. కడచినరాత్రి నేనన్న విధంబున నారామలక్ష్మణుల మాయామోహితులఁ గావించి తెచ్చి మనకాఁకాలయంబున నుంచితి. బలి నొసంగుటకు సర్వము సిద్ధమొనర్చుటకై మన చార్యాకుని నియమించితి. నేనటకుఁ బోవలయు. నేటికిఁ గొలువుఁ జాలింతమా?

వ్యాఘ్ర, సుచ—(ఇద్దరూత్సర్వముతో) శబాష్! దానవకులసార్వ భామా! శబాష్! ప్రతిజ్ఞానిర్విహాణమన్న నట్లుండవలయు. నీవుతిలంఘన పరికెట్టివిఘ్నంబు లేకుండును?

మైరా—నేటికిఁ గొలువుఁ జాలింతమా! (తనలో) అంతిపురంబున కరిగి దేవితోఁ గొంతవడి ముచ్చటించి పదపడి బలివిధానం బాచరించెడఁగాక (అలోచించి) ఓహూ! ప్రమాదమే! దేవీపాటికి దేవాలయంబున కరిగియుండు. అచ్చటి విశేషం బునుజూచిన నామె భేదంబునొందు. కానఁ బ్రస్తుతమందు బలి విధానంబు విరమించి దేవీ దేవతాదర్శనమునర్చి యరిగిన వెనుకనే నిర్వర్తించెడఁగాక. మదీయ మాయామోహితులగు నా సరాధము లెచ్చటికిఁబోగలరు? (ప్రకాశముగా) వ్యాఘ్రుడతా!

వ్యాఘ్ర—దేవా! ఏమిసెలవు.

మైరా—సేవాలయంబునకరిగి మనచార్యాకునితో దేవిగారాలయంబు నకు వచ్చువేళయైనది గనుక బలివిధానంబు బ్రస్తుతంబు లిలుపనలసినదనియు నందులకై సేకరించిన వస్తుచయంబుల నక్కడ నుంచవలదనియు నాయాజ్ఞయైనదని చెప్పుమా.

వ్యాఘ్ర—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించును)

మైరా—సుచర్మికా! నేనిదే యుద్యానవనంబునకు జని దేవితోఁ
గొంతవడి ముచ్చటించి అచ్చటినుండి దేవాలయంబునకువచ్చెద
నీవరుగుము. నేనిదే చనెద.

(అని యిద్దరు నిష్క్రమింతురు)

చతుర్థరంగము—యుద్యానవనము.

(మదనమాలిని ప్రవేశించును.)

మద—(నిట్టూర్పు విడిచి) ఛీ! దుర్మార్గుడగు మగని కట్టుకొని కాపు
రముచేయుట బహుకష్టము. కూరుడగు నాజనకుండు నన్నీ
దానవుని కంటఁగట్టె. జన్మంబున గంధర్వాంగచనగు నాకోని
చేష్టిలంబులు సరిపడవు.

సీ. ఒకనాడు పన్నగఁ ♦ ప్రకరంబు బాధించె

మరగుల నొకనాడు ♦ పైలఁజేయు

నొకనాడు మానుల ♦ వికలఁగులను జేయు

యక్షుల నొకనాడు ♦ క్షేత్రఁజేయు

నొకనాడు భజగుల ♦ సకలము హరియించు

జెఱబట్టు నొకనాడు ♦ స్త్రీల నెల్ల

నొకనాడు నివిజుల ♦ కోడించి బంధించు

మనుజుల నొకనాడు ♦ మడియఁజేయు

తే॥ గీ॥ పకట ! యూతీతి దైత్యుండ ♦ హర్షింబు

సాధుజనులకుఁ దఱుగెన ♦ బాధఁజేయు

జెప్పిజూతమటన్నను ♦ నినిఁ జూటఁడు

పుడమి రోగికి పథ్యంబు ♦ పడనిభంగి.

అయినను పతి సతి కేడుగడయని యెంత సమర్థించుకొంద
మన్నను నాడుదానగుటచే, నేయాడుదాని యుసురుతగు
లునో! యేముగ్నిధాడు శిపించునో! యని నామనంబు తల్ల

డిల్లచుండును. (కుడిభుజము, కుడికన్నదరుటను నూచించి)
 ఓహూ! ఏమిది? నాకు నేటియుదయంబునుండియు సవ్య
 భుజనేత్రంబు లదకుచున్నవి. ఇయ్యది యశుభసూచకంబులు
 గదా? అదియునుగాక, నానునను నేడేమియోగాని జెయ్య
 వెట్టి కలంచినట్లున్నది. ఏదియేని కీడు మూఁడదుకద! పుష్ప
 ములు చెచ్చుటకై యరిగిన నాచెలు లింతదనుక రాకుండుటకు
 గతం బేమియో? దేవపూజకు వేళ మించుచున్నదే? ఆహా!
 యేమి యీచల్లగాలి!

చ॥ కరము మనోహరంబయిన ♦ కాయజుకేలిని డస్సినట్టియా
 యుగవధూజనంబులకు ♦ నూజితరీతి సవర్యజేసి దె
 ప్పునుగు ప్రాణభీతివిడి ♦ వారి తినునీత గంధమూని దా
 గునుముఖో జెలంగెడిని ♦ గంధనహుండచె సార్థనాముడై.

ఈచల్లగాలికలంబున నొడిలు పరవశశివ్యంబునొంది నిదురవచ్చు
 చున్నది. పుష్పంబులు దేవరిగిన నాచెలులు పచ్చదనుక
 సీచు, దకాంతిలావేదికపై నించుకవిశ్రమించెద. (అని నిద్ర
 పోవును.)

[కుంభలతిక సవేశించును.]

కుంద—సువర్ణ కంబంబులు గొనివచ్చుటకై పంపబడినమనోరమయింత
 దనుక రాకుండుటకు గతంబేమి చెపుమా? దానికేదై న
 మార్గమధ్యంబున నిక్కట్లు సంభవించియుండదుగదా? (ముం
 దకుఁజూచి) ఏమిది! దేవీ! యీ యసమయంబున నిద్రించు
 చున్నది. (సరికించి చూచి) గాఢనిద్రావశురాలైనట్లు గాన్పించు
 చున్నదే. (సమీపించి) ఏలొకో! యీదేవి ముఖవద్మంబు
 వాడియన్నది. కారణంబేమి? కారణంబున కేమున్నది.
 పాపము, తిన్ద్రపియండొనర్చు కొఱగాముల నిరతిరంబు
 దలంచికొని పరితిపించుచుండును. కాని యెప్పటికిని యిట్టి

మనస్సు కలయని దాంపత్యంబువలన సుఖంబుండనేరదు. జన్మ మున గంధర్వాంగనయగు నీదేవికి రాక్షసకులజుండగు దన స్రియుండొనరించు దుష్కృత్యంబులెట్లు సరిపడు? అల్లదె! చెలీయగు మనోరమవచ్చుచున్నది. (పూలబుట్టతో మనోరమ ప్రవేశించుచున్నది.)

కుంద—మనోరమా! యింతరిడవేలంజేసితివి? నీకొఱకై చాలనేపచ్చటవేచియుండి యెంతకును నీవురాకున్న విసిగివచ్చితిని.

మనో—మంచిపనిచేసితివి. నీకొఱకై నేనచ్చటవెడకి విసిగి యచ్చట నుండవని తలచివచ్చితిని.

కుంద—ఇంతకు పుష్పములేమైనఁ గోసితివా?

మనో—పుష్పములకొఱకు నేజనలేదు. మార్గముభ్యంబున కొకవిక పంబునువిని దాని నీకెఱిగించవచ్చితిని.

కుంద—నలే! బాగుగనే యున్నది. దేవికి పూజాసమయ మైనది. పుష్పములఁ గొనిరాకున్న దేవి కోపగించుననియైన భయంబు గూడ లేక వట్టిచేతులతోఁ గొగివచ్చితివా? నీకు మొదట నుండియు నిట్టి మాంద్యమేకదా?

మనో—నేనంత వెఱ్ఱిదాననా? ఏదియేని గొప్పవిశేషము నేకుండిన నేనుమాత్రము దేవియాజ్ఞ మీఱుదునా?

కుంద—ఏమిటంత విశేషము? చెప్పుము.

మనో—(కుందలతిక చెవిలోఁచెప్పును.)

కుంద—అయ్యో! నిజమేనా? అట్లెన్నటికినిఁ జరుగనేరదు. వారీదాన వాధముని చేతులలోఁ జావరు. రావణవధార్థము జన్మించిన భగవంతుండగు రామచంద్రుం డాకార్యము ముగింపకమున్నద నుజునిచే మరణ మొందునా? ఇది నీకెవ్వగు? చెప్పిరి?

మనో—దారిలో మన మండకర్ణుఁ డెదురుపడి చెప్పెను.

కుంద—సరి ! సరి ! మన మండకర్ణుని మాటలా ? అయితే నమ్మదగి నవే. అందుకనే యింత యాలస్యమైనది. మండకర్ణుని శుష్క-
ప్రియములకేనా నీవీంత యాతురతతోఁ జెప్పవచ్చితివి ?

మనో—కాదమ్మా ! నేఁజెప్పిన మాటలయం దబద్ధము లేదమ్మా !
నేను స్వయముగాఁ జూచివచ్చినాను.

కుంద—నీవు స్వయముగాఁ జూచినావా ?

మనో—నేను స్వయముగాఁ జూచి వచ్చినాను. బల్లికై ప్రయత్న
మొనర్పఁబడుచున్నది.

కుంద—నీ వెన్ని చెప్పినను వారుమాత్రము వీనిచేఁ జూవరు. యేదేని
యంగిరాయము కలిగితీరును. దాన నీలంకకుఁ దప్పక కీడు
వాటిల్లు. ఇది నిశ్చయము.

మనో—అగుఁగాని యీనంగతి దేవి కెఱింగించిన,

కుంద—వద్దు. వద్దు. ప్రాణేశ్వరుని మండగముల కీపటకే ఖన్నయగు
దేవికీనంగతి చెలిసిన మఱింత సంతాపకారణం బగు.

మనో—మనము చెప్పకున్న దేవికి తెలియకుండునా ? ఆపఃకీదానవుని
చెప్పుంబులు పరిపాటియైనవి. చెప్పెదను.

కుంద—సతే ! నీయిష్టము. (మదనమాలినివైపునకుఁ దిరిగి) దేవి
నేఁడీనమయంబున నింత గాఢనిద్రాపరవశురాలవగుటకుఁ గార
ణంబేమి ? దేవిపూజకు వేళ మించుచున్నదే !

మద—(నిద్రలో) అయ్యో ! అయ్యో ! (అని కలువరించును.)

కుంద—మనోరమా ! దేవి కలువరించుచున్నదే !

మద—(నిద్రలో) అయ్యో ! కుందలతికా ! నేనిక జీవింపనే ! నేనును
నాప్రాణేశ్వరు ననుసరింతునే !

కుంద—ఇదేమి ! దేవిలోల నెన్నుచును వెడలని యశ్శీలంబులు వచ్చు

చున్నవి. ఏదేని చెడుకలఁ గనియుండును. మేల్కొల్పిపెడ.
(అని మదనమాలిని సమీపించి) అమ్మా! అమ్మా!

మదనమాలిని త్రుళ్ళిపడి లేచును.)

కుంద—అమ్మా! కలువరించుచుంటికోమి?

మద—(లేచి నలుదిక్కులను జూచి) ఏమే! నేను కలువరించుచుంటినా? అయ్యో! గాశరీరము వణకుచున్నదే! అమ్మయ్యా! ఎంత భయంకరమే! ఎంత ఘోరమే! ఏక్కుముగా జరిగినట్టున్నదే!

మనో—ఏమమ్మా! ఏమి జరిగినది? ఏమి మీరింత భయపడెదను?

కుంద—అమ్మా! భయమువిడిచి మేము జరిగినదో పరిపించు.

మద—అమ్మయ్యా! ఆసంగతి నలుచిన నాశరీరము కంపమొత్తుచున్నదే

కుంద—అమ్మా! ఈలో జరిగినసంగతి లెన్నుకొని నిజమగునా? భీతిపడిచి మేము జరిగినదో పరిపించు.

మద—చెప్పెదను వినుండు.

మ॥ కలలోన నఖిలార! నాసిభుని దాఁగి గానఁబోనాత్ములై
చలమొప్పంగ వనేచరుండొకఁడు కే॥ శాకరీణఁడై ప్రోచి తా
నిలపై నీళ్లైదయంగని దోఁచుకొని మీ॥ కేసులను వాకుచ్చెదఁ
దొంగఁ గాణముల నీభుగవపుడు నే॥ స్వయంబుతోజూడఁగఁ.

ఈ స్వప్నము గాంచినదిమొదలు నామనము జేయివెట్టి
కలఁచినట్లున్నది. ఇందుకేమిసెదను? ఇది యశభసూచకము
కాదా?

కుంద—అమ్మా! ఏలమీకేవెట్టి! సంగరంబున జావులేకుండ విరిచిచే
వరంబులందిన నీవిభావకేమిభయమమ్మా? ఈ యర్థప్రముఖ
కేదో కొంచెము శాంతిజరిపిం. బాలును, ఇంతదూరమే!

నీయిష్టదేవమగు శాంకరి నిన్ను గాపాడుచుండ నీకెట్టి కొఱతలేల కలుగునమ్మా!

మద—అయ్యో! ఈ పాడునిద్రచే దేవీపూజకు వేళయతిక్రమించెను గదా! ఓసీ! కుందలతికా! పూజకు సర్వము సిద్ధముఁజేసితివటే?

కుంద—అమ్మా! అంతయు నిదివఱకే సిద్ధముఁ గావించబడినది.

మద—ఓసీ! మనోరమా! నీవేగి పూజాద్రవ్యంబుల సిద్ధపఱచి దేవి నలంకరింపుమని మనచా ర్థాకునితో నాయాజ్ఞయొనదని చెప్పము.

మనో—చిత్తము (అని యష్టమించును)

మద—కుందలతికా! ఈస్వప్నంబు గాంచినది మొదలు నామనంబు కలఱి కొనించునుదే? ప్రాణేశున కేయపాయము వాటిల్లదు గదా! అన్నిటికిని మనకేసుగడయైన శాంకరీదేవీయే గలదు.

(చేతులుజోడించి కన్నులుమూసికొని దేవినుద్దేశించి)

శా॥ ఓకాత్యాయినీ సర్వలోకజననీ! ♦ యుష్మత్పదాంభోజచింతితకన్యస్త మనంబునన్ సతమునిన్ ♦ ధ్యానించుచుందున్ గదే! కాకుణ్యముఁజూపి నేడు నిదురన్ ♦ నేగన్పు స్వప్నంబుచే నాకేయగ్గులుఁ జెందకుండఁగను వి ♦ న్నాణుబుతోఁ బ్రోవుమీ.

హే జగజ్జననీ! లోకమాతా! నీన్నటనుండియు నిన్నే ధ్యానించుమిండు సన్నుగాచభారము నీదే. నేడు నేఁగాంచిన దుస్వప్నంబువలన నాకునునా ప్రాణేశునకును నేమియుఁగోడు కలుగకుండ రక్షించుభారము నీయిందేకలదు.

మనో—(తొందరగా ప్రవేశించి) అమ్మా! అమ్మా!

మద—(కన్నులు తెఱచి) ఏమే? ఏమి సంభవించినది?

మనో—(సిగ్గుపడి) ఏమీలేదు.

మద—ఏమీలేదనెదవేల? ఏదియో చెప్పఁబొడగితివిగదా? యాంక కుండెదవేల?

విలువలేనట్టి జలుగు దు ♦ వ్యలువతోడ !

నింతి గనుపట్టు మరుని చౌ ♦ దంతియనగ !

ఈ సుందరి యిప్పుడే స్నానమొనరించెను గాఁబోలు !

తే॥ గీ॥ స్నానమొనరించె గాఁబోలు ♦ సకియమిన్న

వెడదవే నలిఁజాటిచి ♦ వింతఁగొల్పు

జారుముడివైచె నదిగొ యీ ♦ సరణిఁజూడ

పూజకాయనమైనట్టి ♦ పాలుపువ్వుచు.

కాని యీసుందరి నేడేలోకో విచారాకాంతచేరిస్కందైనట్లు
కాన్పించెడిని.

తే॥ వాడుఁబారినగతిఁ దోచు ♦ వనితమొగము

వేడి నిట్టురుప్పగాడ్పులు ♦ వెడలఁబోడఁగె

వింతఁగొనిగన్పట్టె ♦ జింతఁగదర

గారణంబది యేమొకో ♦ కానరాదు.

మద—(ఎదురుగావచ్చినమన్మరించి) నాథా! ఈయాసనమధిష్ఠింపుడు.

మైరా—(ప్రకాశముగ) సుందరీ! నీవదనారవిందం శేఖాకో! విన్న
బోయినది. కారణంబు సత్వరంబుదెల్పుము.

మ॥ సురవిద్యాధర నాగకామినులలోఁ ♦ జూడంగ నీయాస దా

శిరమందుఁ ధరియించి చేయనిసతిఁ ♦ శీఘ్రంబుగాఁ దెల్పు నే

కరుణారేఖములేక యాసతిని వే ♦ ఘండించి శీర్షంబు నీ

చరణద్వంద్వము చెంతఁజేర్తు తమణి ♦ సానందవై చూడుమి.

మద—[తనలో] అందుకు సందియమేమి? స్త్రీజనంబుల వధియించు
టయం దప్రిహతప్రతాపులమే గదా !

మైరా—దేవీ! నీదెందంబునక గల కుంగునకు కారణం బెఱిగింప
వుగదా ?

తే॥ గీ॥ ఏటికీరీతి వెతనొంద ♦ నింతిమిన్న

మూఁడులోకంబులందున ♦ ముదిత నీకు

వలయుదానిని వేడుము ♦ వార కిప్పుడు
గొంచువచ్చెద నీదగు ♦ గోర్కిదీర్పు.

ఈమూఁడు లోకంబులయందేగాదీపదునాల్గు లోకంబులయందైసను నీవెద్ది గోరిన దానినిఁ గాదనక సంఘటింప నీదాసుం డీదె సంసిద్ధుడై యుండ నీవిట్లు కించనొందనేల ! వైశంబ దెల్పుము.

మద—(శిరము వంచి యూరకుండును.)

మైరా—(తనలో) ఏమిది నేనెన్నివిధంబుల బ్రతిమాలినను దన సంతాప కారణంబెఱిగింపకున్నది. ఈకుందలతిక నడిగిచూచెద. (ప్రకాశముగా) కుందలతికా ! మీచెలి విచారహేతు వెయ్యదియో నీవైన నెఱిగింపఁగలవా ?

కుంద—చిత్తము. మహారాజా ! మహామియును లేదు. ఇంతకుఁ బూర్వమే దేవి యొకదుస్వప్నముఁ గాంచినది. దానిఫలితంబు తమకుఁ గీడును సూచించుచున్నదట. అదియే దేవికి విచార కారణము.

మైరా—(నవ్వుచు) ఇదియూ ! సరే ! బాగున్నది. దేవీ ! నీకీవెట్టి మానదుగదా ? (వీపుపైఁ జెయ్యివైచి) కలలందేటి నమ్మకము ? మనమనంబుల ననుగరించితే గలలు వచ్చుచుండును. స్వప్న శుభాశుభంబుల నిజమని నమ్మినవారలు డప్పిఁగొనినవారెండమావుల నీరని భ్రమించి తిరుగు వెట్టివారిరీతి పరిహాసాస్పదులగుదురు. కాన నీమనంబునఁగల విచారంబుఁదక్కుము.

మ॥ బలిమి సర్వదిగీశులక గలిచి ద ♦ ర్పణబొప్పఁ గప్పంబు లిం పలరక గొంచుఁజరించువాడ నిక నీ ♦ వార్తక విచారించఁగా వలెనే ? స్వప్న శుభాశుభంబులను మ ♦ ద్భాహాశిమాయించెడిక వలవంతక దసియించుటింక వినుమీ ♦ భావంబునక సుందరీ.

అదియునుగాక సర్వలోక భయంకరంబగు తపంబొనర్చి విరిచిని మెప్పించి సంగరంబున శస్త్రాస్త్రంబులఁ జావులేకుండ వరంబులు వడసిన నన్నీ స్వప్నదోషంబు లేమిసేయు ?

మద—నాథా ! దీనికేమిగాని నాకు మీయెడగల చనువుబలిమిని నొక్కటడిగెద. సాదరభావంబునఁ చెల్పవేఁడెద.

మైరా—దేవీ ! నీసేవకు నిత బ్రతిమాలవలెనా !

మద—మీరీదినంబున గాళికకు బలియిచ్చుటకునై యింద్రు మనుజులను తెచ్చితిరట నిజమేనా ?

మైరా—(తనలో) ఓహూ ! ప్రమాదమే. ఈసంగతిమె కెట్లు తెలిసినదో ? (ప్రకాశముగా) అగుఁగాక. అయినసేమి ?

మద—అక్కటా ! ఇది యెట్టిపని. అయ్యో ! ముఙ్గంబుల గెలిచి, జగంబులయం దెందును బ్రతివీరుఁగానక చరించు వీరాతీవీరులైన మీరీతీతి వైరులమాయా మోహితులఁ గావించి కూల్చుటేటి ధర్మము. శూరులగువారు యుద్ధములయందు శత్రువుల నెదుర్కొని కూల్చురేగాని మీవలె నీరీతి నిద్రఁజొక్కినవారిని వధియింతురా ? అదియునుంగాక.

చ. అరయగఁ బ్రాణిసంతతుల ♦ కన్నిటికిన్ మనువాంఛ యొక్కటే !
వెరవుననైన బ్రాణముల ♦ వీడకయుండుట కెంచునేకదా !
యొరులను హింససేయుటది ♦ యొప్పునె ? బాధసమంబకాదె ! ము
ష్కరమగుకార్యమేటి కింక ♦ జాలును మానుము రాక్షసేశ్వరా!!

మఱియు—

ఉ. అక్కట ! వన్నెవాసిగల ♦ యట్టికులంబున జన్మమందితే
నెక్కుడు బాహుళక్తి జగ ♦ మెల్లడఁ బేరువహించి కీర్తి పెం
పెక్కు రసాతలంబిటుల ♦ నేలెడి ధర్మవిదుండవిట్టి నీ
వక్కజమైన కానిపని ♦ కారయఁబూనుట పాడియానాకా !

ఇదియునుగాక నేనొక్కడుస్వప్నంబుగంటి దానిఫలమంతశుభా
వహమ్ముగ లేదు. స్వప్నంబు లొకానొకప్పుడు భావిఫలసూచకం
బులని పెద్దలు చెప్పుచుందురు. స్వప్నంబున మనకశుభంబు
గలిగినంతమాత్రమున నీదాసనగు నేనింత వందురుచుండ నిక్కు
వంబైన భర్తృమరణవార్త విన్నవారెంత దురపిల్లుదురో!
దానినైన మీమనంబున నూహించి యీదురుద్యమంబు మా
నుడు. ఇదియిట్లుండ మున్నొకప్పుడు మజ్జనకుని గృహంబున
నేనుండ నారదమహర్షి యచ్చటికరుదెంచి ప్రసంగవశంబున
మజ్జనకునితో భగవంతుడగు నాది నారాయణుడు భూమి
యందు మనుజుండై సూర్యవంశంబున దశరథరాజనందనుండై
రాముండనుపేర జన్మించెననియు రావణాద్యుల రాక్షసుల
సహరించుననియు వినియుంటి. ఆరాముడే యితడు. మీ
రనుకొనినట్లంత సులభంబుగ మీచేజూవడు. తప్పక యేదియేని
యంతరాయము తటస్థించు; దాన మనలంకకు ముప్పువాటిల్లు.
ఇదియును గాకిదివకు వారికిని మనకును నెట్టివైరంబునులేదు.
కుడిచికూర్చుండి యేల యిట్టి యకారణవైరముఁ దెచ్చిపెట్టు
కొనవలె! కావుననావిన్నపమాలించి యిప్పటి కీయ్యగ్యమంబు
మాసి వానిని యధాస్థానంబును జేర్చుడు.

మైరా—ఓసీ! బేలా! ఏలయీరీతి నాకు పిటికిమందుఁ బోసెదవు.
నీహాసర్పిన హితోపదేశమంతకును నేను బ్రత్యుత్తరంబొసంగెద
వినుము. శూరులకుఁగూడ సత్రుని మాయోపాయంబున
వధింపవలసివచ్చు. ఇందుకు మీదేవతలె తార్కాణము.
అందును మీరెల్లప్పుడు భగవంతుడని బూజించు నావిష్ణుడే
ఎట్లనిన.

సీ॥ సూకరరూపంబు ♦ జేకొని మాహిర

గ్యాక్కిని గ్రుంపడే ♦ న్యాయమనక

మూడడుగులభూమి ♦ వేడుచు బలిశేరి
 రాజ్యంబుఁగొనఁజేధ ♦ ధృంబువీడి
 బృంసపాత్రినత్య ♦ పూజ్యతఁ జెతించి జ
 లుధరుఁ జంపఁజే ♦ లజ్జలేక
 మునిసతియనియైన ♦ మనమునఁ దలఁపక
 భృగుపత్ని దునుమఁజే ♦ భీతివిడిచి
 శే॥ గీ॥ అతిని మీహారలెల్లరు ♦ సతముభక్తి
 ప్రవమంచని మనములఁ ♦ దలఁచరొక్కొ!
 యసురు లన్యాయవర్తను ♦ లనుటెకాని,
 కానికనులన్ని జేసెడి ♦ ఘనులొ సురలు.

ఇతఁ శూరుడగువానికిఁ గరుణ యెట్లు చొప్పుడు! రణమున
 శత్రుమారణ మొనర్చునప్పుడు కరుణ యనునదికల్గిన విజయ
 యెట్లు చేకూరు! అబలవగుటచే నింటఁ గూర్చుండుదానవు
 గాన నీకెఱుకపడదు. కాని రణంబున మరణాపన్నులగువారి
 బాధలఁ జూచునెడ జాలివొడమిన ముందున కొక్కయడుగైన
 నిడ శక్యమే? ఇతఁ నన్నీమనుజుఁడు భగవంతుండని నీవు
 జెడరించిన పల్కులెప్పు సీతఁడు భగవంతుండేయైన నేనొనర్చు
 మాయకు వశుండగుటెట్లు? అదియునుగాదు. పోనిమ్ము.
 ఒకవేళ సీతఁడు నీవనినట్లు భగవంతుడే యగుఁగాక.

క. దేవుడెయగుఁగా కాలఁడు

జావక మఱి యేలతప్పఁ ♦ జయ్యన నాచే

గావఁగ శక్యముకాదిక

భావజవైరికినినైన ♦ బద్ధుడవాసీ!

ఈనరుండు నిరపరాధుం డని యంటివా? అదియును గాదు,
 ఏడు వరమనుచుడు. ఏమన,

సీ. శ్రీయని దలఁచక ♦ చేరి శూర్పనఖిను

ముక్కుఁగోసినయట్టి ♦ మూర్ఖుఁ డితఁడు

చెట్టుమాటున డాగి ♦ నెట్టన వాలిని
 నేలఁ గూల్చినయట్టి ♦ నీచుఁడితఁడు
 వాలి సతీమణి ♦ వాని సోదరునకు
 భార్యగాఁజేసిన ♦ పాపియితఁడు
 ఆబాలవృద్ధులు ♦ హా! యని ఘోషిల్లు
 లంకఁగాల్పించు ని ♦ ర్లజ్జఁడితఁడు

తే॥ గీ॥ ఉచిత యేమనుకొంటివో ♦ యుల్లమందు
 పాపపుంజంబులకు నాట ♦ పట్టువీడు
 వీని వధియింపకున్నను ♦ వెలఁదిముందు
 మా కులంబంతయును వేరు ♦ మాపుఁజుమ్ము.
 వీనినిప్పుడు వధియింపకున్న ముందుముదేమునియో యేపాడు
 దేవతలో తిమ్మ బాధించుచుంటివని జెప్పిరేని మనలంకమీ
 దికిఁగూడ దాడివెడలును. అప్పుడు గోళ్యతోఁ జీతెదుపనికి
 గొడ్డళ్ళతోఁ జిమ్మవలసివచ్చు. కాన మా కులంబునకంతయు
 వేరుపురుగులన నీమానవాధముని పెధియించి నిశ్చింతనుండెద.
 సేపు విచారంబుఁదక్కి యంతఃపురంబునకరుగుము.

మద—అయ్యో! నాథా! నేజెప్పిన దొకించుక యైనను జెవినిడరు
 కదా? మీకేదైన ముప్పువాటిల్లిన నాగతి యేమికావలయు.
 నాపలుకాలకింపుఁడు. మీకిదే మొక్కెద. (అని సమస్కరించును.)

చ॥ కరములుమోడ్చి వేఁడెద న ♦ కారణమితచలంబు మానుమీ
 నరులని నీమనంబునను ♦ నాథ! తలంపకుమయ్య వీరి నా
 సరసిజనేత్రుఁడీ కరణి ♦ సంభవమందెను రాముఁడై ధరణి
 మరణములేదు నీవలన ♦ మానుము వైరము దానవాగ్రణి!
 మీవలన వాకు చావరు పై పెచ్చు యేదేని ముప్పువాటిల్లు.

మైరా—(కోపముతో) ఓసీ! యేటికీరీతి వ్యర్థప్రసంగంబులు గావించె
 దవు. నాకేలకీడువాటిల్లును నీవెంతచెప్పినను నేను వీరివిడువను.

ఉ॥ భావమునందు భీతివిడు ♦ భగ్గుడుఁగాచిన నేటిరేయి నే
 నేవిధినైన రాఘవుల ♦ నిత్తు నితఁ బలి కాలికంచు నా
 రావణముందటఁ బలికి ♦ రాక్షసులెల్లగు నవ్వ వీరినే
 లావుఁదొఱంగి వీడినను ♦ లాఘవమాఁగద ! శూరకొటిలోఁ.
 కావున వీరినేవిడువ.

మద—అయ్యో ! “తనకుమాలిన ధర్మము మొదలుచెడ్డ బేరము”నుండ
 దన్నట్లు యెవరిబాగోగులు వారివిగాని యితరులకేల ? ఆరావ
 ణుడు వారితో వైరిముపెట్టుకొని తానుచెడినదిగాక మన
 లనుగూడఁ జెరుపనెంచెను గాఁబోలును. రావణునిముందట
 నాడినంతమాత్రమున మనకేమియెగ్గు ? కావున నామాటలు
 మన్నించి వీరిని విడుపుడు.

మైరా—(మహాకోపముతో) ఆ ! ఏమీ ? శూరులగువారికిఁగీతి నాడి
 తప్పుటకన్న నీచమున్నదే ? ఏల యిగీతి నోటికినచ్చినట్లెల్లఁ
 బ్రేలకవు ?

ఉ॥ ఓసిదురాత్మురాల ! యిటు ♦ లోడక నోరికివచ్చినట్లుగా
 దోసములాడ సాగితివి ♦ తుచ్చునిమానవుఁ బెద్ద జేసినా
 వాసిఁదొఱంగిపోవఁగను ♦ వారికయీగతి నాడుచుండినఁ
 గోసెద నీదునాలుకను ♦ గోమలివంచుఁదలంప నియ్యెడఁ.

నాకేమో కీషవాటిల్లునని యొకమానవాధము నేమోపెద్దఁ
 గావించి యేమేమో కాలులు గూయసాగితివి. అవును నీకింత
 చనుఁజొసంగుట నాదేలోపము. ఆడుదానవగు నీకేలయీఁసం
 గము. ఇత నీవిషయంబును గురించిమాటలాడిన నిన్నమన్నిం
 పను. నేనిదే పోవుచుంటిని. నీవసుగుము.

(అని నిష్క్రమించును.)

(మదనమాలిని నివ్వెరసడి చూచుచుండును.)

కుంద—అమ్మా ! యాయనమనస్సెరింగియుండియు నేలయిగతదూరము
 చెప్పితిరమ్మా !

మద—(నిట్టూర్పువిడచి) నిజము ! కుండలతికా ! నిజము.

తే॥ గీ॥ కరుణయునుమాట యెఱుంగని ♦ కఠినుడనుచు

మనముజెప్పెడి మంచిని ♦ వినడటంచు

మొదటినుండియు నెఱిగినే ♦ మోసపోతి

బేలనైతిని నాబుద్ధి ♦ కాలిపోను.

అకటా ! ఎట్టి బెట్టిదంపుపల్లుఁ బల్కెనో ? నేనాడిన దుర్భాష

లకు నానాలుకఁ గోయునట. బౌరా ! ఏమి ! మూర్ఖత్వము.

కానీ ! కానున్నది కాకమానదు.

మనో—అలయుంబున కరుగుదమా ?

మద—నలదు వలదు. నేఁ జెచ్చటికినిఁ బోవలదు. అచ్చట జరుగఁ

బొవు ఘోరమును మనము చూడఁజాలము. ఉదకంబులఁ

దెమ్ము. ఇచ్చినై యిచ్చటనే దేవిని ధ్యానించి మనసాధంబున

కరుగుదమా.

మనో—(నిష్క్రమించి వాతెఱో మరలఁబ్రవేశించి పాతనందిచ్చును.)

మద—(కాళ్లు చేతులు శుడిచికొని కనులు మూసికొని చేతులు
తోడించి)

శా॥ ఓసర్వేశ్వరురాణి ! విశ్వసృజని ! ♦ యోపాపవిధ్వంసినీ !

యోసర్వామఃపూజితాంఘ్రికమలా ! ♦ యోభక్తసంపూజితా !

యోసర్వాయుధశోభితాంచితకరా ! ♦ యోరాజరాజేశ్వరీ !

నీసేవాలసనై మెలంగెడి ననుక ♦ నిత్యంబు రక్షింపుమా.

మఱియు నోజగన్మాతా !

ఉ. నీకరుణావిశేషమది ♦ నక్కొనెనేని జగంబులందుఁ దా

నేకలుమాత్ముడై ననున ♦ రే గుణవంతుఁడు కాకపోవునే ?

నీకరుణావిలోకనము ♦ నిల్పి మదీయవిభుక గుణాఘ్యుగా

వీరకండలిర్పఁజేయఁగను ♦ వేఁడెదనమ్ము జగత్కుటుంబినీ !

హేజననీ! యనుదినంబును నిన్నతిథికిఁ బూజనేయు నన్నను
గ్రహించి పూర్వభవార్జిత పాపసంచయంబున కనుగుణంబుగ
లభించిన మత్స్యాజేశ్వరుని దుష్టకృత్యంబులనుండి విముఖునిగాఁ
జేయ నిన్నిదే ప్రార్థించెద, (కన్నులుదెఱచును.)

కుంద—అమ్మా! సౌధంబున కరుగుదుమా?

మద—పొదము పద. (అందరు నిష్క్రమింతురు. తెఱపడును.)

చతుర్థాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీరాజనాయకమస్తు.

శ్రీ

శ్రీకాకుళరమణసహాయం.

శ్రీ ఆంజనేయస్వామి నేనమః.

మారుతివిజయము.

—♦ పంచమాంకము ♦—

ప్రథమరంగము—పాతాళలోకము

[ఆంజనేయుని ప్రవేశము]

ఆంజ—ఆహా! ఏమీ! ఈదానవుని పురరామణీయకము. రావణుని పురంబుకన్న వేయిమడుంగులు వైభవంబుచే నలరారుచున్నది. ఇంతవర కెచ్చటను రాక్షసుల వత్తిడి కలుగలేదు. అల్లడే! దానవుని నగరద్వారము. అచ్చట రాక్షసవీరులు గావుండి నట్టు కాన్పించుచున్నది. కానిమ్ము. “రోట దలసుంచి రోకటిపొటునకు వెఱచువెట్టి” రీతి నీదానవులకే భీతిల్లిన ముందు జరుగవలసినదంతయు నెట్లులగు? (పరిశ్రమించి) ఆహా! ఈదానవులు మధ్యపానమత్తులై దేహంబులు మఱచి యెట్లు గంతులు వైచుచున్నారో!

సీ. సురలోనఁ దనరూపుఁ ♦ జూచి మీసలుమవ్వి

తలయూచి తనుమెచ్చు ♦ దనుజుఁ డొకఁడు

నీడనుజూచి యి ♦ ట్లాడుమా యనిపల్కి

యాడెడు నల్లదే! ♦ యసురుఁ డొకఁడు

పెఱవాని వీపుపైఁ ♦ జఱచుచు నెలుగెత్తి

పాడుచుండెడు సుర ♦ వైరియొకఁడు

సురపాత్రగొని త్రాగఁ ♦ జూచి పైకొని, కొంచు
పలుగువాఁడెదు రాతి ♦ చరుఁడొకండు
తే॥ గీ॥ చాల వెడమాటలాడు పి ♦ శాచియొకఁడు
లావుదఱుఁగ నిలఁబడు ప ♦ లాశియొకఁడు
ఔర ! కాదంబరీపాన ♦ హస్తమునను
దనువు లెఱుఁగనిగతిఁ దోచు ♦ దనుజు లరిగొ !!

ఇట్లు మదిరాపాన విహ్వలమానసులగు వీరిని వధియించుటెంత
పని! ఇంతకును రామచంద్రుని కేమియుకేడు వాటిల్లకుండినగద?
నేనుండగ రామచంద్రున కెట్లు కేడువాటిల్లును? వాటిల్లకుండఁ
జేయునదేమి? ఈదానవునివీట రామచంద్రుని జాడ ననియుట
దుస్థరముగదా? అడుగడుగునకును రిక్కనులతోఁ బోగు
నేనెట్లు రామచంద్రుజాడ నరయఁగలను? అదిగో! ఎవ్వరో
వచ్చుచున్నారు. (పరికించి చూచి) ప్రీత్యక్తివలె నున్నది.
ఈమెనడిగిన రామచంద్రునిజాడఁ దెల్పునేమో? మఱే! ఈమె
కూడ రాక్షసాంగనవలె యుండనోవు. అట్టియెడ రామచం
ద్రునిజాడ నెఱిగించునా? కానిమ్ము. అడిగిచూచెద.
(దోర్దండి బిందెపుచ్చుకొని ప్రవేశించును.)

దోర్దం—(అంజనేయుని జూడకయె) అయ్యో! రామచంద్రా! నీవీ
మాయదారి రిక్కనునిచేత నెట్లుచిక్కితివి లక్కడీ! నినుఁగన్న
నీతలిదంపులెంత మఃఖంపుచుండినోకదా! ఈ కఠినాత్ముని
కెన్నటికినిచావులేకున్నది. నాభర్తనుజంపించి నాకొమరునిబందిగా
నొనరించిన నీ కఠినాత్ముండు నాదరుఁడైననేమి? మఱొక్కఁడైన
నేమి? వీనిదుండగముల కంతములేకున్నదికదా?

అంజ—(తనలో) ఏమిది! ఈమె రామచంద్రుని స్మరింపుచున్నది.
ఈమె పైకిజూడ రాక్షసాంగనవలె నున్నది. ఈదానవుని
వీటనుకూడ రామనామము స్మరించువారలు గలరని తోచు

చున్నది. ఈమెనడిగిన రామచంద్రుని యదంతమేమైన దెల్పు నేమో? అడిగి చూచెదగాక (ప్రకాశముగా) అమ్మా!

దోర్దం—(వెనుకకుఁ దిరిగిచూచి) ఎవరు నాయనాసీవు? నీవీచోటికిఁ గ్రొత్తవానివలెనున్నావు. ఇది మహాపాతకుండైన మైరావణుని పట్టణము. ఈపట్టణంబుజొర డేవతలకైన నశకవృక్షము. దీనఁ బ్రవేశించుట కాలునిప్రోలుఁ జేగుటయేగాన నత్వరంబ యిచ్చుటి నుండినామ్ము! అల్లదే! దీనజనమందారుండగు బలిచక్రవర్తి పురము. అల్లదే! నాగకుమారులుండుచోటు. వీనిలో నీయిచ్చ వచ్చినచోటి కరుగుము.

ఆంజ—(తనలో) ఈమె చాల యోగ్యురాలుగాఁ గనపించుచున్నది. (ప్రకాశముగా) సరే! అట్లే పోయెదనుగాని తల్లీ! నీవివ్వకు రామచంద్రదాయంతివే? ఆరామచంద్రుడెవరు? కొంచెముజెప్ప గలవా?

దోర్దం—(నిట్టూర్పువిడిచి) నాయనా! ఆమందభాగ్యుండొకనరుండు. ఈమాయలమారి రక్కసుండు మాయచే మోహితునిగావించి తమ్మునితోఁ గూడ కాళికకు బలియిచ్చుటకై తెచ్చెను.

ఆంజ—(ఆత్రముతో) బలియిచ్చెనా?

దోర్దం—లేదునాయనా లేదు. అందుకై ప్రయత్నము లొనర్పబడు చున్నవి. నన్నిదే యభిషేక మొనర్చుటకై భోగవతీజలంబులు దెచ్చుటకు నియమించెను.

ఆంజ—(తనలో) ఇప్పటికి రామచంద్రుఁడు సజీవుడై యున్నట్టు తెలియ వచ్చినది. (ప్రకాశముగా) అమ్మా! నన్నచ్చటికిఁ గొనిపోగలవా!

దోర్దం—అమ్మయ్యో! అదిమాత్రము సాధ్యము కాదు. అల్లదే? ఆకనుపడునదే దానవుని సింహద్వారము. దానియొద్ద ననేక కోట్ల రక్కసులు కాపుదురు. దానిగడచి దేవాలయంబు చెంకొకరిగిన నచ్చట తొలబడికోట్ల రక్కసులు గొవుందురు.

వారల జయించినఁగాని యాలయంబుఁ జొరలేము. ఇట్లు రాక్షసజనాకీర్ణఁబగు నిష్వరంబున నిన్నుఁ గొనిపోవుటెట్లు ?

అంజ—నేను సూక్ష్మరూపివై నీజలకలశంబున డాగి యుండెద. ఎట్లైన గొనిపోమ్ము.

దోర్దం—అదిమాత్ర మెట్లు సరిపడు. నీవెంత సూక్ష్మరూపివై యున్నను రాక్షసులఁ గన్నఁబ్రాముట దుష్టరము. ఏమాత్రమైన రక్కసులు పొడకట్టినచోఁ బ్రమాదముకాదా ?

అంజ—భయములేదు. వలసినచో వారలతో యుద్ధమొనర్పియైన నిన్ను రక్షించెద.

దోర్దం—ఏమీ ? ఇంతమంది రాక్షసవీరులతో నీహక్కుఁడవు బోరఁ గలవా ? అదియునుగాక నీవెవ్వఁడవు ? నీకారాముని సంగ శ్రేందులకో ముందెఱిగించిన నిన్నుఁ గొనిపోవు విషయ మాలోచించెద.

అంజ—(తనలో) ఈమె చాలగడునిరిగాఁ గాస్పించుచున్నది. ముందు నన్నెఱిగింపఁ గోరుచున్నది. కానిమ్ము. నాకేమి భయము. చెప్పెదఁగాక. (ప్రకాశముగా) పడతీ ! నాయుదంతం బెఱుంగఁ గోరితివిగాన వినుము.

మ॥ హనుమన్నాముఁడ! మారుతాత్మజుఁడ! నే ♦ నారామభక్తుండ! సదనుజుండుద్ధతి మాయఁజేసి యిటకుఁ ♦ ధాత్రీశుల్క దెచ్చెనా విని యేతించితి వీరిగావ పటుమ ♦ ద్వీర్యాతిలేకంబునఁ మనుజుశిఖ దెగెబూర్నివైతుఁ గనుఁగొమ్మా! నాదుశౌర్యఃఖిలక

దోర్దం—మహాత్మా ! ధన్యురాలనైతి. నాకష్టంబులీడేదె. నారదమా సింద్రులు వచ్చించినరీతి మిమ్ముఁ గనుఁగొంటి, ఇత మిమ్ముఁగొని పోయెద. నీభుజబలంబు ప్రాపున నీరక్కసిమూఁగనిక లెక్క నేయను.

అంజ—నారదమాని యేమనిజెప్పెను ? నీకష్టంబులెవ్వి ?

దోర్దం—మహానాథావా? నేనీమైరావణుని సోదరిని. ఈదురాత్ముడు నిరంతర హరిపదసేవాపరాయణుండగు మత్పత్రికాజంపి నా ముద్దుల పట్టిని కారాగృహంబున నునిచి నన్నీవిధి దాస్యంబు నకు నియమించె.

అంజ—నీపతి విష్ణుభక్తుడా? అతడుమాత్రము రాక్షసకులజుడు కాడా? అట్లయిన నతనికా ప్రపత్తి యెట్లుకలిగె?

దోర్దం—స్వామీ! అతడు రాక్షసకులజుండైనను భక్తాగ్రేసరుండైన బలికత్యంత ప్రియమిత్రుడగుటచే నాతనికట్టి సుగుణసంపత్తి కలిగె. కలిగిన నేమిలాభము?

అంజ—అటులనా? సరే! పిమ్మట.

దోర్దం—ఇట్టి నిరంతర సేవకావృత్తి చేర దపించుచుండ నొక్కనాడు నారదమాసిండుని దర్శనములభించె. అంత నేనామహాత్ముని కాశ్యపైబడి నాకష్టంబులెప్పటికీడేరుననివేడ నాతడు నాయుండు గరుణించి హనుమంతుండను వానరపీఠుండేతెంచునని, వానిచే నీదుష్టండు సవరివారంబుగా నీల్గునని, తాన సీకష్టంబు లీడేరునని వాక్రుచ్చె. కాన నామహాత్ముని వచనానుసారంబుగ నిన్ను బాడఁగంటి. నాకష్టంబులీడేరె. ఇంక నేనీ రక్షసిమూకకు వెఱవ. మిమ్ముదోడ్కొనిపోయెద నావెనువెంటరందు.

అంజ—వలదు. వలదు. నేనీరూపంబున నీవెనువెంటవచ్చిన నీరక్కసు లూరకుండరు. మీతోబోరుచుండ నేనారామచంద్రుని గనుఁగొనుట కాలస్యముకాఁగలదు. ముందు రామచంద్రునిఁ జూచి యాతని సురక్షితుఁడేసి పదఁపడిఁగాని విజృంభింపఁ గూడదు. గాన సాధ్యమగునంతవర కీరక్కసుల కంటబడకుండ ముందు రామచంద్రుఁడున్నయెడకుఁ జేరవలయు. నేనిదేసూక్ష్మరూపంబు గైకొనియెద. నీజలకలశంబున నిడుకొనిపోమ్ము.

దోర్దం—చిత్త మట్లే కానిండు,

అంజ—సరే! పద!

ఉ॥ వీనులవిందుగా నిటుల ♦ వింటిని రాఘవునేమమింక నీ
దానవు వీడుసాచ్చియట ♦ దాశరథి గని ముందుకార్యమిం
• పానటుఁ జేయఁగావలయు ♦ నాఁగినఁ గార్యముదప్పునేమొ! నేఁ
బూనెదనూత్మరూపమిదె ♦ ముక్కడ్డిదైత్యులఁ గన్నుఁబ్రామగణ.
(నిష్క్రమించును)

ద్వీపీ య రం గ ము.

పాతాళలోకము—కాళికాలయము.

(దోర్దండి జలకలశెంబున నాంజనేయు నిడి ప్రవేశించును.)

దోర్దం—అంజనేయా! మనగమృతానమును జేరితిమి! ఇదే కాళికా
లయము. సీస్వస్వరూపముఁ దాల్చి లోనికిఁ జని దేవి
కెదురుగానుంపబడిన పేటికయందు దనుజమాయామోతుహితై
పడియున్న రాజపుత్రులఁ గనుగొమ్ము. ఇఁక నేపనివినియెద.

అంజ—(స్వస్వరూపముతో ప్రవేశించి) సరే సీవు! పొమ్ము! సీవు
చేసిన మేలునకు నేకంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను. (దోర్దండి నిష్క్రమిం
చును.) ధన్యుడనైతి. రాశ్రీమచంద్రుఁడున్నయెడకెల్ల
యీదనుజకాంత సాయంబున రాక్షసులకుఁ జిక్కకుండఁ జేరి
తిని. (అయద్వారముఁ దెఱచి పేటికను సమీపించి) ఇదే!
పేటిక. (పేటికను తెఱచిచూచి) ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! రామ
చంద్రా! సద్గుణసాంద్రా! కాసల్యాగర్భజలధిరాకాసుధాకరా!!

శా॥ రామా! పావననామ! మానిహృదయా! రామా! సనన్తజూషమా
సీ మాటఁచిననేడుకయ్యెడుఁగదా? ♦ నిక్కంబు భాత్రీశ! ని
న్నీమేనఁ గననొనటంచుమది నేఁ సొచంగలే దక్కటా!
యీమాయావిదగచేతఁ జిక్కి యిటులై ♦ నే రాజచూడామణీ!!

అహూ! దానవుని శాంబరీవిద్యాప్రభావంబుచే నొడలెఱుంగక నిశ్చేష్టులైయుండు వీని నొలమేల్కొలిపిన నేమిలాభము. ఇంక కిర్తవ్యమాలోచించుట మేలు.

ఉ. కంటిని రామచంద్రునిచే • కార్యము మించకమున్నె యింకముక్కంటియెదిర్చినకా వెఱవఁ గష్టములన్ని దొలంగిపోయె నా కొంటెను దానవాధముని శ్రోవ్యడగించుటదక్కెఁగాన నా తుంటరి బచ్చెగాని నిదె • గుంపఁగ యోజనసేయగావలె.

ఇంక దానవుని వధించుటకెట్లు చొప్పును? పోనీ! రాజపుత్రులు సుఖులై యుండిరికదా! వీరిగొని చనిన— ఛీ! యివి యేటి మాటలు? అట్లయిన మైగావణునికంటె నాంజనేయుడే దొంగయని లోకులనఁగలరు? శ్రీరామచంద్రుని యనుగ్రహమున్నచో యీదానవుడొక లెక్కయా? నచరాచరంబగు నీజగం బంతయు నొక్క క్షణంబులో భస్మంబొనర్పనే? (ఆలోచించి) నేనీదానవులతోఁ బోరునుండిన మాయావిదుండగు దైత్యుండు వీరల కేదైన సహాయమొ గునేమోకదా? అప్పుడేమి చేయవలసియుండును? (ఆలోచించి) భక్తిజనవత్సలయగు నీదేవి బ్రార్థించెదఁగాక! హే జననీ! ఇదే భగవంతుండగు రామచంద్రుడన జనితోఁగూడ దైత్యకీర్తిత మాయావాగురింజిక్కి విసిమింతుడై యున్నవాఁడు. ఈసమయంబున పీరిగావ నీదే భారము.

ఉ॥ తల్లిరో! నీప్రభావము వి • ధాన్యము సైతమెఱుంగజాలఁడు త్ఫుల్ల సరోజనేత్రీ! నిను • బూనిభజించిన వారిన్తెల్ల నీ చల్లనిజూపులకా దనిపి • సర్వసుఖంబులనిత్తుగాదె సం పల్లలితాంగి బ్రోవుమిళ • భావమునందు దలంతు గాళికా :

మఱియు—

ఉ. మొక్కలఁజై న రక్కసుఁడు • ముచ్చిలిదెచ్చెను వీరిదాఁతు నీ నక్కటికంబుమాని నుప • హరి మొసంగఁగ నంతెగాదె నే

మక్కువమీటి నీకిప్పుడు ♦ మానుగరక్కసి తేనితోడ నీ
రక్కసిమూడవంతయును ♦ రమ్యగతిఁ బలియిత్తుజూడుమా!

కావున నీకు బలిదానంబు నమకూర్చునెడ వీరినిర్దుర శత్రువు
లకుఁ జక్కకుండ సీతక్షణక్రిందనునిచి కాపాడవేడెడ.

కాళి—ఆంజనేయా! రామభక్తుడవై రామకార్యార్థివై యేతెంచిన
నీవు మాకెంతయుమాన్యుండవు. కావున వీరినినేగాపాడుచుఁ
డెడ. నీవరిగి దానవులవధియించి విజయుండనై రమ్ముపొమ్ము.

ఆంజ—మహాప్రసాదము. ఇప్పటికి కృతకృత్యుండనైతి. రాజపుత్రులు
సురక్షితులైరి. ఇతఁ సన్నద్ధుండనై దానవులపై కరుగవచ్చు.

కా॥ ఓహూ! దానవులార! మీవిభుండు గ♦ ర్వోన్ముత్తుడైచోరతఁ
డ్రోహస్వాంతముతోరఘూద్వహులదాఁచోడైచ్చెగా? మున్నునే
బాహుంబుగ వారినిర్దుర నిడే ♦ వైశంబ గొంపోయెడఁ
బాహూదేకమెలర్ప నష్టపడుడి ♦ వారింపఁగాఁ గల్గెనె.

ఆవీరాలాసంబుల నాలకించి యాధ్వజస్థంభము నొడ్డఁగాపుండిన
రక్కసులందరుఁ గలవర మొంది యీదెసకే వచ్చుచున్నారు.
ఏరితో నీవిషమతలంబున బోదుటకంటె నాసమతలంబున బోరే
దఁగాక. (అని నిష్క్రమించును)

—♦ తృ తీ య ర ం గ ము ♦—

రంగము—పాతాళాంశ

[లంబకర్ణుని ప్రవేశము]

లంబ—నేటికి బదునైదుదినములకేందట దేవిగారి యానతిచొప్పున
నామెజనకని గృహంబునకరిగితిని. ఇచ్చటి విశేషంబులేమియు
దెలియవయ్యె. ఇచ్చటివిధంబునుజూడ నెద్దియో సమరం బానఁ
గూడినట్లు తోచుచున్నది. ఎవ్వరినిజూచినను నాయుధంబులఁ
బూని యటునిటు పరుగెత్తువారుగానుండిరి. అల్లవె! రక్క-

నుల సింహనాదంబులు. తప్పకేదియో సంగరంబు తటస్థించి నట్లు తోచుచున్నది. ఎవరిని బంధించినను నొక్కరుఁ బలు కకుండిరి! ఎవ్వరితో నీసమరము సంభవించెనో? దేవతలందరిదివరకే మా మహారాజుగారిచే నోడింపబడినదా! తిరుగ వారెన్నటికి రాజాలరు. అల్లదె! ఎవడో తల విరియబోసి కొని రోజుచు నీవైపునకే పరుగెత్తుకొని వచ్చుచున్నాఁడు. వీనివై ఖరిజూడ యుద్ధభటునివలెఁ గాన్పించుచున్నాఁడు. వీని నడిగి తెసిలిగొనెదఁగాక (పరికించిచూచి) ఎవరోయనుకొంటిని మాపంచజనుఁడే (అప్పుడు రోజుచు తల విరియబోసికొని ఖడ్గము చేతఁబట్టుకొని పంచజనుఁడు ప్రవేశించును)

లంప—ఓరీ! పంచజనుడా! ఏల రోజుచువచ్చుచున్నావు?

పంచ—ఉండు. ఇప్పుడుకాదు (అని పోబోవును)

లంబ—(చెయ్యిఁబట్టుకొని) ఆఁగు నీవెచ్చటనుండి వచ్చుచున్నావు? ఏమివిశేషము జరుగుచున్నదో చెప్పు. నేను యీమధ్య గ్రామములో లేను.

పంచ—వదలు నేను యిప్పుడేపోయి మన మహారాజుగారితో మన వ్యాఘ్రుడత్తుని మరణవార్త నెఱింగింపవలయు.

లంబ—ఏమీ! మన వ్యాఘ్రుడత్తుని మరణవార్తయే? ఆతఁడెట్లు మరణించెను.

పంచ—నీగ్రామములోలేవా? ఎచ్చటికరిగితివి?

లంబ—లేను! దేవిగారి పనువున నామెజనకుని గృహమునకు.

పంచ—అట్లయిన చెప్పెదవినుము. మన మహారాజుగారు నిన్నటి రేయి యెచ్చటనుండియో యుద్ధభటులను మన కాళికాదేవికి బలియిచ్చుటకై తెచ్చి వానినిర్వూరింప గాళికాలయంబున నునిచి నేటియందయంబున బలియిచ్చుటకు నిశ్చయించెను.

లంబ—నరులనా? బలియిచ్చుటకా? ఏల? ఎవరువారు?

పంచ—నీమో అదంతయు నాకుఁదెలియదు. వారిపేర్లు రామ లక్ష్మణులట.

లంబ—సరే! అటుపిమ్మట!

పంచ—ఇదియిట్లుండ నేటియుదయంబున నెచ్చటినుండియో యొక కోఠి మనవీరుసొచ్చి యెవ్వరికిన్ గనుపడకుండ కాళికాలయంబునన్ సొచ్చి యందున్న సేరుల నిర్వురను దాచి యంత విజృంభించి మనరాక్షసవీరుల ననేకుల వధియించెను.

లంబ—(ఆశ్చర్యముతో) కోఠి మనరాక్షసవీరుల ననేకులఁజంపెగా?

పంచ—కోఠియనబోకు! వాఁడెక్కడకోఠి ధ్వజస్థంబమునొద్దఁ గల రాక్షసవీరుల దొంబదికోట్లమందిని సంహరించె. ఇంక ఘటిక, సుచర్మిక, వ్యాఘ్రజత్తాది మంత్రులను, తక్కిన దండ నాథులను మడియిండ్లె. మహారాజుగానొక్కఁడు మాత్రము మిగిలియున్నాఁడు.

లంబ—అయ్యో! మంత్రులందరు నశియించిరే! దేవతలతోఁ బోరు నప్పుడైత నెంతమంది చావలేదే? వీరు వానరుఁడుగాఁడు. ఇది యేదోమాయగానున్నది.

పంచ—కాకపోయిన మనమిదివరలో వారి మొసలయిన వానరులను జూచియుండలేదా? వారిపరాక్రమములను వినియుండలేదా? వారికింత బలపరాక్రమములెక్కడివి?

(తెరలో) ఓరోరి! తుచ్చదానవులారా! పాటకుఁ.

ఉ॥ పాటెదరేల? భీతిమెఱుఁ ♦ బ్రాణము లింతటిటిపి తోఁచెనే?

దారుణధంగి జీవతతి ♦ దద్దయు మున్నటు మింగినప్పుడీ

తీరుఁ దలంపఁగూడదొకొ ♦ తేకువపీడి తొలంగినంతనే

దీరునె మీకు మృత్యువది ♦ భీతనిల్వడుపాకిపోకుడీ!!

పంచ—(వణకుచు) వింటివా! ఆవానరాధముని కంతధ్వని!

లంబ—పిడుగుబోలిన యీకంతధ్వని వానిదేనా?

పంచ—అదిగో! ఈవైపునకే వచ్చుచున్నాడు.

లంబ—అయ్యో! ఏమిగతి. మనమివైపునకు బరుగెత్తుదము పద!

(నిష్క్రమింతురు)

(అంజనేయుడు “పాతెదరేల” అను పద్యముచదువుచుఁ బ్రవేశించును.)

అంజ—(వీరావేశముతో) ఎడే! ఒక్కదానవాధముండును గాన్పింపఁడే?

వీరునుగూడముందు వారిమార్గమునే యనుసరించిరి. కాకున్న

నీవిజ్ఞిపందలా! నన్నుజయించునది? ఇప్పటికిఁ బేరుగల్గిన

దానవవీరులందరును మడసిరి. వీరును రావణుని లంకయందలి

రక్కసులకెందును దక్కువకారు. ఇప్పుడు నాచేమడిసినవ్యాఘ్రు

ఁజ్ఞుని పరాక్రమ మత్యంతస్థైర్యత్రజనకమైయున్నది. మున్నింద

నస్తామలతోడఁ బోరినప్పుడుఁ గూడ నీ లాఘవలత్యశుద్ధు

లచ్చటఁ గానబడలేదు. (తెరలో గలకలము) ఏమిటికలకలము

తిరుగ దానపుండ్రవృత్తైన యుద్ధంబునకుఁ గడంగెనా? వచ్చిన

నింకెవ్వరువత్తురు? నారాక్షసాధముండగు మైరావణుండే తావ

లెను. కానిమృత్యువు వచ్చిననేమి?

(తెరలో) ఓహూ! దానవవీరులారా! ఏల యీరీతి భయ

విహ్వలులై పాతెదరు. నిలుండు నేనిదేవచ్చుచున్నాను.

శా॥ ఏమీ? దానపులార! మీర లిటు ♦ మున్నింద్రాదులకొ గెల్పునం

గ్రామోత్సాహములెల్ల వీడి యనిబా ♦ అకొ శెల్లునే? వైరిమీ

సామర్థ్యంబులఁజూచి నవ్వఁడొకొ మీ ♦ శౌర్యంబులేమాయె? ని

స్సీ! మీకేటికి పాఱిననడి వి ♦ స్థితింబుగాఁబోరుడే!!

అంజ—వీడే మైరావణుడు. రానిమ్ము వీనిపనిఁ బట్టించెద.

(మైరావణుడు పంచజనుఁడు ప్రవేశింతురు.)

మైరా—ఓరీ! పంచజనుడా! వీడెనా యావాసరాధముడు.

పంచ—చిత్తము దేవా! వీడే యావాసరాధముడు.

మైరా—(అంజనేయుని దిక్కు) ఓరోరి! వానరాధమా?

ఉ॥ ఎవ్వడవీవు? ఏమిటిని ♦ కిచ్చటకు జనుడెచినావు ని
 నైవ్యరు బంపినారలిటు ♦ లేటికి జంపితి నాడు సైన్య మిం
 దెవ్వరు నీకుగూర్తునిపు ♦ డిలెయుఁదెల్పుము దెల్పవేని నీ
 క్రొవ్వడగించి గొద్దు కొమ ♦ రుండు వసించెడిచోటి కంపెదన్.
 నిక్కంబించుకైన దాపకుండ నెఱిగించిన నినుమన్నించెద.

అంజ—ఓరోరి! నిశాచరాధమా! నీవా నన్ను మన్నించువాడవు?

చ. దనుజకులాధమా! వినుము ♦ తన్నిగురీతినిఁ జూచి మాయచే
 దినకరవంశవర్షులగు ♦ దెచ్చట లిచ్చట సాగవింక మ
 త్సునిశితవాలరోమమున ♦ జుట్టి జగింబులు బిచ్చలింప న
 వ్వనజభవామల్మృతపడ ♦ వచ్చినఁ జంపెదఁ గాచిఁకొమ్మడిన్.
 అయినను నాకులగోత్రము లడిగినప్పుడు జెప్పకుండుట పాడి
 గాదుగావునఁ జెప్పెద వినుము.

చ॥ తిడిగితివీవుగాన విను ♦ మంజునీకా బ్రయనందనుండ! నా
 యొడయుండు రామచంద్రుడు! మ ♦ దోడ్పతి నాతనిదెచ్చునిన్ను వే
 మడియఁగఁజేతుఁ బేరు హను ♦ మంత్రుండు మాటలింకేల? రోరి! నీ
 దుడుకుదనంపుపోకడలఁ ♦ గ్రుళ్ళడగి చెద సంగరంబునన్.

మైరా—ఏమీ! నీవా! నాత్రుళ్ళడగింపనని!

శా॥ మైరా! యెంతటివంతగోచె నిపుడా ♦ హా! వానరుల్ శూరితా
 ఘోరాజన్ సురవైరివీరుల వెన్ద ♦ గూల్పుంగ మున్నెన్నడి
 తిరుల్ జూడఁగలేదు మేమెచట నీ ♦ ధిరోత్తులింకేల? నో
 శూరమృత్యు! చలింపకింక నిలుమీ ♦ గొనుండవే ధైరవచోన్.
 మఱియు.

ఉ. చోరునిరీతి నాపురిము ♦ జూచ్చితి వంతటఁబోక దేవీకా
 హారమునేయఁదెచ్చిన న ♦ రాధములన్ గొని డాచినాడవీ

బీరములేలబక్కెదవు ♦ ధీతిఁ దొలంగక నిల్వమింక నీ
శూరతయెట్టిదో గనెదఁ ♦ జూపఁగరమ్మిక వానరాధమా.

ఆంజ—నిజము.

శా॥ బౌనా ! వింతగఁదోచు నీకిప్పుడు ముం ♦ చాలంబునం దుద్ధాన్
బ్రాణంబుల్ వెనఁగోలుపోవు నెడలన్ ♦ భావంబునందెంతువో!
కీన శాధను! మధ్యలంబుఁ జలమున్ ♦ గేడి. తువే? మమ్ములన్
కానీ! చూచెదవీవనేచరుని వి ♦ కాంతింక యుద్ధంబునన్.

మత్తకోకిల.

పాటిపోతుము నిల్వమింకను ♦ పల్కినాడవు బీరముల్
చోరునీతినిరాముఁ చెచ్చెడి ♦ చొప్పులిచ్చట సాగునే
వీరు లెప్పుడు వట్టిమాటల ♦ వేరిమీఁగఁ దలంతురే?
మోరయెత్తి మొఱుగు తుక్కది ♦ మృచ్చునెప్పు గలంచునే?

మైరా—ఓనోరి వనేచరాధమా ! ఎంతవాడవైతివి?

ఉ. నీవిటు కండ్రొప్పున గ ♦ ణింపక నన్నుఁ దృణీకరించెదే
నీవనసౌత దేవతలు ♦ నిక్కము నన్ననిఁ గెల్వఁజాలరా
రావనుడంచు సొదితివా ! ♦ రజ్జులుపేలితి వింక వీడు మై
రావనుఁ డీతనిన్ జెనక ♦ రాదునమీ హరికైన నానరా.

ఉ. అంజలిఁజేసి నేగశర ♦ కార్ధిని నన్నికఁ బ్రోవుమన్న నీ
యంజక దీర్చి ప్రోచెద న ♦ హంసితతోడ వెలంగితేని వే
భంజననేతు నాలమున ♦ భర్గుడు తోడయివచ్చెనేనియున్
గొంజక వేడు మట్లయినఁ ♦ గోపమువీడి తృణింతు నాజిబోన్.

ఆంజ—ఓరోరి ! విశాటా ! ఏమంటివి?

చ॥ శరణవివేడు మాయన ని ♦ శాచర సిగ్గదియేలలేదు నీ
కరయఁగ సొదగతి రి ♦ కావనిఁగూలిర రాక్షసాధముల్
గరువమువీడి వీరినిటు ♦ గన్గొనియైనను జావునందు సు
స్థిమగుపూన్కితోడ నరు ♦ దెమ్మిక బీరములేల పల్కఁగన్.

రావణునికంటె నీవుమాత్ర మెక్కుడువాడవా?

సు గంధి.

వీరివారి మాటలేల ♦ బీరమున్న చెమ్మింక
పాణుబోతుఁ తనముదోషఁ ♦ బల్కునేల బీరమున్
పొరువంటు జూపినన్ను ♦ పారదొలితేనియున్
శూరుడంచు నిన్నుమెత్తు ♦ జల్కజూతు లేనిచోన్.

మైరా—(కోపముతో)

సు గంధి.

వారివీరి కూల్చితంచు ♦ పల్కునేల రోరి ఏ
బీరమంతనేటఁగల్గి ♦ బిల్కుమార్తు నాజిగో
నూరకింక ప్రేలనేల ♦ నుక్కపింతు నిన్నిదే
పాటిపోకనిల్గుమింక ♦ పాణుబోతువానరా.
అల్లదే! ఆసమస్థలమునఁ బోగుడమురమ్ము.

చతురరంగము—కాలికాలయము.

[ఆంజనేయుఁడు ప్రవేశించును]

ఆంజ—ఆహా! ఇది యేమి చోద్యము? ఈదానవు నెన్నిమాటలు
వధించినను వెనువెంట సజీవుడై యుద్ధమునకుఁ గడంగును.

ఉ॥ అక్కట చోద్యమయ్యెడిని ♦ నాహవమందిటు లెన్నిమారులీ
రక్కసు నుక్కడించినను ♦ గగ్గూశీవమువచ్చి లేచునా
కక్కజమయ్యె పీనివిధ ♦ మారసిజూచిన దీని మర్మమిం
కక్కట దెల్పువారెవరు? ♦ హా! యింక నీనివధించుటెట్లాగో!

సకలదానవ మర్మవిమండగు మావిధిషణుడైన నిచ్చట శేష
య్యెనే! అతఁడు జెప్పినదంతయు నిక్కువంబు. వీడు సంగరం
బునఁ జావఁడు. దీనికేదయిన మర్మముండితీతివలయు. చాని

నెఱిగించువారెవరు? (అలోచించి) భక్తాభీష్టప్రదాయనియగు
నీకాళికనడిగెద హే! జగజ్జననీ!

ఉ॥ తల్లియో! నీవెఱుంగని యు ♦ దంతము లీ భువనంబులందు లే
వెల్లజగంబులన్ గరుణ ♦ నేలెడి మేల్దొరసానివీవ నీ
ప్రల్లమండీట్లు చావమికి ♦ బ్రాణములీగతి వచ్చుచుంటున్
దెల్లముగాఁ గఠంబెఱుంగఁ ♦ బుట్టుముఁ వేడెదనమ్మ శాంకరీ॥

కాళి—అంజనేయా! ఈరక్కసుండు తపంబొచరించి పరమేష్ఠిన్
బ్రసన్నునిఁ గావించుకొని సంగరంబునఁ జావులేకుండఁగను
వరింబులుబడసి తన తపోమహాస్త్వంబున దనప్రాణంబులై దింటిసి
నైదుభృంగంబులుగా నొసఁచుకొని సప్తసాద్రంబుల కవ్వలనొక
తాళవనంబునందొక వల్మీకంబున నొకబండెయందునిచి సురక్షి
తంబుఁగావించె. ఈదానవునికిఁ దిరుగ జీవంబులువచ్చునంతలో
నతఁడీ యీభృంగంబులు బరితే కొనివచ్చి వీనిపై నునిచి యీ
భృంగంబుల వధించితివయేని ఏడంతంబునొందు. గాన సర్వ
రంబయట్లుగావింపుము. నీకు మేలయ్యెడిని. (అనియంతర్ధాన
మొందును)

అంజ—అహో! ఈదానవునిచాతుర్యము. ప్రాణంబులై దింటిని తుమ్మె
దలుగావించి సప్తసముద్రంబుల కవ్వల నొరులెఱుంగకుండ
దాచెఁగా! ఈదేవి మొఱిగించుకున్న నీనివధియించుటకు సాధ్య
ముగాదు. ఏకస్మిన్ గాన సమర్థుండు. వీనినిచ్చటనే డించి యేనే
గిని సజీవుండై యింకేమియొనర్చునో? గాన వీనిమచ్చుఁబా
లకుఁగట్టి గొంపోయెద. ఇంక నాలసించినఁ గార్యఁబుఁజేయను.
ఇదేపోయెద. (తెరవదును)

—* పంచమరంగము. *

(అంజనేయుండు చేతికొక బరితెను ధరించి కాలిక మైరావణుని
గట్టుకొని ప్రవేశించును.)

ఆంజ—ఇప్పటికిఁ గార్యసాఫల్యమైనది. ధన్యఁడనైతి. ఈదానవుం
డింకను సజీవుండు కాలేదు. (కాలికట్టువిప్పును. మైరావణుండు
లేచును.)

మైరా—ఓరోరి! వానరాధమా! నిలునిలు! నిన్నీపరి యంతమొం
దించెద.

ఉ. ఓరి వనేచరాధముడ! ♦ యోరి దురాత్ముడ! యోరిద్రోహ యీ
సారి నినుక వధించెదను ♦ సాగవు ముందటిరీతులింక నీ
తీరున నింతవట్టులిటు ♦ ధీరత నిల్పితి సంతసిందితిక
శూరుడవైన నిల్వమికె ♦ జూపెద నీకిదె మత్ప్రతాపమున్.

(అని సమీపించి చేతియందలి బరిశెఱచాచి తనలో) అక్కటా!
ఇకఁ జచ్చితిని. వీనికీమర్మ మెవ్వరు చెల్పిరో! ఈతెఱుగు
నాకుఁదక్క నింకొరులకు చెలియదు! వీనికెట్లు చెలిసెనో!
ఇంకేదిదిక్కు! పుట్టిననాటనుండి నేనొనర్చిన దుడగంబుల
కిదియే తుదికాబోలును? ఈలేనిపోని కలహంబు నేనేల తెచ్చి
పెట్టుకొనవలె. నాప్రియసతి నాకెంతయో బోధించెనుగదా?
ఆమెపల్కులు గూడ పెడఁజెసిం బెట్టి మీచుమిక్కిలి యామె
నవరాని మాటలంటినే! ఆమెమనసెంత నొచ్చెనో? ఇప్పు
నేమిసేయుదును? వీని నేవిధింబున మాయఁజేతును. (ప్రకాశ
ముగా) వానరవర్యా! నీపరాక్రమము నాకెంతో యాస్పిర్ష
ముగల్గించుచున్నది. నిక్కముగ నీతోఁ బోరివలెననునుత్సా
హములేదు. ఇంతటి పరాక్రమవాఁడుడవైన నీతో చెయ్య
మొనర్ప నామనం బుత్సహించుచున్నది. నీకేమి కావలయునో
చెప్పుము. శ్రీఘంబున నొసంగెద. నీకును నాకును వైరంబుతో
బనిలేదు.

ఆంజ—(తనలో) ఓహూ! ఏమీ! ఈదానవుని నక్కఁడనై చ్యములు.
తనకవసానకాలము సమీపించినదని నిశ్చయించుకొని నాచేతి

యందలి బరిణెనుగాంచి దానినెటులైన మాయచేత హరి
యింపనొచ్చి యీ ప్రసంగమునకు దిగినాడు. కానిమ్మల
సించిన కార్యంబుచెడును. (ప్రకాశముగా) ఓరోరి! నీచా!
నీమాయలింగదజాలంబులిదివరకే యంతరించె. ఇంకను
మాయజేయనేల యుంకించెదవు. ఇదివరకొనర్చిన దుండ
గంబులు చాలవా! దేవతలను హిసించుటా! మునులను
బాధపెట్టుటా! స్త్రీలను చెఱబట్టుటా! ఇవియవి యననేల!
నీహాసర్పని దుష్కర్మంబులెచ్చటనా గానగావు. ఇట్లుప్రతి
జీవ భయంకరుండనై కాలాబు జరిపితివిక నీయాత్మకాలంబా
నన్నమైనది. గాచికొమ్ము. నీచే హిసింపబడిన జీవరాసు
లన్నియుఁ దమకసిదీర్చుకొనటకై గాచికొనియున్నవి! ఓరీ!
తుచ్చుడా! ఇప్పుడైన నీయంతరాత్మ నిన్నుబీడి చు చుండుట
లేదా! ఆజన్మ ప్రభృతీయెన్నడును దలంపని భగవంతుని
యిప్పుడైన దలంపుము. ఇదేసిద్ధముగమ్ము

[అనిజాట్టుపట్టి పడవైచి గుండెలపైఁ గూర్చుండి బరిణెలో తుమ్మెదల
నలుపుచు, తెరపడును.]

పంచమాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీకాకుళగమనహాసం.

శ్రీ అంజనేయస్వామి నేనమః.

మారుతివిజయము.

—* పుష్పాంశము. *

రంగము—పాతాళలోకము.

(రాముడు, లక్ష్మణుడు, యాంజనేయుడు ప్రవేశింతురు.)

రాము—వత్సా! అంజనేయా! మమిష్ట దేచ్చటనుంటిమి?

అంజ—దేవా! విన్నవించెన. తమరెట్లు నాటిగేయి వేటికయందుం
చుబడి కానబడుచుండి మైరావణుడు మమ్ములఁ గిరురించి
మమ్ము మాయచే మోహితులఁ గావించి గుచ్చటికఁ గొని
తెచ్చె.

రాము—ఏమీ! వాడు మమ్ములఁ గొనితెచ్చెనా? తరువారి.

అంజ—తరువార నేను విభీషణునిచే దెలుపబడి కొంతవడి శోకించి
యవ్వభీషణునిచే దెలుపబడిన మార్గంబున నీపాతాళంకఁ
జేరితిని.

లక్ష్మ—ఇప్పుడు మనమున్నది పాతాళంకయా?

అంజ—చిత్తము. అట్టిలంకఁ జేరి మైరావణుని చెలికొలగు దొర్దందీ
శోడ మైత్రి జేసికొని సూక్ష్మరూపంబున నామె జలకలశె

బున జేరి ముందు మిమ్ముల నాదైత్యాధముండు బలినొసంగు
టకై సిద్ధమొనర్చియుంచిన కాళికాలయంబుఁ జేరి యాదేవిఁ
బ్రసన్నురాలనుగాఁ జేసికొని మిమ్ముల నాదేవి రక్షణకింద
నునిచితి.

రాము—జౌరా! ఆరాక్షసునిమాయ! ఇంతయొనర్చినను మేమెఱుంగఁ
బాలమైతిమి. పిమ్ములు?

ఆంజ—అటుపిమ్ములు నిజ్యంభించి యాలంకయందలి రాక్షసులనెల్ల
సంహరించి తుదకు మైరావణునిఁగూడ నంతిమొందించితిని.

రాము—ఆంజనేయా! నీహానర్చిన యశక్యతకి నిలువయెక్కడిది?

ఉ॥ నీరసశ్రేణ్య! నీబుగాము ♦ వేయిభవంబులనైన దీర్చిగా
భారముగాఁగ మాకరయ ♦ భానుకులంబునకెల్ల నీవె యా
ధారిము నీ సనారతిము ♦ ధారుణి మాయెడఁ జూపువేమకుఁ
మేరదలంప నెక్కడిది ♦ మేలిలు మెచ్చితి వానరాగ్రణి!

ఆంజ—దేవాదిదేవా! శ్రీరామచంద్రా! ఏల యారీతి మాయఁ
జేసెదవు?

చ॥ మనజవశేణ్య! నీవరయ ♦ మాసవమాత్రుఁడవే దలంప న
వ్యూరుహగర్భ ముఖ్యసుర ♦ వందితి పాదసరోజుఁడైన నా
సనజవశోక్షు సంతిమున ♦ వారక జన్మమునందినాఁడ వీ
దనుజులఁ ద్రుంఘితులైతిపని ♦ దారుణినాయక నీకుజూడఁగఁ.
సూక్తియు

చ॥ అసఘచరిత్ర! నీవు జయ ♦ మంతయు నాకొడఁగూర్చునొచ్చి యీ
యనువున మిన్నకుంటివని ♦ యాత్మేందలంచెద నట్లుగానిచో
మనకులవర్మ! యీజగము ♦ మన్వగఁ ద్రుంపగఁజాలు నీవు చ
య్యనఁగనవిప్పిచూడ దను ♦ జాధముమాయలు నిల్వనేర్పునే.

సకలజగజ్జాలంబులను నీమాయచే మోహితంబులుగా నొనర్పు

నిన్నీరుల మాయలేమి చేయఁగలవు. భక్తుఁడగు నాకీర్తిఁ
దెప్పింప నెంచి దనజుని మాయకు వశుండవై నట్లు నటించితివి.

రాము—వత్సా ! నీభక్తికి సంతసించితిని.

(దోర్దండి ప్రవేశించి)

దోర్దం—రామచంద్రా ! శరణు. శరణు.

రాము—అంజనేయా ! ఈ సుయోనిరు ?

అంజ—స్వామి ! ఈమెనైరానము! అదరి. ఈమెభర్తయుఁ గొమ
గుండును విష్ణుభక్తులగుటచే నాదనజుండమెభర్తను జూపించి
కొమరుని గాఢాగృహంబునననిచె ! నేనీమె నాయంబువలననే
నిర్వాధకంబుగ నీలంకిఁబ్రవేశింపగల్గితి. ఈమె దనజకాంత
యైనను చాలయోగ్యురాలు.

రాము—అటులనా ? దనజులయందుమాత్రము యోగ్యులగువారు
లేరా ? మనవిధీమండుడెవడు ? స్వప్నోదాగులమాట వినుచుం
డుటలేదా ? ఈమెపుత్రు డిప్పుడెచ్చటనున్నాఁడు.

అంజ—కారాగృహంబున.

రాము—అంజనేయా ! వానిని కారాగృహమునుండి విముక్తునిగావించి
నాయొక్కకు తీసికొనిరమ్ము. వానిని నీలంకారాజ్యమున కభి
షిక్తుని గావించెద.

అంజ—చిత్తము. అదియేనాకొరిక (అంజవిష్కరించును)

అత్తు—అన్నయ్యా ! ఈ యాంజనేయుండు మఱకొనకైన యుపకృతు
లగణ్యములునుమా !

చ॥ మునుపొకనూరి నేనలుల • ముక్కడి రక్కసుశక్తిచేరి మే
దిన్నిపాణముల్ చొలుంగ • భరణ భవములిచ్చి కాచె నీ
దనజునిచేత నేడిటుల • దైత్యమునొందినఁ జూచిపోచె నీ
ఘనభాగ్యపాపెగా ! మనకుం • గష్టములన్నిటిఁ బాయఁ జేయఁగన్.

రాము—నిజము లక్ష్యగా! నిజము. ఈ మహాత్ముని యవ్యాజకారు
ణ్యము చేతనే మనకి తివరి కౌశల్యంతో యావదలు వచ్చినను
సులభముగాఁ దప్పిపోవుట తటస్థి చినది.

(సుమతీ యాంజనేయుఁడు ప్రవేశింతురు)

ఆంజ—వత్సా! సుమతీ! అశుభో! శ్రీరామచంద్రమూర్తి! దగ్ధన
మొన్న జన్మసాక్ష్యులైనాండుము.

సుమ—చిత్తము (తళలో) ఆహా! ఏమీ! నాభాగ్యము.

సు॥ అరయో బన్ధుభవాం ♦ బాన్ధులను వర్జింతులుఁ జింతించియే
పరిమూర్తిగ గనబోలినట్టి ఘననిగ ♦ బద్ధాశ్వు లక్ష్యపతిగ
సునవర్జ్యుల మిమానసా బురుహుహంసుగ కేశవురాఘవుల
లని మేము బోధింపఁచగల్గితే మ ♦ ద్భాగ్యంబు సామాన్యమే?

ఇట్టి యానుభవభావుని దర్శన మొన్న నాజన్మము ధన్యమొ
నస్పృహొనెద. (ప్రకాశముగా) సో! రామచందా! శరణు.
శరణు.

శా. ఓకామత్సుకుణాప్స మూర్ధ్నివశశీ! ♦ యోభానువంశాగణీ!
యోగోదంబుక శ్చోషవిణాచతురా? ♦ యోభక్తకల్పద్రుమా!
యోకింజల్క భవామరాచ్ఛితపదా! ♦ యోహనకీల వల్లభా!
ఏకాంజలీవాల్మీదేవ్యము ననుగ ♦ నీవాడనో రాఘవా.

(అం పాదములపై బడును.)

రాము—(లేచిపో) వత్సా! నీభక్తికి సంతసించితి. నిన్నీలకా
రాజ్య బురుగు బట్టభద్రులఁ గావించెద. ఆచంద్రతారా
ర్కము మన్నామంబు జపించుచు న్యాయంబుఁడప్పక ప్రజల
బోలి పుచుండును. దేవ గ్రాహ్యులయెడ నత్యంతభక్తితో
మెలంగుము. ఆంజనేయా! భోగవతీజలంబులఁ దెమ్ము. (ఆంజ
నేయుఁడు నిష్క్రమించి జలకలశంబుతోఁ బ్రవేశించును.
రాముండు కలశంబు నందుకొని సుమతీపైఁ జల్లును.) వత్సా!

త ప్ప ప్ప ల ప ట్టి క.

సేజి	ప జ్ఞి	త ప్ప	పి ప్ప
1	9	వడమెక	వాడమెక
2	7	వేడుమని	వేడుమని
1	14	శుసార్శ్వ	సుసార్శ్వ
3	1	గొస్తువంబు	గొస్తుభంబు
„	2	మైరావతి	యైరావతి
„	15	మదీప్సితంబె	మదీప్సితంబె
„	17	దుస్సాధ్య	దుస్సాధ్య
4	16	సాగ.	సార.
7	14	సొమ్మసిలి.	సొమ్మసిలి.
„	16	పతాక్రమంబు	పరాక్రమంబు
9	7	సమయంబున.	సమయంబున
10	24	చెల్లెలుపై	చెల్లెలిపై
15	5	సువేలాచలపర్వతము	సువేలాచలము.
17	3	నాయుద్ద	నాయొద్ద
18	22	పట్టినపట్టు	పట్టినపట్టు
18(B)	4	కాటకదమనాయు	కాటకాదమనాయు
18(B)	10	తుభ్యనమోస్తు	తుభ్యన్నమోస్తు
„	11	„	„
„	13	„	„
18(D)	11	కొవ్వి	కొవ్వి
18(D)	21	కెటిగించె	కెటిగించె
21	7	వచ్చెడు	వచ్చెడు
„	9	చేయుట	జేయుట

పేజీ	పత్రి	తప్పు	బిచ్చ
31	1	నీరూపముక్	నీరూపముక్
32	21	సాత్రవ	శాత్రవ
„	23	కాచెది	క్రాచెది
37	9	వైత్యాళి	వైత్యాళి
39	10	సోపానముక్	సోపానముల్
41	7	పాతెళిలోకం	పాతాళలోకం
42	7	వృద్ధిన్దంగ	వృద్ధిన్దంగ
59	13	జీరెడుపనికి	జీరెడుపనికి
69	12	సచరాచర	సచరాచర
„	26	వీరదాకునీ	వీరనీకుదా
70	14	అవీరాలాప	నావీరాలాప
72	12	మడియిందె	మడియించె
75	11	వేరమిగ	వైరమిగ
„	22	విశాలా	నిశాలా
76	4	నీరముక్	బీరముల్
82	10	నిర్బాధ	నిర్బాధ
„	23	దిని ప్రాణముల్	దిని బడిప్రాణముల్
84	15	యాభిదాన	యాభిధాన

14 745